ГОЛОС УКРАЇНИ

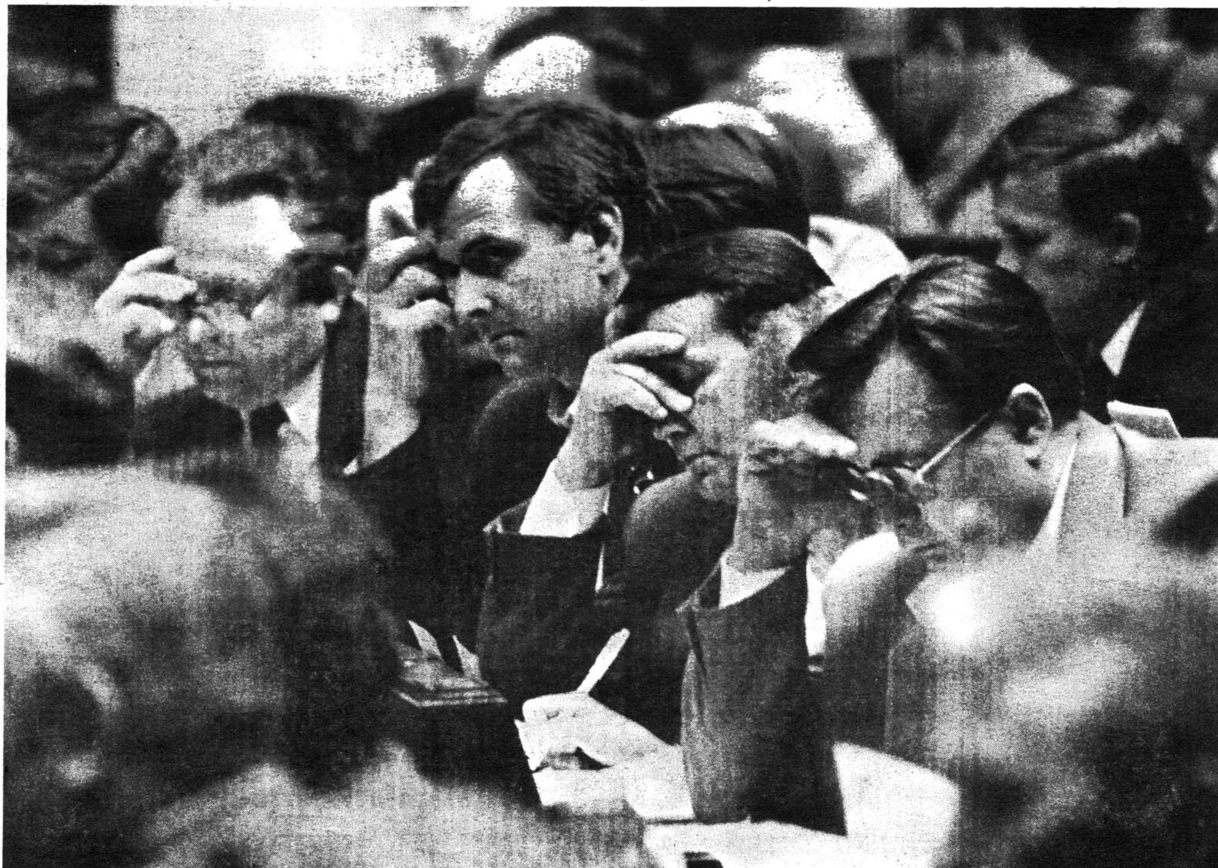
Влада — Радам!

Газета Верховної Ради Української РСР ◆ № 164 ◆ Субота, 24 серпня 1991 року ◆ Ціна 10 коп.

ВАРТІСТЬ РОЗДУМІВ

Українські депутати — думають.
Згодом, коли стало легко говорити, говоритимуть: вони надто довго, надто повільно думали.
Можливо. Хоча це й непросто: хоч скільки-небудь думати, коли на це зовсім немає часу.
А втім, краще — думати.
Це взагалі краще. Краще, аніж чинити чи говорити щось, не думаючи...

Фото Олександра КЛИМЕНКА.

ЗАСІДАННЯ ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР

22 серпня в Кремлі під керівництвом Голів палат Верховної Ради СРСР І. Д. Лаптева і Р. Н. Нішанова було продовжено засідання Президії Верховної Ради СРСР.

Після всебічного і принципового обміну думками з питань, пов'язаних із спробою державного перевороту, вчиненого групою осіб, було визнано за необхідне включити в порядок денний наступної позачергової сесії Верховної Ради СРСР такі питання:

1. Доповідь Президента СРСР М. С. Горбачова про ситуацію, що виникла в країні у зв'язку із спробою державного перевороту.

2. Про скликання позачергового З'їзду народних депутатів СРСР.

3. Про оцінку ролі керівництва Верховної Ради СРСР, державних органів СРСР у подіях 18 серпня 1991 року і в наступні дні.

4. Про перелік першочергових заходів і законодавчих актів, які б виключили можливість повторення подій, подібних до тих, що мали місце 18—21 серпня 1991 року.

5. Про зміни у складі уряду СРСР та інших державних органів.

Президія, розглянувши подання Генерального прокурора СРСР, дала згоду на притягнення до кримінальної відповідальності і арешт за участь у змові з метою захоплення влади народних депутатів СРСР О. Д. Бакланова, В. І. Болдіна, В. І. Вареннікова, В. О. Стародубцева, О. С. Шеніна.

На пропозицію групи народних депутатів СРСР Президія Верховної Ради СРСР доручила головувати на позачерговій сесії Верховної Ради СРСР по черзі Головам палат Верховної Ради СРСР.

(ТАРС).

ГОЛОС України

Засновник —
Верховна Рада
Української РСР

◆

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

УРСР, 252047
Київ, вул. Нестерова, 4

◆

ТЕЛЕФОНИ
РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ

Приймальня —
446-92-11

Відповідальний
секретар —
446-72-63

Завідуючий коректорою
441-84-42, 226-72-54
(телефакс)

ВІДДІЛИ:
парламентський —
441-84-52,
441-85-64
листів — 441-82-05
441-29-61
економіки — 441-88-07
аграрний — 441-86-18
міжнародний —
446-91-20
оборони, здоров'я —
441-88-06
соціальних питань —
441-88-05
екології — 441-88-59
культури — 441-86-44
спорту — 441-88-08
інформаційний —
446-61-13,
441-86-20
історії України —
441-88-62
військових питань —
441-88-52
реклами — 441-89-44
бухгалтерія
441-84-00

◆

Рукописи
не рецензуються
і не повертаються

◆

Індекс 60955

Тираж 155.000

Передплатна ціна на рік
19 крб. 80 коп.

◆

Газета виходить
5 разів на тиждень.
У вівторок на 8 сторінках,
у середу, четвер,
п'ятницю та суботу
на 16 сторінках

ЗАЯВА М. С. ГОРБАЧОВА

ПО РАДЯНСЬКОМУ ТЕЛЕБАЧЕННЮ 22 СЕРПНЯ 1991 РОКУ

Дорогі співгромадяни. Я виступаю зараз перед вами уже в той момент, коли можу з повною підставою сказати — державний переворот провалився. Змовники прорахувалися. Вони недооцінили головного — те, що народ за ці, хай дуже важкі, роки став іншим. Він вдихнув повітря свободи і вже нікому цього у нього не відняти.

Вибух народного обурення викликали державні злочинці, які посягнули на демократію, намагалися відновити тоталітарний режим. Вони спробували здійснити найстрашніше — спрямувати армію проти народу. Але й це у них не пройшло. Багато хто з командирів, офіцерів, більшість солдатів, цілі частини і з'єднання відмовилися виконувати їхні накази. Залишилися вірними присязі, стали поряд з відважними захисниками демократії.

Коли 18 серпня четверо змовників з'явилися до мене у Крим і пред'явили ультиматум — або відректися від поста, або передати добровільно їм свої повноваження, або підписати указ про надзвичайний стан, я їм тоді сказав — ви авантюристи і злочинці, ви знищите себе і завдасте страшної шкоди народові, у вас все одно нічого не вийде. Не той став народ, щоб змиритися з вашою диктатурою, з втратою всього, що завойовано у ці роки.

Одумайтеся, справа закінчиться громадянською війною, великою кров'ю, ви відповісте за це. Я відкинув усі їхні домагання. Тоді вони обложили військами будинок, де я був на відпочинку, причому і з моря, і з суші, влаштували психологічний тиск, стежили за кожним кроком, наглухо ізолювали від зовнішнього світу.

Очевидно, завдання було таким — зламати президента психологічно.

Я це особливо зрозумів тоді, коли мені став відомий зміст прес-конференції цього, так званого, Державного Комітету по надзвичайному стану. Коли вони оголосили, що я не здатний виконувати функції Президента, більше того, вони пообіцяли найближчим часом представити щодо цього медичний висновок.

Значить, завдання випливало з того, якщо факти не відповідають їхнім заявам, тобто стан Президента є іншим, то треба його будь-якими способами довести до такого стану, щоб він справді був зломлений фізично і психічно. 72 години я не знав, що відбувається у країні.

Змову зірвано, авантюристи арештовані і зазнають суворої кари. Але кров була пролита. Упали жертвою захисники свободи. Я приношу найглибші мої співчуття їхнім сім'ям, рідним і близьким, їхнім друзям і колегам. Їх імена повинні бути викарбувані на пам'ятних дошках у місцях їхньої загибелі.

Я хочу подякувати всім тим, хто, ризикуючи не лише становищем і особистою свободою, але й часто життям, став у перші шеренги захисників конституційного ладу, захисників закону, прав людини. Насамперед я повинен відзначити видатну роль Президента Росії Бориса Миколайовича Єльцина, який став у центрі опору змові і диктатурі, Голови уряду Росії Івана Степановича Силаєва, Віце-президента Росії Олександра Володимировича Руцького, багатьох політичних і громадських діячів, всієї Верховної Ради Російської Федерації, москвичів і ленінградців, які стали також на захист демократії. Я не можу не відзначити безмежну відданість своєму демократичному професійному обов'язку величезної більшості журналістського корпусу, всіх засобів масової інформації. У цей тяжкий час вони безпомилково обрали, де і з ким їм бути, не сполошились, не злякались, не стали запобігати перед узурпаторами.

Велике значення у зриві змови мала принципова позиція Президентів і Парламентів більшості республік, областей Росії, місцевих Рад. Вони зуміли твердо стати на захист законності і своїх суверенних прав.

Я висловлюю вдячність народам і урядам зарубіжних країн, які в ці критичні для нас дні виступили на захист демократії у Радянському Союзі, підтримали законне керівництво країни. Те, що сталося в ці дні, мало сказати «великий урок для всіх нас». Це важкий урок. Страшна наука. І треба зробити всі необхідні висновки і в галузі державного будівництва, і у відносинах між республіками, між партіями і громадськими рухами, у міжнаціональних відносинах, і, звичайно, в економічній політиці, у сфері духовно-моральній.

На що розраховували змовники? На те, що народ стомився від очікування поліпшення життя, що криза продовжується, спад виробництва не зупинено, тяжке становище на ринку, розладнані фінанси, зростає злочинність. Люди не хочуть з цим миритися. І вони мають рацію. Але змовники не врахували, що люди хочуть, щоб усі ці питання вирішувались законно, в рамках демократії, а не за рахунок свободи людських прав, не шляхом диктатури і насильства.

Нам треба згуртованіше і швидше йти по шляху радикальних реформ. Завтра відбудеться моя зустріч з керівниками дев'яти республік. Ми все обговоримо, все зважимо, продумаємо невідкладні заходи, найближчі перспективи, способи дій, взаємодії, погоджені дії. І скажемо про це країні і світові.

Крім покарання ватажків змови, почуття справедливості вимагає оцінки дій і тих службових осіб, які могли, але не вчинили опору перевороту, зайняли очікувальну позицію, а то й готові були піти на поклін до злочинного комітету по надзвичайному стану.

Звичайно, мова не йде про те, щоб переслідувати цих людей, якщо їхні дії не мали протиправного характеру. Але громадськість повинна знати, хто чого вартий. Хто як себе показав у цей відповідальний момент, яким є його справжнє обличчя. Я вважав би правильним, якби особи, які не знайшли в собі мужності стати на захист закону, самі подали у відставку з державних постів.

Я вже говорив з керівниками республік про подальші плани дій, і, очевидно, найближчим часом буде призначена нова дата підписання Договору. Після цього має бути прийнята нова союзна Конституція, новий виборчий закон, вибори союзного парламенту і президента. Треба провести цю роботу в установлені строки, не затягуючи, оскільки затяжка перехідного періоду, як бачимо, небезпечна для демократичних перетворень.

Слід зробити належні висновки з того, що виявилася не досить надійною система державної безпеки. Ці питання потребують найретельнішої проробки, ними також треба зайнятися найближчим часом.

Я, як Президент, глибоко переживаю все те, що сталося. І відчуваю свою відповідальність перед усіма вами. За те, що не все зробив для того, щоб цього не сталося. Я повинен сказати те, що в ці дні ми всі пережили. Це важкий урок, і насамперед для мене. Урок і щодо підходу до висування керівних кадрів. Тепер видно, наприклад, що З'їзд народних депутатів, відмовившись у першому голосуванні обирати віце-президента, мав рацію, а президент, використовуючи свої можливості, наполіг на своєму. Я помилився. І можна сказати, що це не єдина помилка.

Зараз першочергове завдання — вивести країну з шоку. Було б невиправдано вважати, що вся небезпека позаду. У цьому зв'язку зараз більш за все необхідна відповідальна позиція всіх політичних сил, які стоять на принципах демократії. Усі ми, хто знищив цю змову, хто став стіною на шляху цих злочинних задумів, повинні ніякою мірою не наслідувати ті методи, до яких вони вдавалися — змовники. Ми повинні суворо керуватися Конституцією і Законом і діяти погоджено і відповідально. Події цих днів показали, що суспільство вже вийшло на новий ступінь розвитку. Що повернення назад не буде, як би цього не хотілося реакційним силам, що ми в принципі обрали правильний напрям прогресу країни.

Ми всі пережили тяжкі дні. Так давайте підемо сміливіше і рішучіше вперед навчені і цим гірким досвідом. Дякую вам усім, дорогі товариші, від кого в ці дні всі ті, хто став на захист демократії, я, як Президент, одержали головну, і можливо, найголовнішу підтримку.

Дякую.

ЗУСТРІЧ ГОЛОВИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР Л. М. КРАВЧУКА З ЗАРУБІЖНИМИ ЖУРНАЛІСТАМИ

22 серпня відбулась зустріч Голови Верховної Ради Української РСР Л. М. Кравчука з зарубіжними журналістами за їх проханням. Було дано відповіді на їх запитання у зв'язку з сучасною політичною обстановкою.

Друкуємо звіт про цю зустріч з деяким скороченням.

Л. М. Кравчук. У зв'язку з останніми подіями в країні, ускладненням політичної обстановки я в останні три дні, 19—21 серпня, виступав по телебаченню і радіо, ці виступи друкувались у пресі. Отже, моя позиція, напевно, вам відома. Тому вважаю, що буде краще, коли ми відразу, без якихось вступних слів, почнемо з запитань. Будь ласка, я готовий відповідати.

Кореспондент радіо «Свобода». Леоніде Макаровичу, з вашого короткого виступу по центральному телебаченню 19 серпня не ясно було, чи засуджуєте ви те, що Горбачов сьогодні назвав авантюрою. І друге запитання — чому так довго, аж два дні засідала Президія Верховної Ради УРСР, поки народилась прийнята нею Заява? Чи це не значить, що частина членів Президії займала мовчазну позицію або схвалювала дії комітету?

Л. М. Кравчук. Справа в тому, що з інтерв'ю, яке я дав для центрального телебачення, вони там залишили тільки чотири перших речення. А розмова тривала хвилин вісім. Я чітко сказав, що виступаю проти неконституційних форм влади в будь-якій формі, виступаю проти того, щоб був затиск слова. Мені було навіть конкретне запитання: як ви ставитесь до того, що закривають газети, телевізійні канали? Я прямо відповів, що цього не можна допустити, ми на Україні цього ніколи не допустимо, поки буде та влада, яка є сьогодні: що не можуть бути демократичними дії, коли все починається з заборони права на слово.

Але з усього сказаного залишили тільки початок, тільки те, що у нас на Україні спокійно і що ми працюємо. Тобто, була цензура і мого, й інших виступів. Друкували і давали в ефір тільки те, що відповідало інтересам тих, хто здійснив цю авантюру.

Тепер щодо другого запитання. Я не можу сказати, що частина членів Президії були мовчазними на засідан

(Закінчення на 3-й стор.).

ЗУСТРІЧ ГОЛОВИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР Л. М. КРАВЧУКА З ЗАРУБІЖНИМИ ЖУРНАЛІСТАМИ

(Закінчення. Початок на 2-й стор.).

ні. Всі виступали. У нас є стенограма. Це було дводенне, я вважаю, надзвичайно важливе засідання Президії. В ході дискусії проявлялась позиція кожної людини, кожного члена Президії.

Думаю, ми мусимо внести корективи і в структури влади, і в політику нашу на цей перехідний час. І постане перед кожним питання: яку він особисто займав позицію в той складний час? Кажу перш за все не про рядових депутатів, а про керівників. Це Голова Верховної Ради, його заступники, члени Президії, голови комісій. Кожен з нас, думаю, має відповісти перед Верховною Радою, перед своєю совістю.

Відкриваючи 19 серпня засідання Президії, я сказав, що у країні сталась біда. Що стосується мене, то я не підтримую комітету по надзвичайному стану і буду всіма силами проти нього боротись. Такою була моя позиція в той нелегкий день.

Не всі члени Президії тоді підтримали мене, далеко не всі. Ми продовжили засідання наступного дня. І теж не все йшло легко і просто. У прийнятій Заяві, скажімо, є таке положення: Президія вважає, що постанови і закони Державного комітету по надзвичайному стану в СРСР на території України не мають правової, юридичної сили. Навколо цього речення велась найгостріша дискусія. І за нього проголосувало сімнадцять членів Президії з двадцяти п'яти, які були присутні на засіданні.

Кореспондент газети «Стар тріб'юн». Що вам сказав генерал Варенніков, коли прибув 19 серпня вранці у Верховну Раду? Якщо це не секрет.

Л. М. Кравчук. Тут немає ніяких секретів. Варенніков зайшов до мене в понеділок о 9 годині ранку. Він сказав, що влада в країні перейшла до комітету по надзвичайному стану і що треба виявити розсудливість і підтримати цей комітет. Це була перша теза, навколо якої ми вели досить серйозну розмову.

Друга теза полягала в тому, що він як головнокомандуючий сухопутними військами приїхав на Україну перевірити підвищену бойову готовність військ, які тут дисльоковані, і що за наказом міністра оборони військам дані певні повноваження і з врахуванням ситуації вони діятимуть незалежно від нашої позиції. Якщо військові побачать, що потрібно буде ввести надзвичайний стан на якійсь території або запровадити десь комендантську годину, то вони будуть діяти за наказом міністра, з відома комітету по надзвичайному стану. І ми в даному разі ніякої сили не маємо, щоб це припинити.

Ось суть розмови, яка відбулася. Форма її була теж неприємною.

Я заявив, що, по-перше, не маю ніяких документів від комітету, чув про нього тільки за повідомленням радіо. Я, Голова Верховної Ради України, не був попереджений про це, зі мною ніхто не спілкувався. Поки до Верховної Ради не надійдуть офіційні документи, я не вдаватимусь ні до яких дій.

Ще я сказав, що генерал мусить пояснити свої повноваження, дати мандат, від кого він виступає. Немає цього — не буде й розмови. Нагадав також, що він знаходиться у Верховній Раді, а не в кабінеті командуючого військами округу. І сказав, що на цьому розмову вважаю завершеною.

Але це була, хочу, щоб ви зрозуміли, дуже важка розмова. Я не знав, що вже діється за межами Верховної Ради і чи вийду з неї в такому стані, в якому є. Та й не було ще часу, щоб трохи осмислити, що діється.

Кореспондент газети «Індепендент». Як вплинуть, на вашу думку, останні політичні події на депутатську групу «239»?

Л. М. Кравчук. По-перше, скажу, що такої групи сьогодні у нас немає. Це на перших порах у списку однієї з груп було 239 депутатів. А зараз пройшло розшарування, дальше розмежування позицій депутатів, утворились інші групи, сформувалися інші партії.

Та чи й потрібно зараз узагальнювати, як вплинули останні події на ту чи іншу групу депутатів. Є там різні люди. Я вже сказав, що треба конкретно визначитись, хто займав яку позицію і як діяв у цій ситуації. Але це зовсім не означає, що має наступити якась черга вияснити стосунки, вживати до кожного якісь заходи. Є немало людей, в тому числі й депутатів, які в цей час сумлінно працювали, виконували свої обов'язки, скажімо, заготовляли хліб, добували паливо, водили поїзди. Словом, робили те, що мають робити. І до чого зараз з'ясовувати, чи мав кожен з них можливість, скажімо, вийти на трибуну і заявити про свою позицію.

Інша справа — як проявив себе той чи інший керівник. Як я вже казав, Голова Верховної Ради, члени Президії. Від їх позиції багато залежало.

Вчора, до речі, я мав розмову з Головою Верховної Ради СРСР Лук'яновим. Заявив йому ультимативно, що Україна як член Організації Об'єднаних Націй буде ставити питання різко, не визнає сесію, якщо на ній не буде Горбачова. Сесія має засудити так званий комітет по надзвичайному стану. Я просив, щоб це зробила й Президія Верховної Ради СРСР — вона вчора засідала. Відправив телеграму Голові Верховної Ради з проханням, щоб її оголосили на засіданні Президії.

Скажу вам відверто, коли б я мовчав у цей час, то б уже й на наступній сесії Верховної Ради склав свої повноваження. Я не міг би далі працювати. Не дозволила б совість.

Кореспондент газети «Дейлі телеграф» (Великобританія). Що ж тепер буде з Союзним договором? Чи підпишуть його найближчим часом?

Л. М. Кравчук. Я вважаю, що зараз не потрібно негайно приступати до підписання Союзного договору. Ми маємо спершу чітко визначитись, дати оцінку тому, що сталося. Треба зробити з цього висновки і внести корективи в свою політику і в свої дії.

Думаю, що зараз могла б бути така структура, як уряд перехідного періоду. Це може бути порівняно невелика кількість людей, найперше завдання яких — не порушуючи демократичних засад і конституційних форм, забезпечити дію закону. У нас в країні зараз найстрашніше те, що він не діє. Ніяка держава в світі не може нормально існувати, коли немає поваги до закону.

І цей уряд, забезпечуючи дію демократичних інститутів, разом з урядами республік міг би підготувати економічну угоду, щоб врятувати економіку. А всі політичні структури, які можуть бути, політичні форми потрібно ще раз зважити з урахуванням ідей суверенітету. Щоб утверджувався реальний суверенітет республік як держав.

Отже, я вважаю, що негайно має бути підписано економічний договір, тому що зараз це основа основ.

Я зустрічався з тисячами людей. І з розмов відчув, що їх менше турбує, який буде парламент — однопалатний чи двопалатний, чи буде Президент Союзу. Вони насамперед запитують, коли з'явиться все найнеобхідніше в магазинах, коли буде порядок на вулиці, коли втратить владу мафія, коли зникне спекуляція, коли не буде всього того, що заважає людям нормально жити і працювати. Наведіть порядок — і люди вас підтримають у всьому. А коли його немає, то будь-які дії сприймаються надто критично.

Кореспондент газети «Вашингтон пост». Скажіть, будь ласка, чи були у вас в ці дні розмови з Президентом Росії Єльциним?

Л. М. Кравчук. Ми щодня спілкувалися з Борисом Миколайовичем. Він, зокрема, схвально сприйняв моє повідомлення, що Президія нарешті прийняла рішення, що вона не визнає того комітету. Це для нього було надзвичайно важливо. А першу розмову з Єльциним я мав вранці 19 серпня, коли їхав сюди, у Верховну Раду. Він мені зателефонував прямо в автомашину. І ми відразу ж обмінялися думками. Я сказав, що ніколи не визнаю цього комітету. Він відповів, що також не визнає, але в нього становище складніше, тому що у них надзвичайний стан буде введено.

Потім ми щодня обмінювались з Борисом Миколайовичем інформацією і думками.

Спілкувалися ми не тільки з ним, а й з Головою Верховної Ради Білорусії Дементеєм, Президентом Казахстану Назарбаєвим, Президентом Киргизстану Акаєвим. А із членами комітету не було жодної розмови. Я їм не телефонував, і вони мені теж.

Кореспондент газети «Балтімор сан». Я чула, що Єльцин критикував Україну за те, що вона не виявила різко своєї позиції.

Л. М. Кравчук. Думаю, що він мав рацію, бо Президія Верховної Ради могла прийняти свій документ ще 19 серпня, а ми його прийняли 20-го. Це вже, як я говорив, залежало від складу Президії, почасти її членів. Тут є одне делікатне питання. Я не президент і не можу видавати указів, не можу сам приймати рішень. Фактично можу тільки підписати те рішення, яке прийме Верховна Рада або її Президія. Коли б, скажімо, у мене були повноваження Президента, то міг би без Президії Верховної Ради прийняти відповідний документ, зробити офіційну заяву перед народом, а я, на жаль, цього не міг.

Кореспондент газети «Гардіен». Якщо можна, розкажіть, будь ласка, про вашу вчорашню розмову з Горбачовим.

Л. М. Кравчук. Я спершу запитав, як Михайло Сергійович себе почуває. Він сказав, що почуває себе нормально. Що будемо робити найближчим часом? Зберемося на Раду Федерації і визначимось у наших діях. Зараз головне, сказав він, осмислити все, що сталося, і дати нашим людям і світові повну інформацію, а також визначити свої наміри і дії.

Я сказав, вважаю, що ті, хто зробив цей заколот, мають бути покарані. Це мають також бути реально оцінені дії кожного з членів Уряду. Щоб люди знали, що так воно не може пройти. Нам не потрібні зараз репресії, то страшна справа. Але оцінка, як кажуть, по заслугах, хто повинен у чому, повинна бути. Хто заслуговує політичної оцінки, хто — правової, а хто має нести кримінальну відповідальність. Михайло Сергійович сказав, що ми все це обговоримо, спільно прийдемо до якихось висновків.

Він подякував за позицію України, за те інтерв'ю, яке я дав телебаченню 20 серпня. Хоч воно було українською мовою, але і він, і сім'я все ж таки зрозуміли зміст сказаного.

Звичайно, М. С. Горбачову потрібен зараз час, щоб осмислити все самому. Він сьогодні сказав у інтерв'ю в аеропорту, що хоче розповісти про все, що там було з ним і з його сім'єю. Але це — одна сторона. Вважаю, що в його виступі має йти мова і про корективи, які повинні бути внесені в політику сьогодні, щоб не обмежити демократію, закон і суверенітет. Це для мене є принциповим.

Демократія, закон і суверенітет — ці три позиції для мене є основою. Все інше буде грунтуватись на них. Тому що, по-перше, демократія є влада і права народу. Закон має бути в основі всього, бо беззаконня призведе до біди. А суверенітет — це право кожної держави, кожної республіки вирішувати питання свого життя і захищати свої інтереси. Якщо так буде, значить, ми будемо просуватися вперед. Якщо ж щось одне з трьох десь буде не враховуватись, то нічого, підкреслюю, не вийде. Якщо не буде суверенітету, то буде невдоволення республік, буде боротьба, буде знову війна законів. А якщо не буде демократії, то буде тоталітарний режим, що найстрашніше.

Кореспондент радіо Бі-Бі-Сі. Прошу розповісти, чи були у вас в ці дні контакти з Головою Верховної Ради Кримської АРСР Багровим. Чи робились якісь спроби виходити на командуючого тими військами, які є на території Криму?

Л. М. Кравчук. Були постійні контакти з Багровим. Скажу більше, я попросив голову Комітету державної безпеки УРСР М. М. Голушка, щоб керівник КДБ Криму спробував проникнути до Горбачова. Той робив таку спробу, але його зупинили війська. Тобто, наш український КДБ був повністю усунений від тих справ. Підкреслюю, повністю. Це було доручено тільки військам і силам КДБ, які підпорядковувались безпосередньо Крючкову. І мої спроби якось проникнути до Горбачова не дали ніякого результату. Я намагався 19 і 20 серпня поговорити з ним по телефону, але телефоністка лагідним голосом відповідала: Михайло Сергійович просить, щоб його не турбували. Отже, він був заблокований, і ми не мали ніяких можливостей вийти на нього.

Запитання. Ходять чутки, що ви збираєтесь вийти з КПРС. Чи правда це?

Л. М. Кравчук. Я знаю про такі чутки. Одна газета навіть написала, що я вже вийшов з партії. Думаю, що зараз головне не в тому, вийти чи залишитися в КПРС. Головне в іншому: не можна всю партію, а це велика кількість людей, не можна кожного звинувачувати в тому, що сталося. Я ще на початку нашої розмови сказав, що є в партії керівники і є рядові члени. Я, наприклад, буду звинувачувати тих керівників, які не зайняли в цей нелегкий час своєї принципової позиції. Але я не можу звинувачувати рядових комуністів, які працювали, робили свою справу, а може й не могли збагнути, що сталося. Адже люди не мали правдивої інформації про події.

Запитання. Ви говорили про економічні угоди. Мається на увазі, що вони повинні бути укладені між республіками чи й з центром?

Л. М. Кравчук. Звичайно, мають бути економічні договори між республіками. У нас вони вже є майже з усіма, хоч їх треба коригувати. Але повинна бути і загальна робота. Адже ми не маємо єдиного економічного договору, який би все координував. Отже, я говорив саме про цей договір. А договори між республіками, вони вже є. Є договори і між підприємствами. Та справа в тому, що оскільки розруха, вкрай зруйноване матеріальне постачання, фінансова система, то ці договори не виконуються. І падає виробництво, розвалюється економіка. Тому треба мати єдиний загальноекономічний договір або угоду на якийсь час, на рік чи два.

Дехто каже: давайте будемо орієнтуватись на допомогу Заходу. Я теж хотів би, щоб ця допомога була реальною, і вона нам сьогодні вкрай потрібна. Але я не маю на увазі допомогу, як кажуть, з простягнутою рукою, а реальні капітальні вкладення, інвестиції. Однак сподіватись, що тільки інвестиції або кредити Заходу виведуть республіку або країну з того лиха, у яке ми потрапили, — це нереальна справа. Треба враховувати й те, що ми не можемо конкурувати на світовому ринку. Значить, треба зробити все, щоб не розруйнувались зв'язки між республіками, піднести їх на належний рівень.

Прес-конференція Пр

22 серпня в Москві відбулася прес-конференція Президента СРСР М. С. Горбачова. Звертаючись до журналістів, він сказав:

За шість з лишком років моєї діяльності на посту Генерального секретаря ЦК КПРС, потім Голови Верховної Ради і Президента країни у мене було багато зустрічей з вами та іншими представниками преси, є кілька прес-конференцій, які мені запам'ятались на все життя. Одна з них — після зустрічі в Рейк'явіку. Сьогоднішня прес-конференція проходить після подій, які мені найбільше хотілося б, щоб ніколи не повторились і щоб подібних прес-конференцій на цю тему більше не було.

Ми пройшли... Я хочу бути точним: пройшли чи не пройшли? Пройшли найтяжче випробування за всі роки реформування нашого суспільства після 1985 року. Ми зіткнулися з справжнім — без будь-яких перебільшень — антиконституційним переворотом, організованим реакційними силами, які опинилися в самому центрі керівництва, поруч з Президентом. Ці люди, яких я висував, вірив їм, довіряв, виявились не тільки учасниками, а й організаторами змови проти Президента, проти конституційного ладу, проти перебудови, проти народу, проти демократії.

18 серпня о 17 годині без десяти хвилин мені повідомив начальник охорони, що прибула група осіб, які вимагають зустрічі зі мною. Я сказав, що нікого не чекаю, нікого не запрошував і мене ніхто про це не сповіщав. Начальник охорони сказав, що він також нічого не знає. Чому ви тоді пропустили їх? Тому, що з ними приїхав начальник управління охорони держбезпеки Плеханов, відповів він. В іншому випадку охорона не пропустила б їх до Президента. Такі правила. Жорсткі, але необхідні.

Я вирішив уточнити, хто їх послав сюди. Оскільки зі мною весь зв'язок — і урядовий, і простий, і стратегічний, і космічний, і т. д. Піднімаю трубку одного з телефонів, я в кабінеті якраз працював, не працює. Піднімаю другу, третю, четверту, п'яту — теж ні. Піднімаю внутрішній телефон — відключено. Все. Ізольований.

Я зрозумів, що ця місія буде для мене не тією місією, з якою ми звичайно маємо справу. Я покликав дружину, дочку, зятя і сказав, що ось — сталася така подія. Для мене не треба інших даних: я бачу, що йдеться про дуже серйозне. Очевидно, або зараз шантажуватимуть, або буде спроба арештувати, вивезти, або щось інше. Взагалі, все що завгодно може бути. Я сказав Раїсі Максимівні, Ірині і Анатолію, що, коли мова йтиме про головне, про політику, про курс, то я до кінця буду займати свою позицію. Ні на який шантаж, ні на які погрози, ні на який тиск не піддамся і інших рішень не прийматиму.

Я вважав це за потрібне сказати, ви розумієте чому: після цього може статися все, і насамперед для членів сім'ї. Це ми теж знаємо.

Вся сім'я висловилася за те, що це повинно бути моїм рішенням: вони готові до кінця поділити все, що буде. На цьому закінчилася наша рада.

Я пішов, щоб запросити прибулих, але вони на чолі з начальником апарату Президента Болдіним уже самі піднялися у кабінет — небувала безцеремонність.

Президентові було запропоновано ультиматум — передати повноваження віце-президенту. Я говорю: перш ніж я почну відповідати на запитання, я хочу запитати: «Хто вас послав?» Відповідь: «Комітет».

Як розповів далі М. С. Горбачов на прес-конференції, потім відбувся такий діалог із змовниками:

— Який комітет?

— Ну ось — комітет у зв'язку з надзвичайною обстановкою в країні.

— Хто його створив? Я не створював, Верховна Рада не створювала. Хто його створив?

Мова йшла про те, що люди вже об'єднались і потрібен указ Президента. Питання перед ним поставлено так: або ви видайте указ і залишайтеся тут, або передайте повноваження віце-президенту.

— У зв'язку з чим так ставиться питання?

— Ситуація в країні така — країна котиться до катастрофи, треба вживати заходів, потрібне надзвичайне становище — вже інші заходи не врятують, не можна більше поринати в ілюзії... І так далі.

Моя відповідь, продовжував М. С. Горбачов, полягала в тому, що я краще від усіх їх знаю політичну, економічну, соціальну ситуацію в країні, становище людей, їх життя, всі тяготи, які вони несуть зараз, і те, що ми підійшли до такої фази, коли треба робити швидше і рішучіше все те, що потрібно для поліпшення життя. Але я рішучий противник — не тільки з політичних і моральних міркувань — таких способів вирішення питань, які завжди призводили до того, що гинули люди — сотнями, тисячами, мільйонами. Від цього ми повинні назавжди відмовитись, інакше все, що ми почали проводити в життя, ми повинні зрадити і поховати, і знову погодитися з тим, що ми повинні піти на нове криваве коло.

Тому я сказав: і ви, і ті, хто вас послав, — авантюристи. Ви погубите себе — ну, це — чорт з вами, це ви самі, ваша справа, — погубите країну, все те, що ми робимо. Зараз ми підійшли до підписання Договору. Слідом за цим ми цілий місяць працювали — готували важливі рішення з продовольчих, паливних, фінансових проблем з тим, щоб швидше стабілізувати політичну і економічну ситуацію, швидше розвивати ринкові процеси. Дати людям більше можливості розгорнутись в усіх сферах життя, і це — після того, коли намітилася згода. Так, її не вистачає — ми не позбулися підозр і з тієї, і з іншої сторони, і у відносинах між республіками і центром, і у відносинах між політичним громадським рухом — усе це є. Але єдиний шлях — шукати згоди. Вона з'явилась, і ми почали просуватися вперед. Тільки самовбивці можуть пропонувати зараз запроваджувати тоталітарний режим у країні.

Прозвучала вимога: подайте у відставку.

Я говорю: ви не дочекаєтесь від мене ні того, ні другого, передайте це всім тим, хто вас послав сюди. Більше у нас з вами — ніяких розмов не буде. Ви можете сказати, що Президент готовий негайно підписатись під будь-якою телеграмою. А у нас є привід — ми підпишемо 20 серпня новий Союзний договір. До речі — це був кінець неділі, — я завершував роботу над виступом на цьому урочистому акті (о четвертій годині вечора ще з Шахназаровим обмінювався думками, а поруч зі мною був інший помічник — Черняєв, але він на розмові не був присутній). Там ми зустрінемося з багатьма керівниками, а на 21 серпня призначено засідання Ради Федерації: ми будемо обговорювати всі ці питання. Треба домовлятися про те, про що ми не змогли домовитись на рівні уряду.

Ось вони, центральні питання. Там треба добиватись вирішення, говорю, а не таким шляхом, як ви хочете. Ну що ви — завтра надзвичайний стан оголосите? Що далі? Ви хоч спрогнозуйте на один день, на чотири кроки — що далі? Країна відкине, вона не підтримає всі ці заходи. Ви хочете зіграти на труднощах, на тому, що народ стомився, що він готовий підтримати вже будь-якого диктатора...

До речі, я в ці дні якраз і працював з товаришем Черняєвим над дуже великою статтею — вона вимальовувалася в 32 сторінки, і там один з таких сценаріїв був. І ось його персонажі тут і з'явились. Моя аргументація за цим сценарієм полягала в тому, що це — загибель для суспільства, тупик, це відкине суспільство і поховає все, що ми тепер маємо.

Я готовий піти на скликання З'їзду народних депутатів, Верховної Ради, якщо у частини керівництва є сумніви. Давайте збиратись, давайте обговорювати. Депутати всі на місцях, знають, що там відбувається. Давайте приймати надзвичайне рішення, інші заходи. Я відстоюватиму шлях згоди, шлях до поглиблення реформ, співробітництва з Заходом, три головних напрями. Їх зараз треба синхронізувати. Взаємодіяти. Тим більше є зустрічні бажання народів співробітничати з нами зараз, на цьому вирішальному етапі.

Але це була розмова з глухонімими. Вони вже, очевидно, були готові. Машину було запущено — тепер це ясно. Я сказав: все, більше у нас розмови не може бути. Повідомте, що я виступаю категорично проти, що ви зазнаєте поразки. Але мені страшно за народ і за те, що ми зробили за ці роки. Ось так закінчилося.

Але після того, як на свій ультиматум вони одержали мою ультимативну вимогу повідомити про мої висновки, все пішло розвиватися вже за логікою протиборства. Цілковита ізоляція з боку моря і суші. Залишилося зі мною 32 чоловіки з охорони. Вони до кінця вирішили стояти, поділили всі сфери захисту, включаючи сім'ю, розподілили всі місця. Коли стало відомо, що на прес-конференції сказано, ніби я тяжко хворий і навряд чи повернусь до нормального життя, то мені стало ясно, що після цього станеться те, щоб фактичний бік синхронно був підведений під цю заяву. Те ж саме зрозуміли і з боку охорони. І вирішено було відмовитись від замовлень їжі і жити на те, що там у нас було під руками. Я був абсолютно холоднокровний, хоча до глибини вражений і обурений політичною сліпотою і безвідповідальністю цих злочинців. Був упевнений, переконаний, що все це так довго тривати не може — у них не пройде.

72 години суцільної ізоляції, боротьби. Я думаю, було все зроблено для того, щоб психологічно зломити Президента. Важко це, що ж говорити тут...

Щодня, вранці і ввечері, я висував і передавав вимогу про те, щоб зв'язок було відновлено, щоб негайно прибув літак і я вилетів у Москву, до місця роботи. Після прес-конференції я до цих вимог додав, щоб було опубліковано спростування брехливості повідомлення про стан мого здоров'я — повідомлення цих дуже здорових людей, у яких руки перед вами трусилися, сказав М. С. Горбачов під сміх і оплески журналістів. Ви, продовжував він, ставили хороші запитання і познущалися над ними: це ж фарс.

Виключено було все. Але — хлопці тямущі — знайшли якісь старі приймачі в службових приміщеннях, пристосували антени і почали ловити, що попадеться. Найкраще звучали передачі Бі-бі-сі, «Свободи». Потім з'явився «Голос Америки», принаймні мені так доповідали, посилаючись на цю інформацію.

Далі М. С. Горбачов висловив вдячність радянським та іноземним журналістам, сказав, що зробив це і в щойно записаному на телебаченні зверненні до радянського народу. Він відзначив, що люди зайняли громадянську, відповідальну позицію і не пішли на співробітництво. Те, що було зроблено, — зроблено насильно. Я знаю, сказав Президент, мені вже багато розповіли про те, що робилось.

Я хочу сказати тут перед вами, продовжував М. С. Горбачов, що я — по-справжньому з вами. Всі ви побачили, що не марно ми ці шість років з такими труднощами і в таких важких і хворобливих пошуках шукали шляхів руху вперед. Суспільство відкинуло заколотників. Вони виявилися ізольованими. Їм не вдалося спрямувати армію проти народу. Армія ввійшла в контакт з людьми — і нічого ніхто не міг зробити. Їм стало ясно, що вони провалилися.

Республіки зайняли правильну позицію. І тут я повинен віддати належне і на перше місце поставити принципову позицію російського парламенту, російських депутатів, російського уряду і видатну роль Президента Росії Бориса Миколайовича Єльцина.

Я повинен сказати, що сьогодні заслуговує того, щоб ми також віддали належне принциповій позиції москвичів і ленінградців, жителів багатьох інших регіонів. Спроба створити видимість, що країна прямо мало не підтримує їх... ну, вони щось і знайшли — у нас усього зараз можна знайти.

А в принципі країна відкинула цей кривавий шлях. Я думаю, кращого аргументу, більшого плебісциту, які б свідчили про справжню позицію народу, якимось іншим чином важко одержати. З усіх розмов, які я мав за ці дні, — а переговорив я вже з президентом Бушем, президентом Міттераном, канцлером Колем, прем'єр-міністрами Мейджором, Малруні, Хоуком, Кайфу, Андреотті, президентом Мубараком... Загалом, крім Каддафі, Хусейна і Рубікса. (Сміх у залі).

Розумію, що нелегко йдуть процеси в Прибалтиці, в інших республіках, але не бачити, що шлях їх вирішення зовсім в іншій площині, — це теж політична сліпота. Ось чому я говорю про Рубікса — він поспішив якнайшвидше заявити про те, що, як мені сказали, він підтримав цей комітет.

Коли стало ясно, коли таку непримиренну позицію зайняли Росія, її керівництво, інші республіки, народ, що армія не пішла проти нього, вони в паніці почали шукати виходу.

Мені доповіли, що прибула група змовників у Крим на президентському літаку з тим, щоб Президента привезти в Москву. Коли вони прийшли, я сказав: посадіть їх у будинок, візьміть під варту і передайте мою вимогу, що я ні з ким з них не розмовлятиму доти, поки не буде включено урядовий зв'язок. Вони сказали, що це довго. Нічого, говорю, мені тепер уже поспішати нікуди. (Сміх у залі).

Було включено зв'язок, і я почав розмовляти з країною. Поговорив першим з Борисом Миколайовичем Єльциним, подзвонив Назарбаєву, Кравчуку, Дементею, Карімову. Я їм сказав, що стою тут зі своїм гарнізоном. (Сміх). Але так і було: 72 години в такому страшному напруженні. У охорони склалась думка, що нас можуть з моря забрати, але, як стало ясно, навпаки — моряки давали знак Президентові, що вони його можуть виручити.

М. С. Горбачов відзначив, що флот не брав участі в акціях змовників.

Потім, сказав він далі, я почав працювати.

Я дав вказівку Мойсеєву взяти на себе керівництво Міністерством оборони — його відкликали з Криму, — негайно вернути всі війська в казарми, в місця розташування, і повідомити, що Язов увільняється з посади і буде арештований.

Усе це було зроблено. Я знайшов коменданта Кремля і спитав, в чиєму підпорядкуванні полк Комітету держбезпеки, зажадав викликати командира полку. Викликали. По телефону дав вказівку: нікому не підкорятися, крім мене і коменданта Кремля. Він сказав: «Так і буде».

Взагалі, я почав обдзвонювати всі найважливіші точки, щоб перекрити відразу все, бо все це було ще небезпечно. Могли знищити і по дорозі, де завгодно. Я вирішив не виїжджати.

Потім мені сказали, що летить літак з делегацією Російської Федерації. Я сказав, що буду насамперед приймати їх. Зв'язався з міністром Панюковим, зв'язався з Мойсеєвим, сказав, щоб їхній літак посадили не в Сімферополі (інакше три години їхатимуть до мене), а на військовому аеродромі. Дав команду зустріти їх, організувати транспорт, щоб привезли. Приїхала делегація, ми поговорили і виявили велике розуміння. Думаю, те, що ми пережили, додало нам усім не тільки досвіду, а й розуміння. Ось що значить, коли демократичні сили об'єднані, і що значить, коли вони роз'єднані. Адже ми можемо іноді на якомусь питанні одне одному лоби порозбивати і оголосити одне одного мало не ворогами.

Ми, сказав далі Президент, почали думати про те, як перебиратися. Потім мені треба було зробити ще багато вказівок. Прибули окремо Івашко і Лук'янов. Добрались, хоча їм не давали транспорт. Їх я прийняв. Змовників я не приймав і не прийняв, і не бачив їх, і не хочу їх бачити. Ми їх поділили по літаках, привезли, а при виході з літака всі були арештовані і ізольовані. Я дав команду в Кремль коменданту — нікого не пускати з тих, хто співробітничав з ними.

На завтра
тріч керівни
публік, які
і підготувал
сання. Завтр
ся і повинні

Тяжкі уро
мене — най
моя важка т
Михайло Се

Думаю, ц
демо на об
мування і ви
з головних
ред і нових
чити в цьом
яка нас спіт
ний шанс, я
події. Вони
ню позицію
розмовах з
земних дер
нули ува
позиція
показали,
лися вже та
ротного ход
вони сподів
скористаєм
можливостя
вили, що
муть, і вва
вробітництв
тивніших, р
прийняв сь
країн ЄЕС.
свою солід
ку.

Які при
видав указ.

До
так ви
могли зни
годно зроб
м'єю, з усім
і видати,
таку позиц
того, що,
імені і дія
конферен
всю цю
примітивну
один з тов
кої Федера
цього не в
і багато ін

Я виріш
тись на ві
записи зро
вку дочка
Анатолій —
ни, і ми по
ли, кому мо
відправити

Президе
налістам.
ворить
тенку,
можуть
вони все-т
написав с
ких приміі
ли і розпо
усі знали
ров'я През
ті висунув
кти письм
дав, щоб
писав (на
ні чотири
І підписав

Перший
себе Янає
в'язків пр
дом моєї
вості вико
зки — об
чином, не
коване іна
переворот.

Друге.
наступні
неправомі
дент, ні З
татів таки
єву не дав

Третє.
Лук'янову
термінове
ної Ради
родних де
ду ситуац
вони і ті
нувши іс
вправі ви
необхідні
механізм

Четвер
но припи
го комітет
становищ
даних ріш

онференція Президента СРС

м на цьому
четвертій
з Шахна-
вався, дум-
мною був
— Черняєв,
не був
ми зустрі-
ма керівни-
ма призна-
Ради Фе-
мо обгово-
тання. Тре-
про те, про
домовитись

тральні пи-
добиватись
, а не та-
хочете.
а надзвича-
ра? Що да-
зупиняти на
ри кроки —
відкине, вона
ці заходи.
на трудно-
народ сто-
товий підт-
якого дик-

дні якраз
ршем Чер-
великою
вимальову-
рінки, і там
ї був. І
тут і з'я-
ментація за
лягала в
аибель для
це відки-
поховає все.

на скликан-
депута-
ади, якщо у
є сумні-
тись, давай-
Депутати
нають, що
Давайте
айте рішен-
відстоюва-
шлях до
орм, співро-
три го-
їх зараз тре-
взаємо-
в зустрічні
співробітни-
на цьому

мова з глу-
, очевид-
ашину було
це ясно.
ша у нас
бути. Пові-
катего-
заснаєте
страшно
що ми зро-
Ось так за-

, як на свій
одержали
вимогу
висновки,
атися вже
отиборства.
а боку мою
ою зі мною
орони. Вони
стояти,
захисту,
розподілі-
стало відо-
конференції
я тяжко
повернуся
иття, то ме-
після цьо-
фактич-
був підве-
Те ж саме
охорони. І
відмовитись
і жити на
було під
ілотно хо-
до глибин
ренні полі-
і безвідпо-
лочинців.
еконаний,
тривати
не пройде.
ьної ізоля-
умаю, було
у, щоб
Прези-

дента. Важко це, що ж говорити тут...

Щодня, вранці і ввечері, я висував і передавав вимоги про те, щоб зв'язок було відновлено, щоб негайно прибув літак і я вилетів у Москву, до місця роботи. Після пресконференції я до цих вимог додав, щоб було опубліковано спростування брехливості повідомлення про стан мого здоров'я — повідомлення яких дуже здорових людей, у яких руки перед вами труслися, — сказав М. С. Горбачов під сміх і оплески журналістів. Ви, продовжував він, ставили хороші запитання і познущалися над ними: це ж фарс.

Виключено було все. Але — хлопці тямущі — знайшли якісь старі приймачі в службових приміщеннях, пристосували антени і почали ловити, що попадеться. Найкраще звучали передачі Бі-бі-сі, «Свободи». Потім з'явився «Голос Америки», принаймні мені так доповідали, посилаючись на цю інформацію.

Далі М. С. Горбачов висловив вдячність радянським та іноземним журналістам, сказав, що зробив це і в щойно записаному на телебаченні звернені до радянського народу. Він відзначив, що люди зайняли громадянську, відповідальну позицію і не пішли на співробітництво. Те, що було зроблено, — зроблено насильно. Я знаю, сказав Президент, мені вже багато розповіли про те, що робилось.

Я хочу сказати тут перед вами, продовжував М. С. Горбачов, що я — по-справжньому з вами. Всі ви побачили, що не марно ми ці шість років з такими труднощами і в таких важких і хворобливих пошуках шукали шляхів руху вперед. Суспільство відкинуло заколотників. Вони виявились ізольованими. Їм не вдалося спрямувати армію проти народу. Армія ввійшла в контакт з людьми — і нічого ніхто не міг зробити. Їм стало ясно, що вони провалилися.

Республіки зайняли правильну позицію. І тут я повинен віддати належне і на перше місце поставити принципову позицію російського парламенту, російських депутатів, російського уряду і видатну роль Президента Росії Бориса Миколайовича Єльцина.

Я повинен сказати, що сьогодні заслуговує того, щоб ми також віддали належне принциповій позиції москвичів і ленінградців, жителів багатьох інших регіонів. Спроба створити видимість, що країна прямо мало не підтримує їх... ну, вони щось і знайшли — у нас усього зараз можна знайти.

А в принципі країна відкинула цей кривавий шлях. Я думаю, кращого аргументу, більшого плебісциту, які б свідчили про справжню позицію народу, якимось іншим чином важко одержати. З усіх розмов, які я мав за ці дні, — а переговорив я вже з президентом Бушем, президентом Міттераном, канцлером Колем, прем'єр-міністрами Мейджором, Малруні, Хоуком, Кайфу, Андреотті, президентом Мубараком... Загалом, крім Каддафі, Хусейна і Рубікса. (Сміх у залі).

Розумію, що нелегко йдуть процеси в Прибалтиці, в інших республіках, але не бачити, що шлях їх вирішення зовсім в іншій площині, — це теж політична сліпота. Ось чому я говорю про Рубікса — він поспішив якнайшвидше заявити про те, що, як мені сказали, він підтримав цей комітет.

Коли стало ясно, коли таку непримиренну позицію зайняли Росія, її керівництво, інші республіки, народ, що армія не пішла проти нього, вони в паніці почали шукати виходу.

Мені доповіли, що прибула група змовників у Крим на президентському літаку з тим, щоб Президента привезти в Москву. Коли вони прийшли, я сказав: посадіть їх у будинок, візьміть під варту і передайте мою вимогу, що я ні з ким з них не розмовлятиму доти, поки не буде включено урядовий зв'язок. Вони сказали, що це довго. Нічого, говорю, мені тепер уже поспішати нікуди. (Сміх у залі).

Було включено зв'язок, і я почав розмовляти з країною. Поговорив першим з Борисом Миколайовичем Єльциним, подзвонив Назарбаєву, Кравчуку, Дементею, Карімову. Я їм сказав, що стою тут зі своїм гарнізоном. (Сміх). Але так і було: 72 години в такому страшному напруженні. У охорони склалась думка, що нас можуть з моря забрати, але, як стало ясно, навпаки — моряки давали знак Президентові, що вони його можуть виручити.

М. С. Горбачов відзначив, що флот не брав участі в акціях змовників.

Потім, сказав він далі, я почав працювати.

Я дав вказівку Мойсеєву взяти на себе керівництво Міністерством оборони — його відкликали з Криму, — негайно вернути всі війська в казарми, в місця розташування, і повідомити, що Язов увільняється з посади і буде арештований.

Усе це було зроблено. Я знайшов коменданта Кремля і спитав, в чиєму підпорядкуванні полк Комітету держбезпеки, зажадав викликати командира полку. Викликали. По телефону дав вказівку: нікому не підкорятися, крім мене і коменданта Кремля. Він сказав: «Так і буде».

Взагалі, я почав обдзвонювати всі найважливіші точки, щоб перекрити відразу все, бо все це було ще небезпечно. Могли знищити і по дорозі, це завгодно. Я вирішив не виїжджати.

Потім мені сказали, що летить літак з делегацією Російської Федерації. Я сказав, що буду насамперед приймати їх. Зв'язався з міністром Панюковим, зв'язався з Мойсеєвим, сказав, щоб їхній літак посадили не в Сімферополі (інакше три години їхатимуть до мене), а на військовому аеродромі. Дав команду зустріти їх, організувати транспорт, щоб привезли. Приїхала делегація, ми поговорили і виявили велике розуміння. Думаю, те, що ми пережили, додало нам усім не тільки досвіду, а й розуміння. Ось що значить, коли демократичні сили об'єднані, і що значить, коли вони роз'єднані. Адже ми можемо іноді на якомусь питанні одне одному лоби порозбивати і оголосити одне одного мало не ворогами.

Ми, сказав далі Президент, почали думати про те, як перебиратися. Потім мені треба було зробити ще багато вказівок. Прибули окремо Івашко і Лук'янов. Добрались, хоча їм не давали транспорт. Їх я прийняв. Змовників я не приймав і не прийняв, і не бачив їх, і не хочу їх бачити. Ми їх поділили по літаках, привезли, а при виході з літака всі були арештовані і ізольовані. Я дав команду в Кремль коменданту — нікого не пускати з тих, хто співробітничав з ними.

На завтра я призначив зустріч керівників дев'яти республік, які виробили Договір і підготували його до підписання. Завтра ми зустрінемося і повинні все обговорити.

Тяжкі уроки, особисто для мене — найтяжчі. Це просто моя важка травма, признався Михайло Сергійович.

Думаю, що завтра ми вийдемо на обговорення, обдумування і вироблення позицій з головних питань руху вперед і нових кроків. Треба бачити в цьому не тільки біду, яка нас спіткала, а й величезний шанс, який показали ці події. Вони показали справжню позицію нашого народу. У розмовах з керівниками іноземних держав усі вони звернули ува[illegible] саме на [illegible] що позиція [illegible]ду, пози[illegible]рмії показали, [illegible] в Союзі [illegible]дбулися вже такі зміни, які зворотного ходу не дадуть. Тому вони сподіваються, що ми скористаємося всіма цими можливостями. Всі вони заявили, що співробітничатимуть, і вважають, що це співробітництво має набути активніших, рішучіших форм. Я прийняв сьогодні 12 послів країн ЄЕС. Вони заявили про свою солідарність і підтримку.

Які прийнято рішення? Я видав указ...

До [illegible], ви знаєте, с[illegible] так ви[illegible]ала, що зро[illegible]ю могли знищити або що завгодно зробити зі мною, з сім'єю, з усіма, хто зі мною був, і видати, що Президент ось таку позицію займає, більше того, що, мовляв, від його імені і діяли. Тому на пресконфере[illegible]мені ста[illegible]дно всю цю [illegible]ступніст[illegible] хоча примітивну, грубу, як мені один з товаришів з Російської Федерації сказав, навіть цього не вміють робити, як і багато іншого.

Я вирішив негайно записатись на відеоплівку. Чотири записи зробив, розрізали плівку дочка і зять — Ірина і Анатолій — на чотири частини, і ми почали шукати канали, кому можна довірити, щоб відправити цю плівку.

Президент показує її журналістам. Ось одна з них, говорить [illegible], я передаю її [illegible]тенку, [illegible] подивитися[illegible] можут[illegible]явитись, тому[illegible] вони все-таки пішли. Лікар написав свою думку в кількох примірниках. І ми віддали і розповсюдили з тим, щоб усі знали справжній стан здоров'я Президента. І я нарешті висунув перші чотири пункти письмово і від руки додав, щоб бачили, що це я написав (на друкарській машині чотири пункти написано). І підписав свою заяву.

Перший пункт: взяття на себе Янаєвим виконання обов'язків президента під приводом моєї хвороби, неможливості виконувати свої обов'язки — обман народу і, таким чином, не може бути кваліфіковане інакше, як державний переворот.

Друге. Це значить, що всі наступні дії є незаконними і неправомірними: ні Президент, ні З'їзд народних депутатів таких повноважень Янаєву не давали.

Третє. Прошу передати Лук'янову мою вимогу про термінове скликання Верховної Ради СРСР і З'їзду народних депутатів для розгляду ситуації, що склалася, бо вони і тільки вони, розглянувши існуючу обстановку, вправі вирішити питання про необхідні державні заходи і механізм їх реалізації.

Четверте. Вимагаю негайно припинити дію державного комітету по надзвичайному становищу до прийняття зганих рішень Верховною Радою або З'їздом народних депутатів. Продовження цих дій, дальша ескалація здійснюваних ДКНС заходів можуть обернутися трагедією для всіх народів, ще більше загострять обстановку, а то й повністю зірвати розпочату погоджену роботу центру і республік по виходу з кризи.

Я вимагав відповіді. Мені сказали: Чекайте, буде. Спочатку взагалі ніяких відповідей, потім сказали: буде відповідь. Але нічого не було.

Ось така ситуація.

Зараз найголовніше — треба прийняти рішення. Я скасував усі рішення і віцепрезидента, і комітету, і кабінету, які в ці дні прийнято. Користуючись своєю владою, я усунув і звільнив з постів, які вони займали. А те, що потребує рішення Верховної Ради, подав на розгляд. Прокурор СРСР доповів мені, що він порушив кримінальну справу вчора, і ми домовились, щоб слідча бригада складалася із слідчих СРСР і РРФСР.

Прийнято тимчасові рішення і в тих сферах, де не можна просто такі служби кидати ні на день. Завтра, коли ми зустрінемося з керівниками республік, почнемо обдумувати розстановку сил, в тому числі і головним чином, щоб діяла влада, щоб погоджені дії наростали. Не можна гаяти часу, є програма, треба рухатися вперед, розв'язувати проблеми. Це найголовніше.

Десятки здійнятих рук свідчать про те, скільки у преси запитань до Президента СРСР. Одне з перших зводиться до такого: чому в оточенні глави держави опинились люди, здатні на заколот.

Ми ніколи не повинні забувати, в якому суспільстві здійснюються реформи, причому в таких масштабах, з такою глибиною і розмахом, сказав М. С. Горбачов. Це своєрідність нашої країни. Те, що в ній відбувалося протягом десятиліть, навіть століть, диктує не тільки темпи, глибину перетворень, а й способи, форми вирішення обраних завдань.

Я прямо скажу, що на перших етапах, поки ми не створили громадську думку, демократичну обстановку в країні, ось такий переворот міг би увінчатись успіхом. І моїм завданням всі ці роки було провести, зберегти і врятувати цей політичний курс.

На останніх етапах становище змінилось докорінно. По-перше, після XIX Всесоюзної партконференції пішли глибокі демократичні процеси, створилась інша атмосфера. А потім — вибори і, звичайно, гласність. І звичайно, — преса (навіть при всій тій спрямованості і неврівноваженості, що є і що було в останні дні). Вчора теж, між іншим, зі мною зв'язалась з російської Спілки журналістів група журналістів. Я сказав: знаєте, всім нам треба бути дуже уважними, уроки для всіх є, тому що користувались приводом, гостротою, іноді безцеремонністю, яка в газетах була, — що, от, мовляв, хто йде на зміну, народ лякає, ось, це повзе диктатура з того боку. А з другого — інша.

Давши короткий аналіз розстановки політичних сил у суспільстві на різних етапах перебудови, Президент продовжує відповідь: ми підійшли зараз до вирішального етапу змін. Влада змінюється, відносини власності змінюються. Федерація змінюється. Вже близько підписання було нового Союзного договору, і не випадково те, що зроблено, — сталося напередодні підписання Договору. Звідси і гострота сутичок. Це треба всім зрозуміти, винести з того, що сталося, уроки.

У цій ситуації всі поспішали — і прихильники, і противники змін. Різні підходи, варіанти не тільки виникали, а й публічно висувались, в тому числі і на З'їзді народних депутатів лунало: «Геть Президента!» Були й заклики створити якийсь «комітет громадського порятунку». Тут немає ніякої новини.

Я ж убачав своє завдання в тому, щоб зберегти курс перебудови. Вперше в історії цієї країни прагнув все вирішувати безкровним шляхом на основі згоди. Переконаний в цьому, до кінця буду на тому стояти!

Президента СРСР запитують, як він ставиться до Указів і постанов Президента Росії Б. М. Єльцина, прийнятих на надзвичайній сесії Верховної Ради РРФСР у дні кризи.

Вважаю, що в тій обстановці росіяни діяли, виходячи з найвищих інтересів. Те, що вони прийняли, було продиктоване цією ситуацією, відповів М. С. Горбачов.

Журналісти просять Президента висловити його особисте ставлення до організаторів заколоту.

Я вже сказав, що те, що сталося, — це урок і для мене, відповів М. С. Горбачов. Зокрема, бачу, що З'їзд народних депутатів мав рацію, коли він з першого заходу не обрав віце-президента, а я наполіг. Це моя помилка, і не єдина. Я це бачу тепер. Скажу також відверто, я особливо вірив Язову і Крючкову.

Як після всього цього змінилися Ви самі, Ваша поведінка? — запитує один з присутніх.

Мої висновки, говорить М. С. Горбачов, — рішуче просувати вперед реформи. Для цього потрібне перегрупування сил. Цим треба зайнятись негайно. Без цього не буде погодженості дій, і ми не забезпечимо просування реформ.

Одне із запитань стосується позиції КПРС у дні кризи. Журналіст, який поставив це запитання, вважає, що партія не має права в критичний момент відійти вбік, відмовчуватись. Чи відповідає такий політичний організм сьогоднішнім вимогам?

Вважаю, це — одне з найважливіших питань, заявив Президент. Це та реальність, яку ми повинні бачити, знати, розуміти. Бачу свій обов'язок, робитиму все, що в моїх силах, для того, щоб вигнати з КПРС реакційні сили. На основі її нової Програми, вважаю, є можливість об'єднати все прогресивне, все краще, думаюче в партії. Тому, коли в цілому про партію говорять як про реакційну силу, я з цим не згоден. Знаю тисячі людей в її рядах — вони справді демократи, віддані перебудові, віддані нашій боротьбі. І не здаються, не гнуться. Ось це повинна ясно позначити нова Програма КПРС. Ніколи не погоджусь, щоб Програма влаштовувала тих, хто сумує за старими часами. Тому ми повинні зробити все для того, щоб реформувалася сама партія, щоб вона стала живою силою перебудови. Що стосується позицій комуністів, у тому числі й у відношенні до того, що сталося, то, за винятком деяких комітетів, вони в багатьох випадках, особливо

рядові комуніс-
лися.
Говорячи пр-
ретаріату '
М. С. Горбачо
керівництво
Та врешті-реш
здорових сил
прийняв прави
Як стало відо
Сергійовичу, д
заявили про в
Політбюро, том
ні з тим, що П
Секретаріат н
вимоги про під
надзвичайного
мені сказали,
М. С. Горбачо
і Прокоф'єв. А
ли люди, які б
щоб вимагати
річ. Це — пос
Дзасохова, осо
ва та інших. Вр
ло винесено в
лись до Генер
таря в Крим.
Один із зару
терів запитує,
більше влади –
та СРСР чи П
сії.
Я так питан
пояснив М. С.
робимо з Бори
вичем в остан
для того, щоб
співробітництв
постійним фак
нання всіх
сил разом з у
ками. Це пока
дні. Давайте д
Таку позицію
ється зірвати,
загартувала сит
ємо, хто є хто і
Крім політич
«суто особисте
Як пережили р
три найтяжчих
символна і члени
Краще від
Анастасія, вну
Михайло Сергі
нічого не розу
вимагала вести
І доводилось в
останні дні охор
щоб цього не б
може статися н
но. Тому ми т
окопалися,
Тяжко перенес
їса Максимівна
з Раїсою
було погано,
це — епізод.
Знову виник
, автори яких
зрозуміти: що з
вниками?
Це лідери тіє
пільства, яка не
зміни, говорить
нас у країні —
за, але ми вихо
Один з учасни
ференції висло
вання, що подію
можуть мати пр
зв'язку з цим с
рема, запитанн
роль служби ох
дента у структ
державної без
про становище
ї інформації,
свободу.
Що стосуєтьс
рони, то я н
питання насті
вим, щоб за
зараз, у цей
час. Я до цього
галі спокійно
М. С. Горбачо
смисл подумат
проблемою, одн
аю — не вона
Важливішим
до ролі засобів
рмації. Взагалі,
го шляху, як зб
вання демокра
напрямку. Без
не було б того,
ся у нашому н
ні, коли він ст
шляху диктату
активно поряд

ГОЛОС України

езидента СРСР

ризначив зус-
дев'яти рес-
били Договір
го до підпи-
зустрінемо-
обговорити.
особисто для
і. Це просто
а, признався
вич.
втра ми вий-
ення, обду-
ення позиції
нь руху впе-
ів. Треба ба-
тільки біду,
а й величез-
показали ці
али справж-
го народу. У
вниками іно-
сі вони звер-
на що
ози рмії
Союз відбу-
іни, які зво-
адуть. Тому
я, що ми
всіма цими
сі вони зая-
робітничати-
, що це спі-
набути ак-
ших форм. Я
12 послів
заявили про
ь і підтрим-

рішення? Я

ается, с за
що зр ю
або що
мною, з сі-
зі мною був,
резидент ось
має, більше
від його
у на прес-
ста дно
ніст хоча
у, як мені
з Російсь-
зав, навіть
робити, як

йно записа-
вку. Чотири
різали плі-
— Ірина і
тири части-
укати кана-
вірити, щоб
вку.
азує її жур-
а з них, го-
даю її а-
иться. ї
, тому до
ли. Лікар
мку в кіль-
І ми відда-
з тим, щоб
ій стан здо-
І я нареш-
чотири пун-
руки до-
що це я на-
ській маши-
написано).
яву.
взяття на
онання обо-
під приво-
, неможли-
свої обов'я-
ду і, таким
ти кваліфі-
державний

ить, що всі
аконними і
ні Прези-
одних депу-
ажень Яна-

передати
имогу про
ння Верхов-
З'їзду на-
для розгля-
клалася, бо
и, розгля-
обстановку,
итання про
і заходи і
ації.
гаю негай-
державно-
звичайному
йняття зга-
ховною Ра-

дою або З'їздом народних депутатів. Продовження цих дні, дальша ескалація здійснюваних ДКНС заходів можуть обернутися трагедією для всіх народів, ще більше загострять обстановку, а то й повністю зірвати розпочату погоджену роботу центру і республік по виходу з кризи.

Я вимагав відповіді. Мені сказали: Чекайте, буде. Спочатку взагалі ніяких відповідей, потім сказали: буде відповідь. Але нічого не було.

Ось така ситуація.

Зараз найголовніше — треба прийняти рішення. Я скасував усі рішення і віце-президента, і комітету, і кабінету, які в ці дні прийнято. Користуючись своєю владою, я усунув і звільнив з постів, які вони займали. А те, що потребує рішення Верховної Ради, подав на розгляд. Прокурор СРСР доповів мені, що він порушив кримінальну справу вчора, і ми домовились, щоб слідча бригада складалася із слідчих СРСР і РРФСР.

Прийнято тимчасові рішення і в тих сферах, де не можна просто такі служби кидати ні на день. Завтра, коли ми зустрінемося з керівниками республік, почнемо обдумувати розстановку сил, в тому числі і головним чином, щоб діяла влада, щоб погоджені дії наростали. Не можна гаяти часу, є програма, треба рухатися вперед, розв'язувати проблеми. Це найголовніше.

Десятки здійнятих рук свідчать про те, скільки у преси запитань до Президента СРСР. Одне з перших зводиться до такого: чому в оточенні глави держави опинились люди, здатні на заколот.

Ми ніколи не повинні забувати, в якому суспільстві здійснюються реформи, причому в таких масштабах, з такою глибиною і розмахом, сказав М. С. Горбачов. Це своєрідність нашої країни. Те, що в ній відбувалося протягом десятиліть, навіть століть, диктує не тільки темпи, глибину перетворень, а й способи, форми вирішення обраних завдань.

Я прямо скажу, що на перших етапах, поки ми не створили громадську думку, демократичну обстановку в країні, ось такий переворот міг би увінчатись успіхом. І моїм завданням всі ці роки було провести, зберегти і врятувати цей політичний курс.

На останніх етапах становище змінилось докорінно. По-перше, після XIX Всесоюзної партконференції пішли глибокі демократичні процеси, створилась інша атмосфера. А потім — вибори і, звичайно, гласність. І звичайно, — преса (навіть при всій тій спрямованості і неврівноваженості, що є і що було в останні дні). Вчора теж, між іншим, зі мною зв'язалась з російської Спілки журналістів група журналістів. Я сказав: знаєте, всім нам треба бути дуже уважними, уроки для всіх є, тому що користувались приводом, гостротою, іноді безцеремонністю, яка в газетах була, — що, от, мовляв, хто йде на зміну, народ лякає, ось, це повзе диктатура з того боку. А з другого — інша.

Давши короткий аналіз розстановки політичних сил у суспільстві на різних етапах перебудови, Президент продовжує відповідь: ми підійшли зараз до вирішального етапу змін. Влада змінюється, відносини власності змінюються. Федерація змінюється. Вже близько підписання було нового Союзного договору, і не випадково те, що зроблено, — сталося напередодні підписання Договору. Звідси і гострота сутичок. Це треба всім зрозуміти, винести з того, що сталося, уроки.

У цій ситуації всі поспішали — і прихильники, і противники змін. Різні підходи, варіанти не тільки виникали, а й публічно висувались, в тому числі і на З'їзді народних депутатів лунало: «Геть Президента!» Були й заклики створити якийсь «комітет громадського порятунку». Тут немає ніякої новини.

Я ж убачав своє завдання в тому, щоб зберегти курс перебудови. Вперше в історії цієї країни прагнув все вирішувати безкровним шляхом на основі згоди. Переконаний в цьому, до кінця буду на тому стояти!

Президента СРСР запитують, як він ставиться до Указів і постанов Президента Росії Б. М. Єльцина, прийнятих на надзвичайній сесії Верховної Ради РРФСР у дні кризи.

Вважаю, що в тій обстановці росіяни діяли, виходячи з найвищих інтересів. Те, що вони прийняли, було продиктоване цією ситуацією, відповів М. С. Горбачов.

Журналісти просять Президента висловити його особисте ставлення до організаторів заколоту.

Я вже сказав, що те, що сталося, — це урок і для мене, відповів М. С. Горбачов Зокрема, бачу, що З'їзд народних депутатів СРСР мав рацію, коли він з першого заходу не обрав віце-президента, а я наполіг. Це моя помилка, і не єдина. Я це бачу тепер. Скажу також відверто, я особливо вірив Язову і Крючкову.

Як після всього цього змінилися Ви самі, Ваша поведінка? — запитує один з присутніх.

Мої висновки, говорить М. С. Горбачов, — рішуче просувати вперед реформи. Для цього потрібне перегрупування сил. Цим треба зайнятись негайно. Без цього не буде погодженості дій, і ми не забезпечимо просування реформ.

Одне із запитань стосується позиції КПРС у дні кризи. Журналіст, який поставив це запитання, вважає, що партія не має права в критичний момент відійти вбік, відмовчуватись. Чи відповідає такий політичний організм сьогоднішнім вимогам?

Вважаю, це — одне з найважливіших питань, заявив Президент. Це та реальність, яку ми повинні бачити, знати, розуміти. Бачу свій обов'язок, робитиму все, що в моїх силах, для того, щоб вигнати з КПРС реакційні сили. На основі її нової Програми, вважаю, є можливість об'єднати все прогресивне, все краще, думаюче в партії. Тому, коли в цілому про партію говорять як про реакційну силу, я з цим не згодний. Знаю тисячі людей в її рядах — вони справді демократи, віддані перебудові, віддані нашій боротьбі. І не здаються, не гнуться. Ось це повинна ясно позначити нова Програма КПРС. Ніколи не погоджусь, щоб Програма влаштовувала тих, хто сумує за старими часами. Тому ми повинні зробити все для того, щоб реформувалась сама партія, щоб вона стала живою силою перебудови. Що стосується позицій комуністів, у тому числі й у відношенні до того, що сталося, то, за винятком деяких комітетів, вони в багатьох випадках, особливо рядові комуністи, відмежувалися.

Говорячи про позиції Секретаріату ЦК КПРС, М. С. Горбачов сказав, що керівництво заметушилося. Та врешті-решт під впливом здорових сил Секретаріат прийняв правильне рішення. Як стало відомо Михайлу Сергійовичу, два чоловіка заявили про вихід із складу Політбюро, тому що не згодні з тим, що Політбюро чи Секретаріат не підтримали вимоги про підтримку заходів надзвичайного комітету. Як мені сказали, продовжував М. С. Горбачов, це — Шенін і Прокоф'єв. Але зате там були люди, які боролися за те, щоб вимагати негайну зустріч. Це — позиція Івашка і Дзасохова, особливо Купцова та інших. Врешті-решт було винесено вимогу, добрались до Генерального секретаря в Крим.

Один із зарубіжних репортерів запитує, у кого зараз більше влади — у Президента СРСР чи Президента Росії.

Я так питання не ставлю, пояснив М. С. Горбачов, ми робимо з Борисом Миколайовичем в останні місяці все для того, щоб згода, наше співробітництво з ним стало постійним фактором об'єднання всіх демократичних сил разом з усіма республіками. Це показали й останні дні. Давайте думати про це. Таку позицію дехто намагається зірвати, але нас уже загартувала ситуація, ми знаємо, хто є хто насправді.

Крім політичних, звучить «суто особисте» запитання: Як пережили разом з вами ці три найтяжчих дні Раїса Максимівна і члени вашої сім'ї?

Краще від усіх пережила Анастасія, внучка, відповів Михайло Сергійович. Вона нічого не розуміла і бігала, вимагала вести її на море... І доводилось вести. Але в останні дні охорона вимагала, щоб цього не було. Тому що може статися все, що завгодно. Тому ми так би мовити окопалися, закупорилися. Тяжко перенесли все це Раїса Максимівна і дочка, учора з Раїсою Максимівною було погано, але, здається, це — епізод.

Знову виникають запитання, автори яких намагаються зрозуміти: що ж рухало змовниками?

Це лідери тієї частини суспільства, яка не хоче, боїться змін, говорить Президент. У нас у країні — системна криза, але ми виходимо з неї.

Один з учасників прес-конференції висловлює побоювання, що подібні «сценарії» можуть мати продовження. У зв'язку з цим ставиться, зокрема, запитання про місце і роль служби охорони Президента у структурі Комітету державної безпеки СРСР, про становище засобів масової інформації, їх справжню свободу.

Що стосується служби охорони, то я не вважав це питання настільки важливим, щоб займатися ним зараз, у цей напружений час. Я до цього ставлюся взагалі спокійно, відповів М. С. Горбачов. Можливо, є смисл подумати над цією проблемою, однак і зараз вважаю — не вона головна

Важливішим є питання щодо ролі засобів масової інформації. Взагалі, не бачу іншого шляху, як зберегти завоювання демократії на цьому напрямку. Без цього, думаю, не було б того, що проявилося у нашому народові у ці дні, коли він став стіною на шляху диктатури, якби так активно поряд з народом не виступила демократична преса. Хочу, щоб і ви подумали над уроками цих подій.

Нам потрібна політична культура, за якої можливий конструктивний політичний діалог. Я — за такий діалог. Однак не можу прийняти безцеремонності, бестактності, які проявляються часом у роботі засобів масової інформації. Страшно не терплю хамства у пресі щодо людини. Особливо, якщо людина ця дотримується іншої думки Який уже тут плюралізм! Культура і відповідальність не зашкодять ні політичним рухам, ні політичній боротьбі, ні самій пресі. Переконаний, що найбільший вплив справляють аргументовані виступи. Я їх ціную навіть тоді, коли не поділяю авторських позицій, підкреслив Президент. Потрібен аналіз, а не політична тріскотня.

Одне із запитань стосується виходу з КПРС О. М. Яковлєва.

Уже у відпустці дізнався з преси, яким чином вирішила ЦКК питання щодо Яковлєва, відповів М. С. Горбачов. Це ще раз говорить про те, що справді попереду важка боротьба за оновлення самої партії. Адже навіть не було розмов з О. М. Яковлєвим. Значить, партія живе ненормально. Про це слід сказати.

Та й сам Олександр Миколайович, думається, поспішив. А мені він говорив, що до кінця боротиметься за реформування партії. Шкодую, що йдуть сили, які повинні внести свій вклад у те, щоб реформувати партію. Бачу власну роль у цьому і не збираюся здавати позиції. Я на них залишусь. Але не піду ні на які поступки в принципових питаннях. Вони виявились у проекті нової Програми КПРС. До кінця буду боротися за оновлення партії. А перешкод для зустрічей і розмов з О. М. Яковлєвим з мого боку немає. Тим більше, для зустрічей з тими, з ким я багато солі з'їв.

Російський парламент називає А. І. Лук'янова одним з ідеологів невдалого перевороту. Як Ви оцінюєте його роль? — запитали Президента СРСР.

Я розмовляв з ним, відповів М. С. Горбачов. Він розповів про дії, кроки, які робив у цій обстановці. Я взяв до відома всі ці заяви. Думаю, ми повинні все один одному сказати начистоту, поставити всі крапки над «і». Не можна допустити, щоб у керівництві країни знову виникла ситуація, подібна до нинішньої. Вона здатна ввергнути суспільство в катастрофу.

Тому зараз, коли я говорю про перегрупування сил, треба підтягнути ті сили, які віддані до кінця курсові перетворень і боротимуться за це. Я думаю, що всі позиції буде обговорено і у Верховній Раді СРСР, і на З'їзді народних депутатів. Те саме і з позицією А. І. Лук'янова: треба розглянути, що в ній є цінного, конструктивного, а що — неприйнятне. Треба послухати і його самого.

Наступне запитання знову стосується ситуації в КПРС. Чи можуть у ній взяти гору консервативні сили, чи можливий вихід з неї самого М. С. Горбачова, у разі, якщо оновлення партії не відбудеться?

Я належу до людей, які ніколи не приховували своїх позицій, нагадав Президент, є переконаним прихильником соціалістичної ідеї. Ця ідея пробиває дорогу протягом багатьох століть. У неї багато прихильників. Вони очолили уряди ряду держав, є різні гілки соціалістичного руху, бо він — не якась модель, колодка, під яку треба підганяти і суспільство. Ні, це ідея, саме ідея, яка включає в себе цінності, вироблені в ході пошуку більш справедливого суспільства, кращого світу. Це ідея, яка живиться і багатьма досягненнями християнства, інших філософських течій. Я розмірковую, як демократ, оскільки не може бути соціалістичної ідеї без демократії, без правильного і надійного розв'язання соціальних питань. Розмірковуючи на цю тему, не можна звертатись лише до того, до чого привела реалізація сталінської моделі організації суспільства. Яке це має відношення до соціалістичної ідеї?

Тому іноді і ставлять запитання — Жовтнева революція — це катастрофа чи все-таки справжня революція? Розумію, чому таке запитання виникає. Тому що історичні результати, на які розраховували люди, які робили цю революцію, не виправдалися. Але це не були результати реалізації ідеї Жовтня, справді народної революції. То були результати насильственого впровадження сталінської моделі організації суспільства. Тут не можна, не слід плутати одне з одним. Тому я свідомо займаю обрану позицію. Ідеї соціалізації присутні в багатьох інших суспільних течіях. Що ж до моїх власних поглядів, то я людина принципова, і не флюгер. За всі ці роки робив все, щоб покінчити з сталінізмом. Якщо не здійснити цього, нічого й думати про реалізацію соціалістичної ідеї. Нагадаю ленінське положення про те, що соціалізм — це жива творчість мас. Ось воно, заперечення будь-якої моделі. Створити життя в кожній країні повинні самі люди. І ми повинні нарощувати, розгорнути процеси демократизації в усіх сферах. Думаю, що це все — рух до більшої справедливості щодо людини, утвердження її прав і свобод, прав і свобод народів. Це і є рух в напрямі реалізації соціалістичної ідеї. Таким є моє розуміння проблеми.

Один з журналістів стривожений: а чи не залишилось у суспільстві, країні коренів змови, що не вдалася? З ними треба рішуче боротися.

Не думаю, відповів М. С. Горбачов, що ми повинні після всього, що сталося, організувати «охоту на відьом», діяти, як діяли в минулі часи. Ні. Ми повинні в рамках демократії і гласності, руху до правової держави вирішувати все на основі закону. Тому, коли мені сьогодні сказали, що після мітингу колони рушили до Старої площі, до будинку КДБ, спільними зусиллями було зроблено все, щоб не виникло небезпечних інцидентів: це був би великий подарунок реакції. Усе повинно бути тільки в рамках закону і законності.

Зараз треба бути дуже уважними, тримати нерви, не піддаватися на провокації. Попереду в усіх нас багато важкої роботи. Насамперед, треба зробити все, що дало б покращання життя людей. Це найголовніше зараз.

Ставиться ще одна серія запитань, мета яких — з'ясувати ставлення до недавніх висловлювань і вчинків Е. А. Шеварднадзе, а також ряду ініціаторів путчу. Президентові СРСР знову доводиться торкатися перипетій складних людських проблем, зіткнень і драм в умовах надзвичайно гострої боротьби за оновлення життя суспільства країни. Для мене особисто все, що сталося, є тяжким випробуванням, признався М. С. Горбачов.

Незважаючи на те, що Президент ось уже рівно 100 годин перебуває у стані граничного фізичного і нервового напруження, він знайшов у собі сили відповісти також на багато запитань, поставлених йому поза рамками пресконференції. (ТАРС).

Нотатки небайдужого

ПІСЛЯ «ЧОРНИХ КЛОУНІВ»

Понеділки не без підстав вважають тяжкими днями. Проте цей, що настав 19 серпня, був особливий. Його зранку обтяжила чорна сенсація: в Союзі об'явилася нова влада — так званий Державний комітет по надзвичайному стану в СРСР, який очолив віце-Президент СРСР Г. Янаєв. Цей комітет позбавив президентської влади Михайла Горбачова, вивів на вулиці Москви танки, наступив на горло гласності і вже збирався знищити Верховну Раду Російської Федерації, як раптом виявилося, що саме на цю акцію путчистам, таким упевненим у собі, забракло збройних сил. А інтелектуальних сил, треба здогадуватися, їм бракувало ще далеко до початку перевороту.

На цьому вони й зупинилися. Можна стверджувати, що дорогу їм перепинив Президент Росії Борис Єльцин. Зрозуміло, разом з депутатами, разом з москвичами. Разом з Росією і всім світом, до якого можна віднести і Україну. Борис Миколайович зупинив хунту, перш за все, своєю винятковою громадянською мужністю і неспростовною правдою. У перші ж години нещастя, яке спостигло нашу країну, він назвав так званий державний комітет незаконним, його членів путчистами, а все, що відбулося, правореакційним антиконституційним переворотом. А далі депутати Російської Федерації розпропагували війська, що підійшли до парламенту, після чого частина з них перейшла на бік Єльцина.

На третій день путч видихнувся. Його керівників, яких охрестили «чорними клоунами», заарештували. От, здається, й усе. Можна ставити крапку. Та чи варто? Може, краще поглянути на те, як сприйняли цей заколот головні сили України?

Зрозуміло, не просто було на відстані від Москви зразу ж зорієнтуватися в складній ситуації, що там склалася. І все ж Голова Верховної Ради УРСР Леонід Кравчук знайшов у собі сили акуратно (бо в нього за плечима вся Україна), але твердо висловитися проти «владних чи інших структур і в центрі, і на місцях, які могли б стати над законом». А вже наступного дня, тобто 20 серпня, виступаючи перед ветеранами, Леонід Макарович сказав: «Наша позиція полягає в тому, що до сесії Верховної Ради СРСР ми не визнаємо дій і рішень на території України цього комітету». Президія Верховної Ради України того ж дня ухвалила: «До рішення сесії Верховної Ради Української РСР... положення постанов Державного комітету по надзвичайному стану в СРСР не мають юридичної сили на території України». Увечері того ж дня Л. Кравчук вже детально в телеінтерв'ю розклав той комітет «по полицях».

Ось так державні мужі шукають і знаходять пристойних виходів із ситуації, яку їм запропонували «чорні клоуни».

Але є на нашій землі ще й інші люди, які не переймаються клопотами про порядність. Вони своїми діями наче близнюки схожі на натхненників з т. з. комітету. Ті виводять танки на площі міст у зв'язку із загостренням радикуліту в Президента, а ці, як повідомляють наші власні кореспонденти, у зв'язку з оголошенням надзвичайного стану у Москві поспішають до своїх підприємств, організацій та установ знімати портрети Президента і збирати співробітників для обговорення питання про створення у своїх регіонах певних структур, з допомогою яких можна буде в майбутньому поглиблювати процеси, до яких кличе «радянське керівництво» на чолі з Г. Янаєвим.

Саме на такі «кадри» розраховували путчисти.

А тепер погляньмо, що народив у ці лихоманні дні Секретаріат ЦК Компартії України. Треба зазначити, що в перші два дні він мовчав (що там казати, дуже красномовне мовчання), а на третій, коли путч пішов на спад, оголосив заяву, що починається так: «Небезпечний розвиток подій у нашому суспільстві поставив під загрозу життєво важливі інтереси народів і громадян Союзу РСР, незалежність і територіальну цілісність радянської держави. В цій ситуації керівництво країни вдалося до вжиття надзвичайних заходів».

Про що тут, читачу? А про те, що Секретаріат ЦК КПУ «не помітив» за членами т. з. Державного комітету нічого протиправного. Він навіть наводить «об'єктивні причини», щоб виправдати путчистів. От, мовляв, створилася складна ситуація, а тому просто не можна не порушити Конституцію.

Та читаймо далі: «Наша тверда позиція: ці вимушені, вкрай небажані заходи повинні здійснюватись у суворій відповідності з Конституцією і Законами Союзу РСР і республік...» Що заходи небажані — це щира правда, з якою не можна не погодитись, але побажання Секретаріату ЦК щодо «відповідності» нездійсненне, бо не можна здійснювати злочинні, антиконституційні заходи (про що знає цілий світ) «у суворій відповідності з Конституцією».

Отже, слова, слова, слова, за якими немає логіки, а тільки глибинне лицемірство і неповага до законів і громадян.

Саме на такі громадські організації, як оця, і розраховували путчисти.

Ну гаразд. Один путч ми якось пережили. Тепер що, чекатимемо на другий? Можливо, на регіональний, чисто український? Чи, як люди розумні, постараємося унеможливити таку акцію? Одне слово, як жити нам, сущим на Україні, далі?

Не знаю, як хто, а я б подбав про те, щоб у нас на Україні був свій Президент. І якнайшвидше. Без розкачки, яку ми так полюбляємо. І щоб наш Президент завжди знав, що за ним стоять усі народи України, як за кам'яною стіною, і що він стоїть — за всіма народами України теж як за кам'яною стіною. Нам сьогодні потрібна саме така кругова порука Президента і народів України. Повірте, і тому, і тим є що захищати.

Далі. Якщо ми за ці три дні достатньо набралися громадянської мужності і бажаємо Україні добра та суверенності, то для захисту від різних несподіваних прикрощів, які можуть чигати на нашу юну демократію і законність, ми повинні бу[illegible] б створити свою армію. І, [illegible]ручи приклад з Росії, мали б вдатися до департизації.

КДБ ще раз довів, що він (як перед ним НКВС, як ще раніше ЧК) є злочинною організацією, яка дуже добре надається до влаштовування всіляких змов. Було б добре цей комітет розформувати, або принаймні перетворити в організацію, яка не має відношення до справ усередині країни.

Союзна ланка довела, що в неї почалась агонія. Імперія розвалюється. Лан[illegible]и, якими раніше було все [illegible]то, не витримують, рвуться. Чи нам, мешканцям України, їх зміцнювати?

Борис СИДОРЕНКО.

МИ — ДЕРЖАВА

ІЗ ЗАПИСНОЇ КНИЖКИ «ПРОВІНЦІАЛА»

22 серпня у вечірній передачі Російське телебачення звинуватило Назарбаєва і Кравчука у провінціоналізмі за те, мовляв, що вони з деяким запізненням засудили заколот у Москві.

Ох, які ми тут провінціали. Але не забуваймо: коли знаходишся не на місці подій, а за тисячу кілометрів, потрібен якийсь час, хоч кілька годин, щоб зібрати інформацію і зробити точні висновки.

Можу засвідчити таке. В понеділок вранці, після десятої години, мене викликали до Голови Верховної Ради республіки. У приймальні вже був перший заступник голови Держтелерадіо А. Дикаленко. Ми зайшли разом. Леонід Макарович повідомив нас, що зранку в нього були військові. Назвав прізвище генерала, здається, Варенникова. Генерал прибув до Л. Кравчука, щоб повідомити, що в зв'язку з надзвичайним станом він одержав наказ діяти в разі якихось заворушень. «Хто віддасть наказ стріляти? Ви? Чи Янаєв? Ви розумієте, що ви говорите? Подумайте!» — сказав Л. Кравчук, і на тому вони розстались.

Коли Леонід Макарович це розповідав, відчувалось, як його образив грубий тиск силою.

Його оцінка того, що сталося, була однозначною — відбувся антиконституційний переворот. І головна думка, як вберегти Україну від його можливих наслідків. Він також пожалкував, що Україна й досі не має президента, який міг би оперативно видавати Укази, а є лише Голова колегіального органу. І повідомив нас, що готує виступ по телебаченню. Запитав А. Дикаленка, чи зможе він забезпечити ефір. Той запевнив, що зможе, в разі необхідності навіть перерве першу програму. А «Голос України», звичайно, мав той виступ надрукувати.

Ми поговорили також про те, якого лиха може завдати той путч Україні, де політична боротьба почала набувати більш-менш цивілізованих форм. Після нас з А. Дикаленком до Л. Кравчука зайшли керівники різних політичних партій України.

А після обіду в той перший день заколоту Леонід Макарович вже виступив по телебаченню і засудив спроби будь-яких сил стати над Конституцією, над законом. Чітко і ясно. Невже цього мало? Невже Голова держави має кричати, вживати лайливі слова типу «мерзавцы», як це звучало по російському телебаченню?! Чи хтось хоче пожати якісь лаври і здобути пару очок у політичній боротьбі саме тому, що кричав і лаявся. Але то вже, як кажуть, хто на кого вчився. Інтерв'ю Голови Верховної Ради України того дня московська радіостанція «Маяк» зовсім не дала, а центральне телебачення обрізало так, щоб узагалі було неясно, про що говорив Л. Кравчук.

Розумію, що шановні російські брати горді перемогою. Але все ж перед тим, як зневажливо закидати нам провінціалізм, треба поцікавитись фактами. Здогадуюсь, вони мають на увазі детальний виступ Леоніда Макаровича на другий день заколоту, не поцікавившись, а що ж було в нас у день перший.

Повернувшись до редакції від Голови Верховної Ради, збираю колектив, інформую про почуте і роблю висновок, що маємо справу з агонією реакційних сил. Всі з цим погодились. І почали формувати номер газети на вівторок. На першу полосу — фото. Замислені люди. Підпис — «Музична пауза». Бо весь час по телебаченню і радіо звучала класична музика, як у дні трауру. І рядки з поезій М. Рильського про «вітер злий». Поряд — виступ Голови Верховної Ради по телебаченню. Далі — на другій і третій полосі — матеріали Президії ВР. А в кутку з переходом в кінець номера — матеріали надзвичайного комітету. Було питання, ставити їх до газети чи ні? Вирішив ставити. Бо ж читачі газети мають знати, що той комітет вирішує. Тож не на початку номера — забагато честі, — а хоча б у кінці для інформації хай будуть. А під ними — інформація про позицію Єльцина. Як своєрідний коментар. Чи був страх? У перший день був. Що закриють газету. Численні дзвінки читачів «Вас не закрили?» — підтверджували той неспокій.

Наступного дня з'явилась можливість поставити звернення Єльцина, Хасбулатова, Силаєва «До громадян Росії». Хоча текст дістали неперевірений, у копії, але поставили в номер. Крім того, ві вже напередодні ввечері бачили прес-конференцію членів того комітету, в ході якої мені найбільш інтелігентно вбивчим здалося запитання журналіста Бовіна до Стародубцева: «А як ви опинились у цій компанії?» Назвати претендентів на високу владу «этой компанией» — в цьому таки було щось нищівне і я використав цю фразу в коментарі. Крім того, в редакції вже було чимало інформацій з місць, які ми й постарались дати в номер. Зокрема, протест депутатів Донеччини, інформацію з Запоріжжя на підтримку позиції Росії і Л. Кравчука, але разом з тим і матеріали того комітету, зокрема ганебну прес-конференцію, щоб люди й почитали.

Дивна річ, але після тої прес-конференції в понеділок увечері до керівників путчу, незважаючи на їхні грізні посади, одразу, здається, в усіх виробилося ставлення як до якихось політичних блазнів. Такого самовикриття ніколи раніше не доводилося спостерігати.

Того ж другого дня пройшла чутка: під Києвом зосереджується військова техніка. Сів у автомашину військовий оглядач В. Лабунський з фотокореспондентом, об'їхали околиці міста. Чутка не підтвердилась. А ввечері прозвучало по українському телебаченню і радіо інтерв'ю Голови ВР Л. Кравчука, в якому він детально проаналізував дії того комітету, дав чіткі оцінки.

Третього дня взагалі стало ясно — путч луснув...

Нотую це по гарячих слідах. Може, комусь колись цікаво буде почитати, як ми на Україні сприймали ті події. Але пишу ще й тому, що образив закид у провінціо[illegible]лізмі. Можливо з точки зо[illegible] нинішнього москвича ми й провінція. Але ми та провінція, яка зветься матір'ю міст руських і яка породила й саму Москву. Ми та провінція, яка стане самостійною державою. Бо це природне право 53-мільйонного європейського народу. Сподіваюсь, що й великий російський народ, з яким ми завжди будемо в союзницьких відносинах, зрозуміє невід'ємність і [illegible]раведливість нашого пра[illegible].

Хочу також сказати, що я не був прибічником Л. Кравчука під час його обрання Головою Верховної Ради республіки. Вважав, що досить з нас одного партократа — В. Івашка. Але минув місяць, другий і я зрозумів, наскільки умовне оте визначення — партократ. До Л. Кравчука воно не підходить. Перед нами — зрілий, досвідчений державний діяч, твердий прибічник законності. А маючи можливість зблизька спостерігати реакцію і дії Л. Кравчука в складній ситуації путчу, ще раз переконався. Таким повинен бути сьогодні президент України. Важка ситуація — це чи не найкраще випробування. Він діяв спокійно, зібрав інформацію і критика хунти в його устах була нищівною, логічною, незаперечною. Гідною керівника держави.

Що ж до позиції Секретаріату ЦК Компартії України під час заколоту хунти, то як рядовий комуніст вважаю, що оцінку тій позиції має дати надзвичайний з'їзд Компартії України. Він також, на мою думку, має проголосити незалежність Компартії України від центру, від ЦК КПРС і добре подумати над назвою партії.

Сергій ПРАВДЕНКО.

ЗАВТРА — ДЕНЬ ШАХТАРЯ

СВЯТО ІЗ СУМОМ В ОЧАХ

Ніяк не оговтаються гірники від недавніх страйкових потрясінь. Незрозуміло тільки — за що боролися? За обіцяні вищою адміністрацією, до речі, і тепер надійно захищеною непорушними посадами і солідними окладами, соціальні блага в перспективі? Але ж ні на копійку не зросла зарплата гірників. Знову дали обвести себе навколо пальця шахтарі, підписавши узгоджувальний протокол, де матеріальні стимули пов'язані з виконанням явно нереальних планів. Поволі налагодилася виробнича і технологічна дисципліна, але відсутність елементарного шахтного устаткування і матеріалів зводять нанівець усі потуги найударнішої праці.

Професійне свято гірників — це невеличка моральна віддушина. Та не вік же дихати через шпарину. Що то за свято без радості буднів? Про це сьогодні думи в тісних вибоях і за скромними шахтарськими столами. Без дзвінких тостів піднімається традиційна чарка.

Олександр ГАЙДУЧЕНКО, голова профспілкового і страйкового комітетів Молодогвардійської шахти імені 50-річчя СРСР, депутат Луганської обласної Ради народних депутатів.

ЯК НЕ ВУГІЛЛЯ, ТО ТРАКТОР

Колгосп імені Щорса Тельманівського району і макіївська шахта «Чайкіне» — давні друзі. Селяни дають шахтарам продукцію полів та ферм, а ті — ліс, метал, будматеріали. А нещодавно колгоспники отримали від гірників і зовсім незвичний, дефіцитний для нашого часу презент — новенький трактор Т-150.

ЗА ПРОГНОЗАМИ СПЕЦІАЛІСТІВ

На Донеччині підлягають закриттю близько [illegible] шахт, які вже сьогодні працюють на залишках. Половина з цих вугільних підприємств припинить видобуток палива до кінця нашого століття.

МОРАЛЬНО Й МАТЕРІАЛЬНО

У шахтоуправлінні імені газети «Социалистический Донбасс» стоїть на обліку більше тисячі гірників-інвалідів. Щоб підтримати цих людей морально й матеріально, тут створено товариство «Відродження». Адміністрація підприємства виділила в установчий фонд товариства 15 тисяч карбованців, тисячу перерахувала організація Спілки демократичної молоді.

І ВИМПЕЛ, І КАРБОВАНЕЦЬ

Профспілковим комітетом донецької шахти імені 60-річчя Радянської України затверджено умови змагання між дільницями до Дня шахтаря. Окрім кубків і вимпелів (від парторганізації), путівок вихідного дня (від профспілки), переможцям виділено 15 тисяч карбованців (без урахування інфляції).

Юрій ДОЦЕНКО, власний кореспондент «Голосу України».
Донецька область.

«Такого постачання й вимогливості я не зустрічав більше вже ніколи. Не дай Боже не буде кип'ятку в тені — шкіру спускали». (В. Алейников, начальник прохідки на будівництві шахти Хмельницька-Комсомольська-2).

«Шахтарська професія була для нас чимось героїчним. І зарплата висока вабила». (В. Качанов, випускник Жмеринського транспортного училища, бригадир молодіжної бригади імені М. Островського, перший серед добровольців-шахтобудівників орденоносець, нині — директор Краснодонської шахти «Молодогвардійська»).

«Батьки нас не тримали,— їдьте хоч ви, діти, шукати кращої долі. Окрім романтики, багато в нас таїли й конкретну мрію — скористатися донбасівським трампліном для вступу до інституту. Сільські діти тоді були жадібні до знань». (Я. Базалинчук, власник путівки № 500, виданої Шепетівським райкомом комсомолу. Нині — газетяр районки «Слава Краснодона»).

ТАМ, НА ШАХТІ ВУГІЛЬНІЙ...

КОЖЕН вождь мріє про свій Біломорканал. А зводить такі пам'ятники народ. Одному будує БАМ, іншому піднімає цілину. Підмурком у постаменти лягають людські долі. З часом окремі деталі затираються в пам'яті нашаруванням нових «стратегічних помилок».

В історії Донбасу теж є непересічні події. Сьогодні — це страйки і катастрофічне падіння видобутку вугілля до рівня 1958 року. А з'явився цей рівень, коли одночасно, напередодні XIII з'їзду ЛКСМУ, дали на-гора чорне золото 35 нових шахт. Їх форсоване будівництво — теж пожовкла сторінка історії, де між просякнутих пафосом героїчних рядків ще не проступив першородний текст. Та будуть написані спогади неупереджених очевидців, які вкупі з незаперечною статистикою дадуть реалістичну оцінку тим подіям.

Перше повоєнне десятиліття породило екстенсивні форми розвитку народного господарства. У просторіччі вони визначалися ємким словом «Дайош!» Одним махом розрубати вузол енергетичних проблем постановляється за рахунок збільшення кількості вугільних шахт. Підйомна сила — ентузіазм плюс романтика. Меткий на реакцію комсомол оголошує шахти ударними будовами. Кожній області України «спускається» шефство над одним-двома об'єктами. Початок — осінь 1956 року. Рапортувати — через 12 місяців на з'їзді.

...Не всі рейки сходяться на горизонті. Ці обірвалися перед зораним Провальським степом. Історію славної землі козацької переписували не присідаючи. Миру наїхало — як на вселенський ярмарок. Коли б не розбіглися перші партії, нашвидкуруч збитий барачний «Шанхай» на околиці Свердловська нізащо б не забезпечив потрібної кількості діжкомісць. Пологa балка, навколо якої затівалося будівництво одразу дванадцяти шахт, повнилася надсадним ревінням потужної техніки. Землі не стало навіть для складування в численних кількостях завезеного матеріалу. Щитові будиночки, бочки цвяхів, шиферу, арматури зсипали прямо на ріллю, щоб тут же притрамбувати вантажем з нових ешелонів. Ніхто не рахував, скільки того добра пропало. Завідуючі лісоскладами змінювалися кожні кілька місяців.

Зате Хмельницька-2, як і решта шахт, стрімко росла. З першим кілочком закладалося й однойменне селище — гуртожитки, магазин, клуб, фінські котеджики, потягли водогін, інші комунікації. Сімейних було ще мало, і ключі від квартир нерідко вручалися й одинакам. Країна не шкодувала нічого, аби тільки підтримати шалені темпи. У піднесеному хорі загубився одинокий голос директора старої шахти «Золоте», який на історичній нараді у Ворошиловграді, де приймалося рішення про комсомольські будови, просив вагон руберойду, аби прикрити дахи на шахтарських халупах у Первомайській «Собачівці»...

Ентузіазм не знав меж. Коли переривалася подача води в бетонувальні установки, комсомольці шикувалися в довгий ланцюжок і передавали відра з водою з рук у руки від ближнього болітця. Пряма спадкоємність Боярки. Рапортували вчасно.

Велике бачиться на відстані,— казав поет. Ціну тому рекорду теж складає час. А ще — знання, яких набули захоплені великою ідеєю молоді шахтобудівники. Те, що нині ясно, наприклад, В. Качанову, тоді знали одиниці і, звісно, широко того не афішували.

— Закладання шахт ішло на полях, близьких до виходів, щоб менше було капітальних і трудових затрат,— говорить ветеран.— Проходили лише похилі стволи. За вертикальний підйом, до речі, при тих же витратах, як це робиться сьогодні, тоді й мови не було. Але Донбас не проведеш: його специфіка така, що основні поклади у глибині.

Словом, давали вугілля. По 200—300 тисяч тонн на рік з однієї шахти замість дутих планових 800 тисяч. Не були завершені ні підземні комунікації, ні виробки. Обманювали себе думкою, що доробимо поля завтра, освоїмо нові лави і наздоженемо. Але знову ж таки вперто ігнорувалися місцеві умови — планової потужності можна досягти лише на глибинних пластах. А це — мінімум через кілька років.

Одна брехня наклалася на іншу. Чому саме 35 шахт? Бо цифра ця була політичною, а не економічною. Це вже й тоді на противагу комсомольцям, які розуміли тільки гасла, відчував не новачок у гірничій справі В. Алейников.

— Знайомлячись з проектом, питаю його авторів — чому такі куці, однокрилі вугільні поля? Адже замість двох шахт доцільніше будувати один поверхневий комплекс. Ті лише руками розводять: так, велів Засядько, міністр вугільної промисловості, тож їдіть і замість однієї шахти прив'язуйте на вже готовий проект дві-три. Місяцями не спав весь інститут, займаючись нічим не мотивованим розукрупненням.

На сьогодні з тих 35 надірваними жилами вистражданих шахт залишилися діючими менше ніж десять. Переважну більшість закрили в перші роки експлуатації. У Свердловській околиці, де було їх найбільше, з дванадцяти працюють дві: Харківська-2 і Одеська-2. Друга Одеська виробляє поля Першої, а Харківська перебралася на пласти закритих через застарілу технологію шахт 3-ї БІС і № 25. З Хмельницькими вийшло навпаки — їхні виробки забрали шахти № 70 і № 71.

Народ скаже — як зав'яже. У лексикон гірників комсомольської шахти ввійшли «мишоловками». Можливо невдалий каламбур, але дійсно гора народила мишу. Не дали вони країні обіцяного вугілля. І не могли дати. Ті мільйони, що пішли в землю, у вигляді антрациту не повернулися.

Услід за крахом «економічного дива» логічно потягнувся і ланцюжок моральних та соціальних втрат. Матеріально-постачальницький бум обірвався так само раптово, як і розпочався. Що встигли за рік-два, з тим і залишилися. У Хмельницькому навіть дитсадком не обзавелися. На степові шахтарські селища чекала доля горезвісних «собачівок». Нова стратегія розвитку інфраструктури повернула в протилежний бік — будувати житло централізованим способом, а людей на роботу підвозити автобусами. І за 20, і за 30 кілометрів. Так, зокрема, розвивався Свердловськ, сусідній Краснодон. А залишені напризволяще селища почали хиріти. Нема більшої біди для глибинки, коли її позбавляють самостійного статусу. В ідеалі так велося: директор шахти ніс відповідальність за все — житло, комунікації, магазин, школу. Закривається шахта — і фінансово спроможного господаря соціального комплексу вже немає.

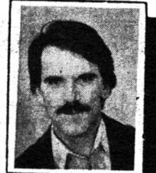
Отут і починається перший акт трагедії полишених на самих себе та на ласку небес людей. Їхали ж вони з вірою в обіцянки і сподівалися осісти на новосіллі. Їхали десятки тисяч надій — лемки, поліщуки, слобожани... Зривалися з обжитих місць, бо іншої можливості для молоді втекти з села, де й паспортів не давали, вважай, не було. Парубки розраховували на пристойне життя заробити, дівчата — заміж вийти. Сільські діти, діти війни з генетичною хазяйською жилкою поспішали і власним обійстям обзавестися. А вже господарські пута міцно тримали біля покинутих шахт.

Діватися нікуди, змирилися. Чоловіки через весь район — на шахту, жінки, хто зумів, улаштувалися по навколишніх радгоспах, а діти о сьомій ранку — на рейсовий автобус — і до міста в школу.

Всі ці роки веде Я. Базалинчук архів півторатисячної хмельницької делегації. (За його підрахунками залишилося від неї, щоправда, не більше третини). І є в нього заповітна мрія — зібрати всіх земляків воєдино, хоч на день повернутися в тривожну, а все ж прекрасну й неповторну юність. Про що б вони говорили, що пригадали? А про все на світі, переконаний, окрім труднощів, з якими зіткана їхня донбасівська молодість. Така вже видно всепрощаюча людська натура. І навряд, щоб хтось пошкодував за прожитим. Але дітям своїм вони б не бажали, щоб і на їхньому віку державна лінія пішла врізнобіч з особистісною. Пора відвикати спочатку робити, а потім думати. А ще жаль, що офіційно помилки, зроблені їхніми руками, й досі не визнано. Адже до покинутого вугілля ще доведеться повертатися і підбиратися з іншого боку. Кого б застерегти, що вдруге шахта, як і птах, з одним крилом не злетить?

Луганська область.

Сергій СКИБА

Народився на Полтавщині, якраз між гоголівською Диканькою і гончарівським Опішням вночі під Стрітення 15 лютого 1960 року. Прикметні дані — вроджена непосидючість. Не знайшлося місця початківцю у диканській районці, подався до обласної молодіжки «Комсомолець Полтавщини». Після журфаку Київського університету — Луганський облвиконкомівський «Прапор перемоги». На новому рівні у «Голосі України» знову бере творчі аванси і знову із жахом думає — як же їх повертати!

Телефон корпункту в Луганську: 54-15-40.

СУБОТНІЙ ВИПУСК

З миру — по факту

● Під заголовком «Шукайте крило для Жигулів» чехословацька газета «Руде право» опублікувала статтю, яка змальовує ситуацію щодо постачання запчастинами для популярної тут «Лади». Висновок газета робить надзвичайно песимістичний: ситуація — критична. Остання партія запчастин з Радянського Союзу надійшла на початку року. У зв'язку з переходом на вільно конвертовану валюту у розрахунках між СРСР і ЧСФР зросли ціни. Ситуація у ЧСФР ідентична нашій — весь дефіцит чомусь «розподіляється» виключно через «чорний ринок».

● Згідно з оцінками зарубіжних спостерігачів, у Радянському Союзі нині налічується майже дві з половиною тисячі мільйонерів.

● «Приписки» інколи мають і смертельні результати. Зокрема, сфальсифіковані японською фірмою «Аркін-Зед» «благополучні» звіти про вплив її нових кардіологічних ліків обумовили їх появу у продажу, і відповідно — вже чотири смерті і понад сорок чоловік, чиє здоров'я різко погіршилося.

● Звичайно, роззброєння — це добре для всіх (крім деяких представників генералітету і військово-промислових комплексів). Тож можна було б вітати заклик Сполучених Штатів до найбільших у світі виробників зброї: скоротити продаж смертоносного «товару» на Близький Схід. Проте згодом з'ясувалося, що вартість тієї зброї, яка була поставлена США лише Саудівській Аравії у 1990 році (14 з половиною мільярда доларів), значно перевищили... сумарну вартість зброї, проданої Радянським Союзом усім країнам, які розвиваються. Цікава арифметика!

● Західноєвропейська парфюмерна промисловість — на порозі краху? Не будемо поспішати з висновками, але факт залишається фактом: продаж «товарів краси» різко впав. Жінки, зокрема британські, пояснюють цю свою «політику» просто і недвозначно: людське тіло має пахнути натурально — так, як це передбачила природа.

● У Китаї розгортається боротьба за економію... на шлюбному фронті. Зокрема, тамтешня офіційна преса публікує знімки «передових сільських дівчат» з різних провінцій країни, які вирішили умовити родичів не запрошувати на весілля гостей, не влаштовувати застілля, аби «боротися з марнотратством щодо шлюбних обрядів».

● Той, хто палить, шкодить здоров'ю. Втім не тільки своєму, а й тих, хто перебуває з ними в одному приміщенні. Щоправда, донедавна лобісти тютюнової промисловості твердили, нібито вдихання диму тими, хто не палить (так зване «пасивне паління»), небезпечне лише тоді, коли диму накопичилося—багато. Проте останні дослідження науковців США довели, що «немає мінімально припустимого рівня концентрації тютюнового диму, небезпечного для здоров'я». Кожна запалена у приміщенні сигарета несе «спільну» небезпеку.

Як уже повідомляла наша газета, вчора до Києва прибув Голова Генеральної Асамблеї ООН, міністр закордонних справ Республіки Мальта Гвідо Де Марко. Того ж дня він зустрівся з Першим віце-прем'єр-міністром УРСР К. Масиком та міністром закордонних справ в УРСР А. Зленком.

Сьогодні високий гість відвідає Чорнобильську АЕС та об'єкти в 30-кілометровій зоні. Увечері відбудеться підписання спільних українсько-мальтійських документів та буде дано обід на честь Г. Де Марко від імені уряду Української РСР.

За програмою візиту в неділю Голова Генеральної Асамблеї ООН матиме екскурсію по місту, під час якої відвідає Софійський архітектурно-історичний заповідник та Києво-Печерський державний історико-культурний заповідник.

Того ж дня Г. Де Марко відбуде з Києва.

Експрес-новини

За словами президента Сполучених Штатів Буша, зрив спроби державного перевороту в Радянському Союзі тільки збільшить шанси на проведення в жовтні близькосхідної мирної конференції під егідою США та СРСР. Буш заявив журналістам, що, на його думку, Радянський Союз має намір і далі відігравати певну роль у близькосхідному процесі.

У деяких повідомленнях засобів масової інформації подаються висловлювання неназваних американських посадових осіб про їхню невпевненість щодо подальших перспектив міністра закордонних справ СРСР Бессмертних.

* * *

Представники Канади та Австралії повідомили, що скасовані кредити Радянському Союзові буде невдовзі відновлено.

* * *

Японія оголосила про свою готовність дати СРСР кредит на суму 100 мільйонів доларів для закупки продовольства.

* * *

Голову польського Фонду у справі виплати заборгованості, який було розформовано в січні цього року, Земку було заарештовано після звинувачення в тому, що він завдав польській скарбниці значної шкоди. Заступник генерального прокурора республіки повідомив, що директори фонду не можуть долічитися більш як 150 мільйонів доларів.

* * *

До Китаю з робочим візитом прибув глава держави М'янма, голова державного комітету з питань встановлення правопорядку генерал Со Маунг.

За словами прем'єр-міністра Китаю Лі Пена, його країна сповнена рішучості продовжувати політику реформ і відкритості та розвивати зв'язки з М'янмою на основі мирного співіснування.

* * *

У Того продовжується національна конференція, основним завданням якої є розробка майбутнього курсу цієї африканської держави. Учасники конференції прийняли рішення з'ясувати джерела доходів нинішніх членів уряду. Сьогодні на конференції має бути обраний новий прем'єр-міністр країни.

ПРЕС-РЕЛІЗ

З ІНТЕРВ'Ю ФЕДЕРАЛЬНОГО КАНЦЛЕРА ФРН ГЕЛЬМУТА КОЛЯ РАДІОСТАНЦІЇ «ДОЙЧЛАНДФУНК» 21 СЕРПНЯ 1991 РОКУ:

— Чи скоро Горбачов знову вступить на свій пост? Чи думаєте ви, що Радянський Союз після державного перевороту буде іншим?.. Чи буде Єльцин відігравати... більш значну роль у ваших судженнях щодо Москви?

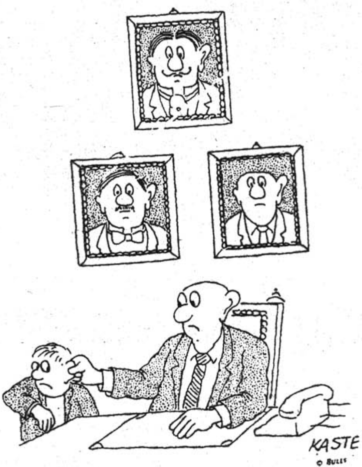
— ...Я абсолютно впевнений... що відсьогодні чи з тих годин, які... зробили необоротною долю путчу, почнеться зовсім новий і вельми істотний етап розвитку Росії, Радянського Союзу, а саме етап розвитку суспільства, обриси якого дійсно відповідають правам свободи. Вплив цих подій на Європу, на весь світ багатьма ще гідно не оцінено. Буде зовсім інша тема переговорів, наприклад, у галузі контрольованого роззброєння і розрядки напруженості: у нових вимірах відбуватиметься можливе співробітництво в галузі культури, економіки. Можу лише сказати, що розумною порадою нам усім буде порада здійснювати тісне співробітництво як з політичним керівництвом усього Союзу, з Президентом Горбачовим, так і з окремими республіками, найважливішою з яких є Російська Федерація під керівництвом Президента Єльцина. Це стосується і України, це стосується інших республік, і для мене абсолютно зрозуміло, що цей день є важливим сигналом і для Прибалтики.

— Чи будете ви відтепер прагнути до прямого співробітництва з цими республіками?

— З Єльциним ми вже домовилися про співробітництво; його співробітники вже неодноразово бували в Бонні. Коли я був у Києві кілька тижнів назад, представники України настійно висловлювали своє бажання восени приїхати в Бонн. Я абсолютно переконаний, що прийдуть і представники інших республік, думаю, наприклад, про Білорусію, тобто ті республіки, що як європейські сусіди особливо зацікавлені в контакті з Німеччиною і Центральною Європою.

Прес-реліз люб'язно передано нашій газеті Генеральним консульством Федеративної Республіки Німеччина у Києві.

Посміхніться

Малюнок з журналу «Бунте» (Німеччина).

А як у них!

«ГНАНІ І ГОЛОДНІ»: ЯПОНСЬКИЙ ВАРІАНТ

Конструктор однієї з японських фірм Матосі Ямада розпланував свій час досить докладно: протягом наступних 10 років він передбачає здати шість дипломних іспитів з різних дисциплін, прочитати 480 книжок, збудувати собі нову оселю. Після цього — новий етап діяльності: кругосвітня подорож велосипедом і робота у благодійницько-просвітянській організації на зразок американського «корпусу миру». У 2018 році він, нарешті, придбає могилу...

Звичайно, складати довгострокові програми — справа вдячна і разом з тим не дуже копітка (як казав свого часу Ходжа Насреддін, за ті 20 років, протягом яких він мав навчити емірового віслюка говорити людською мовою, хтось-таки помре: або сам «учитель», або осел, або емір). До речі, здається, саме за таким принципом складаються довгострокові соціальні програми у деяких добре відомих нам країнах...

Але справа у тім, що згаданий Матосі Ямада створює плани аж ніяк не шляхом смоктання свого пальця і позирання на стелю. Йому допомагає «рідна» фірма, зацікавлена у здоров'ї й душевному спокої згадуваного пана (так само, як і усіх його колег).

Так, японці працюють багато (щороку на 65 днів більше, ніж німці, і на 25 — ніж американці). Недарма вони заслужили колективне прізвисько «уоркоголіків» («уорк» англійською мовою — «роб[illegible]»). Але й відпочивають по-[illegible]ки. Тим більш, що експлуататори максимально полегшують експлуатованим цю справу. Примірoм, всесвітньовідома автомобільна фірма «Мазда» проводить серед своїх службовців постійно діючий конкурс: вона сплачує всі витрати на н[illegible] несподіванішу пропозицію [illegible] боку «відпускника».

Минулорічним переможцем конкурсу став майстер виробничого виховання Руйзо Ямагучі, який вирішив... взяти (разом з дружиною) участь у лондонському конкурсі бальних танців. «Мазда» негайно виклала три з половиною тисячі доларів, що дало змогу щасливій парі «від душі» (хоча й не професійно) виконати вальс і танго під склепінням знаменитого «Ройал Альберт Холлу», що у столиці Великобританії.

Проте «уоркоголік» таким і залишається. Навіть — [illegible]ія захоплюючої поїздки до [illegible]дона. «Два тижні, витрачені на цей вояж, це занадто тривалий термін», — заявив Ямагучі. Чому? Тому, що він уже встиг скучити за своїм робочим місцем...

Гороскоп

ДІВА

(З 24 СЕРПНЯ ПО 23 ВЕРЕСНЯ)

Діва з початку жовтня до початку листопада матиме розумного порадника. Венера підсилює вас своїм впливом і з любові приходить нарешті до вас відпочинок. На першому плані стоїть сім'я. Ви перебуваєте з партнером вечорами вдома, займаєтеся господарством, разом готуєте їжу, приділяєте увагу своєму хобі. І тому ваші стосунки набувають розвитку. 17 листопада починаються критичні дні — вплив Марса. В колі друзів прислухайтеся до порад. Цей період буде дуже сприятливим для творчості. З початку 1992 року позитивно впливатиме на вас Юпітер.

Корисні сонячні подорожі на південь. Ваш партнер розжене хандру і допоможе бути з ним у гармонії.

«Флірт-фестиваль» чекає вас у листопаді. Ви багато танцюватимете у листопаді під диско-музику. Багато світла надасть вам Венера, але це викличе негативний вплив Марса і призведе до вашої агресивності.

Наприкінці листопада на вас чекає пригода і зустріч з порядною людиною. Завдяки цьому ви залишитеся задоволеними і матимете продовження стосунків.

Під час холодів щоразу падатиме тиск. Є загроза захворіти на інфекційні хвороби, бо сонце втрачає свою силу. Вас очікують стреси. Бажано у ці дні застосувати дієту. Виникне загроза послаблення імунної системи через негативний вплив Марса (з 1 грудня по 31 грудня).

Завдяки правильному харчуванню у наступні два тижні все буде гаразд.

Смачна їжа приносить вам з партнером задоволення, бо ви її готуєте разом.

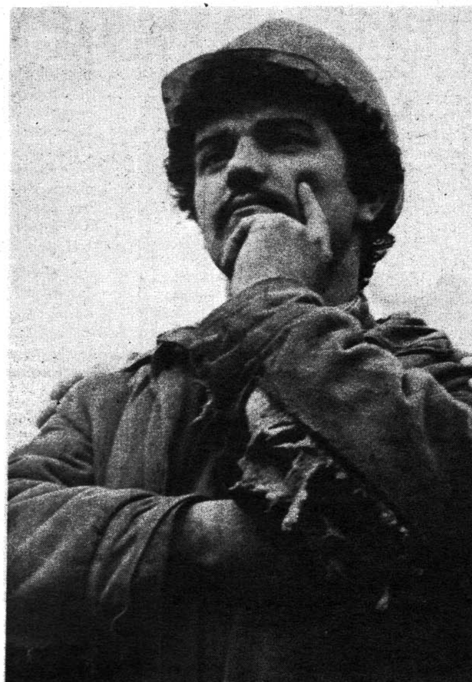
Два рази зазнаєте негативного впливу Плутона: період від 17 вересня до 20 листопада. Бажано не займатись активно спортом і нікуди не їздити.

Починаючи з 11 вересня для Діви настає щаслива пора ризику. Завдяки вашій підприємливості матимете прибуток між 17 жовтня і 29 листопада. З 6 по 31 грудня ви будете пасивні.

Осінні місяці будуть сприятливими для керівників. Діва матиме вагу в суспільстві протягом жовтня.

Сторінку підготував Володимир САВЦОВ.

ЦЕНТР МАС ПЕРЕНОСИТЬСЯ В ДОНБАС

Завтра — День шахтаря

Ще одна затяжка дешевою «Примою» (яку, до речі, також ніде купити) — і кліть, ніби човен Харона, повезе шахтарів у царство Аїда. Задуха, страшна пилюка і важка праця, перемішані із ризиком, чекають їх там. Бо ще живі спомини про товаришів, які загинули під час червневої трагедії на шахті «Південнодонбаська» № 1. 32 гірники чорною смертю заплатили за чорне вугілля. Пом'янімо сьогодні за християнським звичаєм їх і всіх тих, хто не повернувся з-під землі, щоб докурити пригашену цигарку.

І не відсутність курева хвилює сьогодні шахтарів, а та ситуація, в якій опинилася галузь. За довгі роки експлуатації зношувалося устаткування, вироблялися шахти, ніхто не дбав про поліпшення технічного та побутового рівня. Словом, модернізація мало торкнулася гірничовидобувної промисловості, а шахтарі продовжували працювати, не зменшуючи видобутку вугілля.

Терпець мав урватися, і він урвався. Шахтарі вийшли на площі, вимагаючи задоволення своїх потреб, поліпшення технічної безпеки, реконструкції шахт. Та відразу полетіли звинувачення, що вони, мовляв, тягнуть ковдру на себе. Що це не так, довів уже наступний страйк, коли шахтарі, висунувши на перший план саме політичні вимоги, показали себе організованою і непохитною силою. «Центр мас переноситься в Донбас», — співала в той час популярна бард-група «Рутенія». І шахтарі справді не розгубилися, прийнявши на свої плечі тягар відповідальності за долю України та демократії.

Сьогодні вони зважено підходять до того, страйкувати чи ні, розуміючи, що це в першу чергу вдарить по самій Україні та по незалежності її економіки, але продовжують тримати руку на пульсі життя. Бо, на жаль, до цього часу воно у нас таке, що є люди, яким «нічого втрачати, крім...» І, ніде правди діти, шахтарі саме з них.

Сергій ЛАВРЕНЮК.
Фото Вячеслава ПУШКАРЬОВА, Бориса ДОБРОМИСЛОВА, Сергія КОВАЛЬЧУКА, Укрінформ.

ТРИДЦЯТЬ ДРУГОГО СЕРПНЯ НЕ БУДЕ

Наприкінці літа завжди страшенно хотілося до школи. Хотілося пошвидше зодягнути новенький випрасуваний костюмчик, зірвати букет найзапашніших жоржин і, весело розмахуючи тільки-но купленим мамою портфеликом, бігти на поклик першого шкільного дзвінка, як на свято.

Сьогодні бігти не хочеться.

— От би після тридцять першого серпня настало тридцять друге,— іронізують нерідко і батьки, і вчителі, і учні, загинаючи при цьому пальці і називаючи десятки проблем, з якими доведеться зіткнутися напередодні нового навчального року. — Може б, цьогорічний День знань ми пережили в якомусь іншому, ірреальному, світі.

Проте перше вересня за день-другий все ж настане. І знову на швидкісних трасах і напружених автострадах замерехтить до болю знайоме: «Обережно! Діти йдуть до школи».

Перед таким знаком, як правило, притишують хід, адже то — наші діти. Які йдуть учитися. На помилках, на жаль, своїх батьків.

Вересневі новосілля

ПОСТОЛАМИ В КОМІРНЕ

Ще не так давно про окремі слова і предмети наші діти та онуки дізнавалися тільки з книжок. І довго потім розмірковували, що ж то воно означає: гегемонія, диктатура. Або, скажімо, постоли. Це ж тільки у рідкісних музеях можна було їх побачити. А тепер, будь ласка, дивись до несхочу. Що не дід — то постоли. А якщо буде ще одне підвищення цін, то, мабуть, і школярам доведеться забути оте чудернацьке взуття. Або ще один архаїзм «йти у комірне», тобто знімати квартиру. Для школярів колишньої Хмельницької середньої школи №10 ніякий це не архаїзм, а проза життя. Бо 1 вересня вони на собі відчують оте «комірне».

Нові вітри сплелися зі старими боргами. Ще років десять тому педагогічний колектив і батьківський комітет Хмельницької середньої школи №3 перед місцевими органами влади порушили питання про розширення приміщення. Єдина україномовна школа в центрі міста була надзвичайно переповнена. Забігаючи наперед, скажу, що навіть у минулому навчальному році діти сиділи на підлозі в спортивному залі і на портфелях записували все те, що вчитель читав їм на так званому уроці.

Солідні дяді пройнялися увагою, втерли рукавом крокодилячу сльозу і розвели руками. За якийсь час виселилася редакція газети «Радянське Поділля» у нове приміщення. Вже вкотре освітяни-паломники пішли з проханням віддати її приміщення, яке до того ж впирається у стіни школи. Та поки батьки оббивали пороги, на колишній редакції з'явилася нова вивіска «Художній музей».

— Не втрачайте надії, — втішали «батьки» міста. Он статистичне управління завершить будівництво свого багатоповерхового офісу, і вам залюбки віддамо їхні старі апартаменти.

Цей варіант теж влаштовував школу, бо оте «старе приміщення» було поруч, в одному дворі. А свого приміщення статистики не віддавали. Тоді міські власті пообіцяли: неподалік, на вулиці Водопровідній, за рік-другий споруднмо нову школу.

І справді будівництво почалося. Та от біда, на хвилях нової моди закортіло сусідню школу №10 перевести у ранг гімназії. А що дітки? Оскільки школа по вулиці Водопровідній не здана і ще невідомо, коли будівництво завершиться, учнів вирішено розселити по інших навчальних закладах.

— Отож, діткам доведеться йти у комірне, — зробив невтішний висновок заступник начальника обласного управління народної освіти Володимир Войтенко. А вже коли на Водопровідній будівельники завершать свій довгобуд, ця школа прийме в наступному році учнів виселеної під гімназію десятої школи. Що ж до проблем школи №3, то вони так і залишаються нерозв'язаними. Взагалі на Хмельниччині з 7 шкіл, які мали бути здані в третьому кварталі (будівництво за рахунок державних капіталовкладень), до 1 вересня стануть до ладу лише дві сільські школи на 324 парти. А решті дітей, які чекали на новосілля, будівельники залишають у спадок чимало архаїчних слів і приповідок вже перебудовної доби.

Михайло ВАСИЛАШКО,
власний кореспондент «Голосу України».

Хмельницький.

Рідне слово

ЗАКОН НЕ ДІЄ?

З 1 вересня на зрусифікованій Херсонщині відкриються нарешті 40 класів з українською мовою навчання. У кожній третій школі перші та другі класи будуть україномовними. В дитячих садках обласного центру та промислових міст у 67 групах з малятами розмовлятимуть рідною мовою.

Отже, проблем з впровадженням Закону «Про мови в Українській РСР» немає?

— Причин для заспокоєння не бачу, — сказала заступник начальника управління народної освіти Н. Василенко. — В Херсоні, Новій Каховці, Генічеську, Скадовську більшість батьків бажають, щоб їхні діти відвідували російськомовні школи. В цілому результати невтішні: за минулий навчальний рік, приміром, кількість учнів, які навчались українською мовою, зросла лише на 2 відсотки. У деяких районах, як от у Голопристанському, взагалі виникла тенденція до зниження навіть цієї цифри.

На серпневій педнараді відбудеться серйозна розмова про наші проблеми з керівниками районних, міських відділів народної освіти, методкабінетів. Адже доходить до того, що навіть ліцеї мистецтв дехто бачить виключно російськомовними. Роз'яснювання, переконування, посилання на вимоги Закону на місцеву владу не діють. Закон про мови на Херсонщині не діє. Необхідні якісь нові неординарні заходи, щоб нарешті зрушити справу з мертвої точки.

Іван КАЛИНИЧЕНКО,
власний кореспондент «Голосу України».

Херсон.

Відкрита книга

«СПАСИБІ МИ ПАРТІЇ КАЖЕМ», або ДЕЩО ПРО ШКОДУ СЛАВОСЛІВ'Я

Хтось із депутатів Верховної Ради України дуже бідкався під час обговорення проблем нашої освіти, що в республіці, мовляв, не вистачає підручників, і наступного навчального року багато дітей можуть взагалі залишитися без книжок.

На мою думку, було б прекрасно, якби наші діти залишилися хоча б без «Читанки» для другого класу, колись затвердженої Міністерством народної освіти УРСР. Протягом минулого навчального року наші сини і доньки прилучалися до художнього слова за підручником Н. Скрипченко, Н. Ткаченко, Т. Горбунцової (К., «Радянська школа», 1987). Шість років перебудови, на жаль, не подарували другокласникам нічого нового.

Не втомлюватиму читача міркуваннями про моральну старість книги, її застійницькі мотиви та однобоке спрямування. Наведу кілька цитат з того, що змушені були студіювати (часто навіть напам'ять) наші діти. У тексті С. Соловейчика «Піонер означає перший» (с. 15) надибуємо категоричне: **«У нашій країні є комуністи, комсомольці і піонери. Комуністи — це ленінці. Комсомольці — це молоді ленінці. Піонери — це юні ленінці. Усі разом вони виконують заповіти Леніна, борються за справу Леніна, за справу Комуністичної партії».**

Чи не здається вам, що ця декларація надто тенденційна?

Підручник надміру політизований. Більше того — він ніби зумисне складений за положеннями «Краткого курса истории ВКП(б)». Лобова пропаганда, сувора дидактика викликають іронію в дорослого. Що вже казати про наших скептичних дітей!

Або погляньмо на вірш відомої письменниці М. Познанської «Москва» (с. 131), де підростаючому поколінню українців пропонується таке відкриття про «найкращу у світі»: **«...Тут партії серце, тут уряд країни, тут сонце для кожної сходить людини».** Але ж вибач, тату, каже моя дитина, для України сонце завжди сходило і сходить на сході. Хіба земля й після Сталіна все ще крутиться не в той бік?

А що ви скажете на такі ось рядки М. Терещенка у вірші «Дівочий усміх в небі»: **«Хвала крилатій жінці, яка ширяє сміло в космічному просторі, хвилює цілий світ!»** (с. 186)? Діти, спотикаючись об слова-перли при вивчуванні напам'ять цього шедевра, перепитують: «Що ширяє жінка?»

На сторінці 205-й учневі ставиться завдання: «Прочитайте останні рядки оповідання. Запам'ятайте їх» Читаємо: **«Пройдуть роки. Ти станеш комуністом. І який би трудовий шлях ти собі не обрав, ти продовжиш із своїми друзями справу Комуністичної партії». (З. Воскресенська. За Ленінськими заповітами).** І що ж? Знову виходить, ніякого іншого майбутнього для наших діток ні підручник, ні програма міністерства не передбачають? А якщо хтось захоче стати членом республіканської партії?

Сучасне молоде покоління зростає в жорстоких умовах тотального дефіциту. Діти бачать у підземних переходах десятки жебраків і дуже гостро сприймають навколишній світ. Однак у школі мусять вдавати, що нічого незвичайного не відбувається навколо, що вони не знають про можливе завтрашнє безробіття своїх батьків-робітників, що в них усе є: і одяг, і шоколадні цукерки, і цікаві іграшки...

Пишу про все це тому, що вчителі, користуючись давно застарілими підручниками, поза своєю волею змушені виховувати з наших дітей лицемірів. Адже за вікном дітлахи бачать інше життя, вони шукають відповіді на зовсім інші запитання, проте на уроках повинні відповідати «по книжці». То чи не краще, якби подібних підручників узагалі не було?

Наприклад, багато батьків просто обурювалися після чергового домашнього завдання дітям — вивчити вірш І. Неходи «Спасибі ми партії кажем» (с. 233) напам'ять: «Країни Радянської діти, Ми пісню співаєм свою Про те, що нам весело жити У нашому вільнім краю. В Союзі Радянському нашім і сонце для нас і блакить... Спасибі ми партії кажем За те, що нам хороше жить!»

Альтернативні підручники вкрай потрібні, необхідно переробити на нормальні і програми для вчителів літератури. А ми, дорослі, тим часом, доки пишуться ці книги, задумаймося: чи славлять учні в школах США республіканську (демократичну) партію або в Англії — партію консерваторів? Чи задають учителі в школах Франції вчити напам'ять вірші про партію соціалістів? І чи змушують педагоги в цивілізованих країнах своїх вихованців складати клятву на вірність справі, скажімо, Лінкольна, Черчіля, де Голя чи Кекконена?

Олександр МИХАЙЛЮТА,
власний кореспондент «Голосу України».

Запоріжжя.

З довідки програмно-методичного відділу Міністерства народної освіти УРСР:

Демократизація навчально-виховного процесу сьогодні дає можливість учителеві вибирати варіанти навчального плану, працювати за оновленими підручниками, врешті-решт, підходити до уроку творчо, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини.

Підручники «Українська мова» для третього класу (В. Гордієвський, А. Бурдейна), «Російська мова» для другого, третього класу (Г. Коваль та інші), «Читанка» для третього класу (М. Білецька, В. Спасенко), «Читанка» для другого класу (Н. Скрипченко, Н. Ткаченко, Т. Горбунцова) та ряд інших не відповідають сучасним вимогам і в новому навчальному році не використовуватимуться.

ДОРОГІ ДОРОГИ

З 1-го вересня вступає у дію Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про посилення відповідальності за порушення правил, норм та стандартів, що відносяться до забезпечення безпеки дорожнього руху». Основні положення цього документа на прохання нашого кореспондента коментує начальник Управління Державтоінспекції МВС УРСР полковник міліції Б. МАСЛОВСЬКИЙ.

— На початку нашої розмови, — говорить Борис Петрович, — мені хотілося б наголосити, що цього Указу з нетерпінням чекали як чимало водіїв, так і інших небайдужих, стривожених людей. Чекали його і працівники ДАІ. І ось чому. Останніми роками на шляхах республіки склалося вкрай тривожне становище з аварійністю. Наприклад, тільки торік у дорожньо-транспортних пригодах загинуло майже 10 тисяч і поранено понад 53 тисячі наших співвітчизників. Чимало громадян і під час зустрічей, і в листах справедливо констатують: жертв, як на війні. Найбільші наші втрати в Афганістані були у 1984 році — загинуло 2345 чоловік. Цифри я зіставляю тільки для того, щоб підкреслити масштаби лиха, яке чатує на наших шляхах і щогодини, щодоби збирає криваву данину. Трагічні результати автокатастроф на Україні у 4—11 разів перевищили аналогічні показники інших країн Європи.

Аналіз показує, що інтенсивність транспортних потоків у нас практично не змінилася, стан вулиць та доріг також різко не погіршився. А ось дисципліна учасників дорожнього руху значно впала. На наших шляхах панують недопустимі для цивілізованого суспільства агресивність, безкультур'я, неповага один до одного. Тільки торік працівниками ДАІ попереджено понад 3 мільйони порушень правил руху водіями і майже 800 тисяч фактів неповаги до закону доріг з боку пішоходів. На лінії затримано близько 300 тисяч любителів хмільних рейсів. Такий результат того, що ми, не подолавши відставання від багатьох зарубіжних країн щодо забезпечення безпеки руху, безпідставно «випередили» їх у послабленні відповідальності за порушення Правил дорожнього руху. Для ілюстрації: за керування у стані алкогольного сп'яніння автомобілем наш водій сплачував штраф 200 карбованців, а, скажімо, в Англії за таке порушення — 1000 фунтів стерлінгів. У багатьох країнах існують для водіїв-порушників тюремне ув'язнення, примусові роботи по догляду за потерпілими в автопригодах, конфіскація чи вимушений продаж машини.

Вивчивши зарубіжні форми і методи боротьби з аварійністю, переконавшись у ефективності впливу на дисципліну учасників руху жорсткіших адміністративних стягнень у Литві, Молдові, ми внесли конкретні пропозиції у парламент республіки. Після тривалих дебатів народні депутати схвалили наші міркування, а Президія Верховної Ради затвердила новий Указ.

— **Таким чином, ви дали зрозуміти, що відтепер порушення Правил дорожнього руху каратиметься великими штрафами?**

— Саме так. Але хочу одразу ж відкинути будь-які звинувачення на адресу ДАІ, що це не що інше, як намагання узаконити обдирайлівку, вишкрібати гроші з кишень водіїв. Дисциплінованому водієві штраф не загрожує. А ось любителі полихачити хай знають: знехтуєш правилами — відчутно поплатишся.

— **Оскільки ви згадали лихачів, а саме з їх вини, згідно з статистикою ДАІ, трапляється найбільше пригод, то які міри покарання передбачені для них?**

— Перевищення водіями транспортних засобів установленої швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал світлофора чи жест регулювальника, порушення правил обгону і зустрічного роз'їзду (проїзду) перехресть, пішохідних переходів і зупинок транспортних засобів загального користування тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі від ста до трьохсот карбованців.

Якщо ж водії не додержуються вимог дорожніх знаків, розмітки проїжджої частини шляхів або небезпечної дистанції, порушують правила зупинки і стоянки, користування зовнішніми світловими приладами, перевезення людей і вантажів, то їм доведеться розкошелитися на суму від 30 до 100 карбованців.

У випадках, коли подібні порушення спричинили створення аварійної обстановки, недисциплінований водій змушений буде сплатити штраф від трьохсот до п'ятисот карбованців або його можуть позбавити права керування транспортними засобами на один рік.

Значно посилено відповідальність за порушення водіями правил проїзду залізничних переїздів: штраф від двохсот до чотирьохсот карбованців. Коли ж водій-порушник створює на переїзді аварійну ситуацію, то сума штрафу зростає від 400 до 500 карбованців або його можуть позбавити права на керування транспортними засобами на один рік. Від ста до двохсот карбованців платитимуть штрафи недисципліновані водії за порушення правил, що спричинили пошкодження транспортних засобів, вантажів, шляхів, шляхових та інших споруд або іншого майна. Крім того, ДАІ має право позбавити за це на півроку права на керування транспортними засобами. Якщо ж ці порушення скоєні особами, які не мають водійського посвідчення, то останнім доведеться викладати від трьохсот до шестисот карбованців штрафу.

— **Ви вже сказали, що працівники ДАІ торік затримали за кермом близько 300 тисяч водіїв у стані алкогольного сп'яніння. Крім того, п'яниці скоїли понад 6 тисяч аварій. Що передбачено в Указі стосовно них?**

— Скажу відверто, боротися з п'яницями на транспорті нам доводилося досить складно. Бо, наприклад, не встигали ще оформити відповідні документи на нетверезого водія, як вже йшли на прийом у державтоінспекцію різні «ходаки». Керівники слали слізні прохання не позбавляти водія права на керування транспортними засобами, бо це, мовляв, загрожує недовиконанням планів перевезення народногосподарських вантажів і тому подібне. У багатьох випадках доводилося брати це до уваги. Але й штраф у 200 карбованців по кишені багатьох боляче не бив. Це все й позначалося на дисципліні любителів хмільного за кермом.

Законодавець врахував нашу тривогу. Відтепер за пиятику чи за передачу керма особі у стані алкогольного сп'яніння водії підлягають штрафу від 600 до 800 карбованців або позбавляються права керування транспортними засобами на один рік. Зазначу, що за повторне, протягом року, грубе порушення правил руху на водія чекає штраф 1500 карбованців чи позбавлення права керування всіма видами транспортних засобів строком на три роки. До того ж, одночасно проводиться оплатне вилучення транспортних засобів, на яких скоєно ці порушення і які належать порушникові на правах особистої власності. Гадаю, тепер чимало водіїв задумаються, перш ніж брати чарку.

— **Знаючи про таке суворе покарання, не всі водії матимуть бажання їхати на медичне обстеження на предмет споживання спиртного, а дехто й взагалі не зупиниться на вимогу автоінспектора.**

— За ухилення від медичного обстеження на водія накладається штраф у розмірі від 800 до 900 карбованців, або він позбавляється права на керування усіма видами транспортних засобів на два роки. Аналогічні дії осіб, які не мають права на керування транспортом, тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі від 900 до 1000 карбованців.

Що ж до тих, хто не зупиняється на вимогу працівника міліції, а також залишає місце пригоди, винуватцем якої він є, а це останнім часом набуло поширення, то їм доведеться тепер сплачувати штраф від 200 до 500 карбованців чи розпрощатися з водійськими правами на один рік. При повторності аналогічного порушення сума штрафу збільшується від 500 до 800 карбованців, а строк позбавлення права керування усіма видами транспортних засобів сягає двох років.

— **Не можу не запитати Вас про відповідальність тих водіїв, які з невідомих причин маскують себе тоновим склом або їздять без номерних знаків на своїх машинах.**

— Досить часто такими прийомами користується злочинний світ. У нас є чимало фактів, коли з таких машин лунали постріли у працівників ДАІ. Указ тепер передбачає за керування водіями транспортних засобами, що мають технічні несправності, тонове скло, світлопропускання якого не відповідає установленим вимогам, штраф у розмірі від 50 до 100 карбованців. 30 карбованців штрафу сплачуватимуть ті, хто не полюбляє їздити у машині з пристебнутим ременем безпеки чи на мотоциклі — у мотошоломі.

У випадках, коли транспортний засіб не зареєстрований у встановленому порядку, або з нього знято номерний знак, розмір штрафу сягає від 400 до 1000 карбованців.

Перешкодження проведенню працівником міліції огляду транспортних засобів при наявності даних про те, що вони використовуються з протиправною метою або в інших передбачених законом випадках, підлягає штрафу в розмірі від 200 до 500 карбованців.

— **Знаю, що великого клопоту завдають вам і наші немоторизовані співвітчизники...**

— Так. Наприклад, торік майже кожна четверта аварія була скоєна пішоходами. Штрафи у сумі 5 карбованців, а саме стільки мав право накласти на порушника автоінспектор, самі розумієте, ефекту не давали. Згідно Указу недисциплінованість пішоходів каратиметься штрафом у розмірі від 20 до 50 карбованців. А коли останні ще й під чаркою, то сума штрафу зростає від 50 до 100 карбованців. Створення пішоходами аварійної обстановки чи залишення ними місця дорожньо-транспортної пригоди, учасниками якої вони є, тягне за собою накладення штрафу в розмірі від 100 до 300 карбованців.

— **Досі ми вели мову про безпосередніх учасників дорожнього руху — водіїв і пішоходів. Однак, чимало у наведенні дисципліни на шляхах залежить і від відповідальних посадових осіб. Що нового передбачає Указ стосовно відповідальності керівників за безпеку на шляхах?**

— Порушення або невиконання правил, норм, стандартів, що відносяться до забезпечення безпеки дорожнього руху, невиконання припису Державтоінспекції про усунення недоліків тягне за собою накладення штрафу на службових осіб — від 100 до 300 карбованців. Крім того, керівники підприємств, установ, організацій чи інші службові особи, відповідальні за технічний стан транспортних засобів, за випуск на лінію непідготовленого чи несправного транспорту можуть бути оштрафовані від 100 до 500 карбованців. А за допуск до керма водіїв, які перебувають у стані алкогольного сп'яніння, на них накладається штраф у розмірі від 600 до 800 карбованців.

— **І останнє запитання, Борисе Петровичу. Ви вже сказали, що згідно Указу вводиться відповідальність за повторне порушення правил дорожнього руху. Як відомо, талони попереджень скасовано, то як буде визначатись ота повторність?**

— Згідно Указу порядок обліку систематичних та повторних порушень водіями правил дорожнього руху покладено на МВС республіки. Оскільки державтоінспекція на усіх рівнях ще не має достатньої кількості комп'ютерів, то ми змушені буквально з 1-го вересня знову вводити в дію талони попереджень попереднього зразка. Підрозділи ДАІ видають їх за місцем обліку транспортних засобів. Талони попереджень на деякий час знову стануть своєрідною візитною карткою водіїв. Хочу сказати і таке: основним критерієм якості роботи автоінспектора і надалі буде не сума штрафів, не кількість «проколів» у талонах, а забезпечення безпеки руху на довіреній йому території.

Я впевнений, що Указ сприятиме зміцненню дисципліни на автотранспорті, гарантуватиме безпеку перевезення людей і вантажів, надійно захистить законні права та інтереси наших співвітчизників. Треба тільки, щоб його глибинний зміст дійшов до усіх без винятку водіїв, керівників. І ми сприятимемо широкій роз'яснювальній роботі у трудових колективах. Бо і у нас, і у водіїв інтерес тут спільний: зробити шляхи безпечними.

Розмову вів Віктор КОРНІЮК.

ДНІ ТРИВОГИ НАШОЇ

Позавчора о 17 годині в приміщенні Спілки письменників України відбулася п'ята у ці тривожні дні прес-конференція Народної Ради і Руху, в якій взяли участь народні депутати, представники демократичних партій і об'єднань, українські, радянські та зарубіжні журналісти, дипломати, акредитовані в Києві, представники громадськості. Як повідомив один з керівників прес-центру Дмитро Пономарчук, вже зранку 19 серпня почав діяти цей осередок інформації. Свій номер у готелі «Київ», комп'ютер, факс, інші засоби зв'язку із світом люб'язно надав народний депутат України Вячеслав Чорновіл. Подібна допомога надійшла і від народного депутата Леся Танюка. Присутні депутати і посадові особи докладно розповіли про перебіг подій у ці тривожні дні.

Лариса Скорик, народний депутат України:

— З першого моменту заколоту у Москві українські студенти, члени асоціації сприяння Руху, які навчаються в московських вузах, всі як один створили українську сотню, що охороняла весь час, день і ніч, північно-західну територію біля центрального входу до будинку Верховної Ради РРФСР. Вони і ті українці, які знаходились у танках Таманської дивізії, боронили свободу. На одній з тих бойових машин було встановлено жовто-синій національний прапор України.

У ці дні біля Білого Дому в Москві поряд із національним прапором Росії майорить і наш прапор, як вияв вдячності росіян за підтримку і солідарність з боку народу України.

Вілен Мартиросян, полковник, голова виконавчого комітету Спілки офіцерів України, народний депутат СРСР:

— Від початку перевороту наша Спілка надіслала телеграму підтримки Президенту РРФСР, Головнокомандуючому Збройними силами СРСР на території Росії Борису Єльцину. Ми звернулися до всіх військовослужбовців, громадян України, підтримати Єльцина і демократію. Тоді ж мій полк, а це кілька десятків танків та іншої бойової техніки, був готовий виступити на охорону українського парламенту. Нас підтримали бійці і командири тринадцятої армії, яка дислокується на території республіки. Про це ми повідомили Голові Верховної Ради УРСР Леоніду Кравчуку. Я особисто на великій швидкості виїхав терміново з Рівного до Києва...

Вілен Мартиросян відзначив колабораціоністську позицію деяких генералів і закликав до їх зміщення.

Олександр Скіпальський, полковник КДБ:

— Ще заздалегідь я підготував документ про те, що в країні готується державний переворот, і надіслав його до Верховної Ради. За це мене збиралися звільнити з органів КДБ за політичними мотивами. Небезпека з боку цих ворожих структур ще існує і до них треба вжити найрішучіших дій демократами...

Наталя ДЗЮБЕНКО, Віктор БРАНИЦЬКИЙ, спеціальні кореспонденти «Голосу України».

Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ:

БРУТАЛЬНА ВИГАДКА

У окремих органах преси з'явилась інформація про те, що народний депутат СРСР та УРСР Володимир Яворівський ніби привласнив великі суми у валюті із фонду, зібраного в Канаді на допомогу потерпілим від катастрофи в Чорнобилі. Наш кореспондент звернувся до депутата з проханням прокоментувати оте повідомлення:

— Цю «качку», інакше і не назвеш, розповсюдило агентство УЦАІ (Український центр альтернативної інформації). Раніше про нього не чув. Але, як вдалося з'ясувати, то — мале підприємство, утворене в структурі Укрінформу.

Тепер про суть справи. Певний час тому відбулася презентація книжки канадійського політолога Романа Зварича, з яким, підкреслюю, особисто не знайомий. Ота подія відбувалася в республіканському Будинку літераторів. Однак Спілка письменників України до тієї акції ніякого відношення не має. Презентація була суто приватною. Як мені стало відомо, за оренду залу було заплачено готівкою.

І от пан Зварич тоді начебто заявив, що Яворівський під час перебування в Канаді привласнив велику суму грошей, які пожертвували на чорнобильців. Цю інформацію блискавично опублікувала «Правда Украины» під заголовком «Ну и ну»... Це та газета, до речі, яка буквально напередодні з примусу суду приносила вибачення за брутальні публікації про мене. Старших колег наслідував і «Київський вісник». Кажуть, що те повідомлення надрукували й деякі районні газети.

Хочу одразу зазначити, що фонд Чорнобиля, який існує в системі Канадського товариства прихильників Руху, не вповноважував цього пана робити заяви і давати оцінки діяльності Яворівського або когось іншого. Більше того, з боку фонду на Україну приїздили його керівники, і в Києві жодних заяв з цього приводу не робили. Додам, що в Канаді я перебував півтора року тому. Дзвонив тепер до фонду в Канаду і мені повідомили, що Зваричеві ніяких доручень ніхто не давав.

— А ви мали після цього якийсь контакт із тим паном?

— Ні. До розслідування цієї сумнівної справи взявся журналіст Київського радіо Анатолій Тарасенко. Він відшукав Зварича, який перебував у Львові, і дав інтерв'ю по телефону, що вже прозвучало в ефірі. Ось уривки з нього.

Зварич: — Те, що подало УЦАІ, не відповідає правді. Я нікого не звинувачував. Лише висвітлював факти, які мені відомі. До речі, вже надіслав заяву-спростування на адресу агентства...

Я б ніколи не міг стверджувати, що Яворівський привласнив собі якість гроші. Це точно не мої слова...

— Володимире Олександровичу, то як же все це розуміти? Хто ж бреше?

— Є документ, який надійшов з Канади (ми його публікуємо — **В. Б.**). Він, гадаю, ставить усі крапки над «і». Перебуваючи в Канаді та США, я справді займався організацією збирання коштів. До речі, вони і надалі продовжують надходити до фонду. Найголовніше те, щоб люди знали, що жодного цента із тих сум на Україну не надійшло і не надійде. Інша річ — медичне обладнання та ліки, закуплені на ті гроші. Я, як голова Комісії Верховної Ради УРСР з питань чорнобильської катастрофи, разом із міністром охорони здоров'я Юрієм Спіженком та керівництвом Руху колегіально визначаємо, які саме ріки і устаткування нам потрібні. Тоді й робимо замовлення. Отже, ні до жодних грошей відношення не маю. Вичерпна інформація про витрати Канадського фонду допомоги Чорнобилю є в Русі. До речі, маю й таку інформацію, що сам політолог-«гуманіст» пан Зварич не пожертвував ані долара до того фонду. Якщо він прагне вирішувати якісь особисті політичні питання, то нехай не розповсюджує брехливу інформацію. Його вибачення заднім числом, пробачте, розцінюю як елементарне викручування з пікантної ситуації. Інша річ, він може давати мені якісь політичні оцінки. То його справа. Але, коли діло стосується святих речей, треба бути точним. Дії Зварича аморальні, треба відповідати за свої вчинки.

Інтерв'ю провів Віктор БРАНИЦЬКИЙ, спеціальний кореспондент «Голосу України».

CANADIAN FRIENDS OF RUKH
ТОВАРИСТВО ПРИХИЛЬНИКІВ РУХУ
1555 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6P 1A5
Tel: (416) 535-7854 Fax: (416) 588-2696

ЗАЯВА

Тому що до нас дійшла вістка про поширення неправди відносно особи депутата до Верховної Ради України, Володимира Яворівського, подаємо слідуюче спростування:

Володимир Яворівський був у Канаді один раз у червні 1990 року, на запрошення Канадського Товариства Прихильників Руху. Завдяки його виступам і при його співпраці, зібрано поважну суму грошей на допомогу жертвам Чорнобиля. Пан Яворівський жодних грошей із собою не брав і не мав нічого спільного з грошовою збіркою. В пізнішому часі, ми переслали в Україну поважний вантаж допомоги, у формі одноразових шприц (один мільйон), вітамін, операційного приладдя і т. п. Щераз висловлюємо подяку Володимирові Яворівському за його труд.

Ераст Гуцуляк
Голова
Канадського Товариства Прихильників Руху

15 серпня 1991 року

УЦАІ приносить вибачення

Народний депутат СРСР і УРСР Володимир Яворівський рішуче відкинув звинувачення у присвоєнні ним великої суми грошей у доларах, зібраних діаспорою на лікування потерпілих від чорнобильської трагедії дітей. Згідно з розповсюдженим інформаційним агентством УЦАІ повідомленням, таке звинувачення висунув проти нього канадець Роман Зварич у Києві під час презентації своєї книги «Або-або: про два кольори у політиці». Агентство провело службове розслідування і констатує, що автор замітки припустився вільної трактовки фактів. УЦАІ приносить свої вибачення Володимиру Яворівському.

(УЦАІ).

Актуальне інтерв'ю

УРОКИ НА ЗАВТРА

Він ще рік тому на Великій Раді Руху попереджав про можливість змови у верхах. Професіональний військовий знав настрій генералітету. Розмовляли під час заколоту без гарантії опублікувати.

— Уже тепер можна сказати, що Декларація про суверенітет України стане реальністю за умови національного війська, підпорядкованого Президенту республіки. Треба, щоб не пізніше ніж у вересні військові частини на території республіки (за винятком частин стратегічного призначення) перейшли під юрисдикцію України. Це, як на мене, перший урок «заколоту приречених». Другий, на мою думку, не менше повчальний той, що ми не мали Президента. Наскільки легше було діяти у такій іпостасі Назарбаєву чи Снєгуру, ніж Голові Верховної Ради Кравчуку. Я цілком підтримую його позицію стосовно заколотників, але бачу, як йому не вистачає повноважень. Додам, що, на мою думку, а вона винесена із сотень зустрічей із селянами України, він найбільш реальна кандидатура на пост Президента республіки.

Наголошу й на тому, що я без особливого захвату зустрів визволення Горбачова із кримської неволі. Хіба можна довіряти йому долю країни, коли він, маючи необмежену владу, допустив заколот?...

— Незважаючи на який, ви продовжували працювати над документами незалежних профспілок селян України? В той же час, коли Стародубцев...

— Бо знаю, що більшість армії, прогресивне офіцерство не підуть на поводі у кремлівських утопістів. Це моє переконання як професіонального військового, який віддав армії не один рік. Стосовно Стародубцева, то він ніколи не обстоював інтереси селян. Зрештою, тому і став на захист феодального соціалізму.

— Але де гарантія того, що і ваша Незалежна профспілка селян не стане черговим паперовим поборником інтересів українського селянства?

— Справді, сьогодні багато претендентів на селянську папаху. Але ми ставимо собі за мету об'єднатись і через таке об'єднання захистити фермерів, орендарів і сільських кооператорів. Водночас зробити все, аби фермери здали хліб державі. Бо сьогодні багато голів колгоспів і директорів радгоспів саботують хлібоздачу. Цим самим створюють передумови для відставки прогресивного кабінету Фокіна. Цього не можна допустити! Необхідно створити альтернативним формам господарювання рівні стартові умови. Цьому буде сприяти прийняття Закону про селянське (фермерське) господарство та приватну власність на землю. Цьому також сприяє створюване нами Українське об'єднання селянських господарств і сільськогосподарських кооперативів і незалежних профспілок селян. На цьому тлі я бачу такі стратегічні напрями розвитку села — розвиток селянських господарств і асоціацій кооперативів.

— Наприклад, як асоціації кооперативів «Правда» Дикусара чи «Зоря» Верховського...

— Не тільки. Це і харківська агрофірма «Орбіта», і об'єднання магдалинівських фермерів на Дніпропетровщині на чолі з Віктором Шевченком. Це об'єднання стане їхньою інфраструктурою. Воно допомагатиме і колгоспам ставати кооперативними господарствами.

— Але чи не пов'язане створення Незалежних профспілок селян України і господарського об'єднання з кризою в Українській селянській демократичній партії, про що недавно писали «Сільські вісті»?

— При кризі всіх сфер суспільства і наша партія переживає далеко не кращий період. Це стосується, до речі, і всіх інших кишенькових партій. А на критику у «Сільських вістях» принципово не відповідатиму. Бо не бачу там серйозних аргументів.

Треба гарантувати нашим селянам, що все вирощене ними потрапить на їхній стіл. І на цьому терені наша мета співпадає із зусиллями прогресивних сил у ЦК КПУ.

— Усе це теоретично вірно. Але в нашій країні між теорією і практикою — прірва...

— Ми беремось за практичний захист фермерів і власників селянських господарств з допомогою цих двох структур, які створюємо. Об'єднати всю масу фермерів, як на мене, зможе лише Незалежна профспілка селян. До речі, у Балтському районі Одещини вже діє така районна організація.

— А як же Асоціація фермерів України?

— А так, як будь-яка громадська організація. Фермерам же сьогодні потрібно стабільне забезпечення технікою, пальним, запчастинами. Ми також візьмемо на себе проблеми із збутом продукції, навчанням фермерів, випуском спеціальної періодики. Зв'язки будуватимуться так, що фермери будуть справді зацікавлені у нашому існуванні.

— І насамкінець. Що вас сьогодні найбільше турбує у розвитку нашого суспільства?

— Ейфорія, яка може настати після змови, що потрясла і нас, і весь світ. Як на мене, не треба переможних мітингів, а більше конкретних справ.

Він інтерв'ю Віктор КОСАРЧУК.

З досьє «Голосу України»

Володимир Архипович Плєшко. Народився в селі Городківці на Вінниччині. Почав свою біографію з тракториста. Потім — військове училище, служба, навчання у Військово-політичній академії імені Леніна. Тепер він перший заступник Голови Української селянської демократичної партії, голова оргкомітету по створенню Незалежних профспілок селян України.

Телеграфн…
з Москви

БУДЕМО П…

Із таким зак…
ся чимало у…
який відбувся…
площі 22 серп…
арештовано, …
люваґлося на …
вий і руму…
коли командо…
повернути на…
зиції з допом…
мі ще з часі…
московські ка…
досліджене пі…
дом у різних…
можуть стати…
ційних сил.

ЖЕРТВИ П…

З вини пут…
мували військ…
них захисникі…
загинуло три…
ному з…
Пресні з…
фарбою: «Віч…
хлопці». Саме…
хто захищав…
сії. За рішен…
публіки, сім…
де встановле…
дано по 10 т…
компенсації.
у ці дні ще …
які постражд…
Прокурор мі…
шив криміна…
статтею 252 К…
редбачає по…
шення прави…
транспортних…
звели до за…
мітингах, що…
столиц…
відкри… су…
верхівкою зм…

ЗВ'ЯЗОК …

Якщо н…
бо, за в…
учасників о…
значної шко…
ме відсутніст…
формації. Бр…
ся усунути о…
та СРСР у Ф…
рувала своїм…
чі. Вони при…
діопрограми …
«Свобода» та…
ві фірма «Кр…
Президенту …
цину два ком…
ної антени к…
Встановлені …
ховної Ради …
ли змогу пр…
шкод телеві…
ту і м…
цію г…
дій.

ПОСТРІЛ…

Зовсім м…
салют у цен…
перемоги на…
ції, який від…
серпня. Того…
зійна прогр…
телетайп» по…
рез постріл …
лету покінчи…
ством колиш…
рішніх спра…
ДКНС Борис…

ЧИ БУД…

Виступаюч…
чами Моск…
ник Президе…
лєв застері…
зворотнього…
ремоги над…
мав на ува…
тобто зви…
будь-кого і…
дових комун…
надійшло п…
те, що вже…
списки, куд…
може занес…
ника, як м…
ка путчиста…
за що боро…

Леонід С…
спеціаль…
дент «Г…

CANADIAN FRIENDS OF RUKH
ТОВАРИСТВО ПРИХИЛЬНИКІВ РУХУ
1555 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6P 1A5
Tel: (416) 535-7854 Fax: (416) 588-2696

З А Я В А

Тому що до нас дійшла вістка про поширення неправди відносно особи депутата до Верховної Ради України, Володимира Яворівського, подаємо слідуюче спростування.

Володимир Яворівський був у Канаді один раз у червні 1990 року, на запрошення Канадського Товариства Прихильників Руху. Завдяки його виступам і при його співпраці, зібрано поважну суму грошей на допомогу жертвам Чорнобиля. Пан Яворівський жодних грошей із собою не брав і не мав нічого спільного з грошовою збіркою. В пізнішому часі, ми переслали в Україну поважний вантаж допомоги, у формі одноразових шприц (один мільйон), вітамін, операційного приладдя і т. п. Щераз висловлюємо подяку Володимирові Яворівському за його труд.

Ераст Гуцуляк
Голова
Канадського Товариства Прихильників Руху

15 серпня 1991 року

...ду допомоги Чорнобилю є в Русі. До речі, маю й таку інформацію, що сам політолог-«гуманіст» пан Зварич не пожертвував ані долара до того фонду. Якщо він прагне вирішувати якісь особисті політичні питання, то нехай не розповсюджує брехливу інформацію. Його вибачення заднім числом, пробачте, розцінюю як елементарне викручування з пікантної ситуації. Інша річ, він може давати мені якісь політичні оцінки. То його справа. Але, коли діло стосується святих речей, треба бути точним. Дії Зварича аморальні, треба відповідати за свої вчинки...

Інтерв'ю провів Віктор БРАНИЦЬКИЙ, спеціальний кореспондент «Голосу України».

УЦАІ приносить вибачення

Народний депутат СРСР і УРСР Володимир Яворівський рішуче відкинув звинувачення у присвоєнні ним великої суми грошей у доларах, зібраних діаспорою на лікування потерпілих від чорнобильської трагедії дітей. Згідно з розповсюдженим інформаційним агентством УЦАІ повідомленням, таке звинувачення висунув проти нього канадець Роман Зварич у Києві під час презентації своєї книги «Або-або: про два кольори у політиці». Агентство провело службове розслідування і констатує, що автор замітки припустився вільної трактовки фактів. УЦАІ приносить свої вибачення Володимиру Яворівському.

(УЦАІ).

Телеграфним рядком з Москви

БУДЕМО ПИЛЬНІ

Із таким закликом звернулося чимало учасників мітингу, який відбувся на Манежній площі 22 серпня. Путчистів заарештовано, але, як підкреслювалося на мітингу, можливий і румунський варіант, коли командос зробив спробу повернути назад утрачені позиції з допомогою зброї. Відомі ще з часів Гіляровського московські катакомби — недосліджене підземелля з виходом у різних точках міста — можуть стати притулком реакційних сил.

ЖЕРТВИ ПЕРЕВОРОТУ

З вини путчистів, які спрямували війська на беззбройних захисників Білого дому, загинуло три чоловіка. На одному з [illegible]инків [illegible]воної Пресні з[illegible]вся напи[illegible] білою фарбою: «Вічна пам'ять вам, хлопці». Саме тут загинули ті, хто захищав Будинок Рад Росії. За рішенням уряду республіки, сім'ям загиблих буде встановлено пенсії та видано по 10 тисяч карбованців компенсації. Допомогу надано у ці дні ще семи громадянам, які постраждали на барикадах.

Прокурор міста Москви порушив кримінальну справу за статтею 252 КК РРФСР, яка передбачає покарання за порушення правил маневрування транспортних засобів, що призвели до загибелі людей. На мітингах, що відбуваються в столиц[illegible] [illegible]айже всі ви[illegible]ють відкрит[illegible] суду над ке[illegible]ою верхівкою змови.

ЗВ'ЯЗОК ВИРІШУЄ ВСЕ

Якщо н[illegible]е, то [illegible]е все, бо, за в[illegible]ченням [illegible]гатьох учасників опору путчистам, значної шкоди завдавала саме відсутність достовірної інформації. Брак зв'язку вдалося усунути охороні Президента СРСР у Форосі, яка змайструвала своїми руками приймачі. Вони приймали летючі радіопрограми Європи — радіо «Свобода» та Бі-бі-сі. У Москві фірма «Кросна» передала Президенту Росії Борису Єльцину два комплекти параболічної антени космічного зв'язку. Встановлені на Будинку Верховної Ради РРФСР, вони надали змогу приймати без перешкод телевізійні програми світу і ма[illegible]уявлення про [illegible]еакцію гр[illegible]дськості на [illegible] події.

ПОСТРІЛИ В СТОЛИЦІ

Зовсім мирні постріли — це салют у центрі міста на честь перемоги над наступом реакції, який відбувся ввечері 22 серпня. Того ж вечора телевізійна програма «Московський телетайп» повідомила, що через постріл з табельного пістолету покінчив життя самогубством колишній міністр внутрішніх справ, член так званого ДКНС Борис Пуго.

ЧИ БУДУТЬ СПИСКИ!

Виступаючи перед телеглядачами Москви, відомий соратник Президента СРСР О. Яковлєв застеріг демократів від зворотнього процесу після перемоги над реакцією. Він мав на увазі «пошук відьом», тобто звинувачення у змові будь-кого і перш за все рядових комуністів. Поруч з цим надійшло повідомлення про те, що вже існують спеціальні списки, куди кожен бажаючий може занести прізвище керівника, як можливого посібника путчистам. Що ж, як кажуть, за що боролися...

Леонід САМОЙЛЕНКО, спеціальний кореспондент «Голосу України».

УКРАЇНІ ПОТРІБНА НАЦІОНАЛЬНА АРМІЯ

Як стало відомо, після подій у Москві голова координаційної ради Організації солдатських матерів України Людмила Трухманова надіслала на адресу Верховної Ради УРСР та її голови Леоніда Кравчука телеграму з вимогою розглянути питання про створення на Україні національної армії. «Наших дітей знову (вже вкотре!) поставили супроти матерів і батьків. Суверенна держава Україна повинна мати, чим себе захистити», — говориться в телеграмі солдатських матерів.

Олександр КРИВОШЕЙ.
Запоріжжя.

Економіка

ПУТЧ І ДОЛАР

Звістка про те, що влада в СРСР перейшла в руки ДКНС, викликала паніку на біржах Заходу. У понеділок різко впали курси акцій спочатку на токійській біржі, потім в Європі і Америці. Ціни на золото і нафту (товари традиційного радянського експорту) швидко зросли. Дуже відчутно впали курси європейських валют, особливо німецької марки. Так, якщо минулого тижня курс долара США становив 1,74 німецької марки, то в понеділок це співвідношення дорівнювало 1,82. Після того як путч був придушений і ситуація в Радянському Союзі стабілізувалася, на біржах Заходу почалися зворотні процеси. Курс долара США впав, а західноєвропейських валют — зріс. Ціни на нафту стабілізувалися майже на рівні минулого тижня. А унція золота (приблизно 31 грам) стала коштувати 356,5 долара Сполучених Штатів Америки, це навіть менше, ніж минулого тижня. Серед усіх бірж світу найбільші перепади відбувалися в Німеччині. Найменші — у Сполучених Штатах Америки і Англії.

Олег ЛЕУС.

Реалії

ЗАКРИЛИ ГАЗЕТУ — ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ

Редактор «Приборостроителя», депутат обласної Ради Ганна Лозанюк відома в Чернігові як активна поборниця демократичних змін. Не випадково 19 серпня у замітці під рубрикою «Про події за кордоном об'єднання» вона написала мужню фразу: «Правий переворот, про який так довго і наполегливо говорили демократи, звершився?». Та увечері військовий охоронець передав їй рішення адміністрації ЧРПЗ про заборону виходу газети «до особливого розпорядження». Після з'ясування стосунків з відповідальними посадовими особами депутат зрозуміла, що вона «виступає проти радянського керівництва» і її газету «давно вже треба було прикрити».

На щастя редактора, переворот потерпів фіаско. І у четвер газета вийшла.

Сергій ПАВЛЕНКО, власний кореспондент «Голосу України».
Чернігів.

Усьо чотко!

ЯК ЖАБА В БОЛОТО...

Невідомі особи зняли вивіску з міськрайонної газети «Каховська зоря». Міліція звернулася до жителів міста і району з проханням допомогти в розшукуванні злочинців.

Трапилася ще одна подія, яка не додала авторитету друкованому органу каховчан. Очевидно, виконуючи волю своїх засновників — Каховського міського комітету Компартії України, райради, райкому профспілки працівників агропромислового комплексу, 21 серпня 1991 року газета опублікувала матеріал під заголовком «Підтримуємо нове керівництво». Мова йде, звичайно, про горезвісний Державний комітет по надзвичайному стану в СРСР, який прагнув вчинити антиконституційний переворот у країні.

Іван КАЛИНИЧЕНКО, власний кореспондент «Голосу України».
Херсонська область.

Спорт

З ПОТОКУ ПОВІДОМЛЕНЬ

Успішно продовжують виступати радянські спортсмени на чемпіонаті Європи з водних видів спорту в Афінах. Золоту нагороду на дистанції 100 м вільним стилем з відмінним результатом 49.18 секунди виграв Олександр Попов.

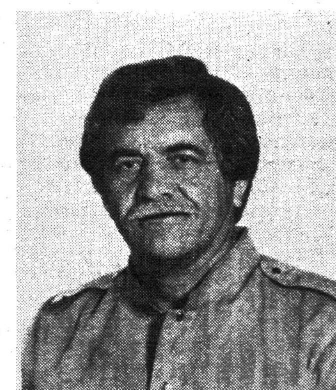
Срібні нагороди дісталися Володимирові Селькову (200 м на спині) та Ірині Ложко (стрибки з метрового трампліна).

Збірна СРСР з водного поло, перегравши 14:10 команду Чехо-Словаччини, вийшла до півфіналу змагання, де її суперниками будуть італійці. Другу півфінальну пару складають збірні Іспанії та Югославії.

У Брюсселі завершилося змагання претендентів на шахову корону. За його результатами до півфіналу вийшли Ян Тімман (Нідерланди), Анатолій Карпов (СРСР) та Найджл Шорт (Великобританія). Доля ще одного місця має вирішитися сьогодні в двох додаткових партіях (вони проводитимуться за скороченими термінами) між львів'янином Василем Іванчуком та москвичем Артуром Юсуповим, які свій двобій завершили внічию — 4:4.

Черговий по випуску новин Віталій ЖЕЖЕРА.
Тел. 441-86-20

Інтерв'ю

З досьє «Голосу України»

Володимир Архипович Плєшко. Народився в селі Городківці на Вінниччині. Почав свою біографію з тракториста. Потім — військове училище, служба, навчання у Військово-політичній академії імені Леніна. Тепер він перший заступник Голови Української селянської демократичної партії, голова оргкомітету по створенню Незалежних профспілок селян України.

...що недавно писали «Сільські вісті»?

— При кризі всіх сфер суспільства і наша партія переживає далеко не кращий період. Це стосується, до речі, і всіх інших кишенькових партій. А на критику у «Сільських вістях» принципово не відповідатиму. Бо не бачу там серйозних аргументів.

Треба гарантувати нашим селянам, що все вирощене ними потрапить на їхній стіл. І на цьому терені наша мета співпадає із зусиллями прогресивних сил у ЦК КПУ.

— Усе це теоретично вірно. Але в нашій країні між теорією і практикою — прірва...

— Ми беремось за практичний захист фермерів і власників селянських господарств з допомогою цих двох структур, які створюємо. Об'єднати всю масу фермерів, як на мене, зможе лише Незалежна профспілка селян. До речі, у Балтському районі Одещини вже діє така районна організація.

— А як же Асоціація фермерів України?

— А так, як будь-яка громадська організація. Фермерам же сьогодні потрібно стабільне забезпечення технікою, пальним, запчастинами. Ми також візьмемо на себе проблеми із збутом продукції, навчанням фермерів, випуском спеціальної періодики. Зв'язки будуватимуться так, що фермери будуть справді зацікавлені у нашому існуванні.

— І насамкінець. Що вас сьогодні найбільше турбує у розвитку нашого суспільства?

— Ейфорія, яка може настати після змови, що потрясла і нас, і весь світ. Як на мене, не треба переможних мітингів, а більше конкретних справ.

Вів інтерв'ю Віктор КОСАРЧУК.

…рядком

…ні
…ом звернуло-
…иків мітингу,
… Манежній
… Путчистів за-
…як. підкрес-
…нгу, можли-
…ий варіант,
…робив спробу
… утрачені по-
…зброї. Відо-
…Гіляровського
…омби — не-
…меля з вихо-
…ких міста —
…атулком реак-

…ВОРОТУ
…тів, які спря-
… беззброй-
…ілого дому,
…овіка На од-
… воної
…напи… білою
…ам'ять вам,
… загинули ті,
…инок Рад Ро-
… уряду рес-
…загиблих бу-
…енсії та ви-
… карбованців
…омогу надано
…громадянам,
…на барикадах.
…Москви пору-
…справу за
…РФСР, яка пе-
…ня за пору-
…маневрування
…обів, що при-
…і людей. На
…буваються в
…сі ви… …ть
…над к… …ою

…ШУЄ ВСЕ
… все,
…ням… гатьох
… путчистам,
…авдавала са-
…остовірної ін-
…в'язку вдало-
… Президен-
…яка змайст-
…ками прийма-
… летючі ра-
…іо — радіо
…Бі-сі. У Моск-
…о передала
… Борису Єль-
…ті параболіч-
…ного зв'язку.
…удинку Вер-
…Р, вони нада-
…ати без пере-
…програм сві-
…на про…еак-
… на …по-

…СТОЛИЦІ
…пострили — це
…іста на честь
…ступом реак-
… ввечері 22
…ечора телеві-
…Московський
…мала, що че-
…ельного пісто-
…итя самогуб-
…міністр внут-
…так званого
…о.

… СПИСКИ!
…ед телеграда-
…домий сорат-
…СРСР О. Яков-
…ократів від
…есу після пе-
…акцією. Він
…щук відьом»,
…ення у змові
… все ря-
… Поруч з цим
…ілення про
…ть спеціальні
…ен бажаючий
…ізвище керів-
…ого путчу,
…ою, як кажуть,

…ИЛЕНКО,
… кореспон-
…України».

УКРАЇНІ ПОТРІБНА НАЦІОНАЛЬНА АРМІЯ

Як стало відомо, після подій у Москві голова координаційної ради Організації солдатських матерів України Людмила Трухманова надіслала на адресу Верховної Ради УРСР та її голови Леоніда Кравчука телеграму з вимогою розглянути питання про створення на Україні національної армії. «Наших дітей знову (вже вкотре!) поставили супротив матерів і батьків. Суверенна держава Україна повинна мати, чим себе захистити»,— говориться в телеграмі солдатських матерів.

Олександр КРИВОШЕЙ.
Запоріжжя.

Економіка

ПУТЧ І ДОЛАР

Звістка про те, що влада в СРСР перейшла в руки ДКНС, викликала паніку на біржах Заходу. У понеділок різко впали курси акцій спочатку на токійській біржі, потім в Європі і Америці. Ціни на золото і нафту (товари традиційного радянського експорту) швидко зросли. Дуже відчутно впали курси європейських валют, особливо німецької марки. Так, якщо минулого тижня курс долара США становив 1,74 німецької марки, то в понеділок це співвідношення дорівнювало 1,82. Після того як путч був придушений і ситуація в Радянському Союзі стабілізувалася, на біржах Заходу почалися зворотні процеси. Курс долара США впав, а західноєвропейських валют — зріс. Ціни на нафту стабілізувалися майже на рівні минулого тижня. А унція золота (приблизно 31 грам) стала коштувати 356,5 долара Сполучених Штатів Америки, це навіть менше, ніж минулого тижня. Серед усіх бірж світу найбільші перепади відбувалися в Німеччині. Найменші — у Сполучених Штатах Америки і Англії.

Олег ЛЕУС.

Реалії

ЗАКРИЛИ ГАЗЕТУ — ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ

Редактор «Приборостроителя», депутат обласної Ради Ганна Лозанюк відома в Чернігові як активна поборниця демократичних змін. Не випадково 19 серпня у замітці під рубрикою «Про події за кордоном об'єднання» вона написала мужню фразу: «Правий переворот, про який так довго і наполегливо говорили демократи, звершився». Та увечері військовий охоронець передав їй рішення адміністрації ЧРПЗ про заборону виходу газети «до особливого розпорядження». Після з'ясування стосунків з відповідальними посадовими особами депутат зрозуміла, що вона «виступає проти радянського керівництва» і її газету «давно вже треба було прикрити».

На щастя редактора, переворот потерпів фіаско. І у четвер газета вийшла.

Сергій ПАВЛЕНКО,
власний кореспондент «Голосу України».
Чернігів.

Усьо чотко!

ЯК ЖАБА В БОЛОТО...

Невідомі особи зняли вивіску з міськрайонної газети «Каховська зоря». Міліція звернулася до жителів міста і району з проханням допомогти в розшукуванні злочинців.

Трапилася ще одна подія, яка не додала авторитету друкованому органу каховчан. Очевидно, виконуючи волю своїх засновників — Каховського міського комітету Компартії України, райради, райкому профспілки працівників агропромислового комплексу, 21 серпня 1991 року газета опублікувала матеріал під заголовком «Підтримуємо нове керівництво». Мова йде, звичайно, про горезвісний Державний комітет по надзвичайному стану в СРСР, який прагнув вчинити антиконституційний переворот у країні.

Іван КАЛИНИЧЕНКО,
власний кореспондент «Голосу України».
Херсонська область.

Спорт

З ПОТОКУ ПОВІДОМЛЕНЬ

Успішно продовжують виступати радянські спортсмени на чемпіонаті Європи з водних видів спорту в Афінах. Золоту нагороду на дистанції 100 м вільним стилем з відмінним результатом 49.18 секунди виграв Олександр Попов.

Срібні нагороди дісталися Володимирові Селькову (200 м на спині) та Ірині Ложко (стрибки з метрового трампліна).

Збірна СРСР з водного поло, переігравши 14:10 команду Чехо-Словаччини, вийшла до півфіналу змагань, де її суперниками будуть італійці. Другу півфінальну пару складають збірні Іспанії та Югославії.

У Брюсселі завершилося змагання претендентів на шахову корону. За його результатами до півфіналу вийшли Ян Тімман (Нідерланди), Анатолій Карпов (СРСР) та Найджел Шорт (Великобританія). Доля ще одного місця має вирішитися сьогодні в двох додаткових партіях (вони проводитимуться за скороченими термінами) між львів'янином Василем Іванчуком та москвичем Артуром Юсуповим, які свій двобій завершили внічию — 4:4.

Черговий по випуску новин Віталій ЖЕЖЕРА.
Тел. 441-86-20

Уїк-енд, тобто вихідні

● **Етикет**

НАРЕШТІ ВИ — В ГОСТЯХ

Минулої суботи ми зупинилися на тому, що вас запросили в гості, ви дали згоду і от нарешті — на порозі приязна, симпатична господиня запрошує вас зайти.

Дуже важливе перше враження від гостя. Воно складається з того, як ви одягнуті, який вираз вашого обличчя, чи зуміли ви одразу ж узяти точний і потрібний тон розмови. Пам'ятайте, що дуже відвертає від себе карпизна, завжди чимось невдоволена категорія людей. Таким завжди не вгодиш. А йдеться про те, що в гостях не треба себе сковувати. Вільна, природна манера поведінки невіддільна від найвищої міри делікатності. Постарайтеся поменше завдавати клопотів господарям, з першого ж кроку ви повинні прийняти той розпорядок життя, в якому опинилися.

Загальнопоширений випадок — курець у домі тих, хто цим не захоплюється. Спитайте дозволу, і тільки, коли дістанете згоду, витягайте свою цигарку.

Самовільно не користуйтеся телефоном.

Не чіпайте без дозволу декоративні предмети.

Не заглядайте безцеремонно в усі кутки.

Утримайтеся від небажаних коментарів, тим більше від критичних зауважень з приводу, скажімо, наїдків на столі.

Украй осудливі безтактні висловлювання на адресу спільних знайомих, якісь двозначні натяки, втручання в чужі справи, сороміцькі анекдоти тощо.

Уникайте надто заглиблюватися в свої життєйські та побутові незгоди — це нікому не цікаво.

А вже випивши зайвого, контролюйте себе — ви в гостях!

Узагалі ж, чимало є такого, про що необхідно знати, коли ти в гостях. Тож продовження — наступної суботи.

● **Сад, город**

ЛЮБИТЕЛЯМ КВІТІВ

Серпень перехиляється до свого кінця. Період цей досить відповідальний для садівників. Саме тепер час підживлювати багаторічні рослини та кущі — давати їм останню порцію добрив. Передусім це калійно-фосфорні мінеральні добрива, які допоможуть рослинам вистояти зиму. Найкраще показала себе суміш з 30 г суперфосфату і 20 г калійних солей на один квадратний метр.

Час братися до розмноження та висадки в добре підготовлений грунт флоксів, піонів та інших багаторічників. Кореневище обережно ділять на окремі частини, залишаючи на кожній по 3—5 відгалужень.

Час висаджувати цибульки пролісків, тюльпанів тощо.

Окремо хочеться сказати про лілеї. Мало того, що вони красиві, лілеї ще й запаморочливо пахнуть. Ці чудові квіти — бажані гості на клумбах й на міських балконах. За всієї своєї принадності лілеї — дуже невибагливі.

Після цвітіння, але ще до утворення нових листочків, молоді цибулини ділять. До речі, розмноження відбувається й за допомогою луски, яку для вкорінення спочатку кладуть у пісок. Після проростання висаджують цибулини в підготовлений грунт. Наступного раннього літа чекайте радісного подарунка — лілеї зацвітуть.

● **Світська хроніка**

КАБІНЕТНИЙ АСОРТИМЕНТ

Пограбовано робочий кабінет директора одного з черкаських підприємств. Невідомі винесли з службового приміщення як сподівані, так і несподівані речі: п'ять телефонних апаратів, чайний та кавовий сервізи, калькулятор, 10 тисяч карбованців (належали особисто господареві кабінету), музичний синтезатор «Касіо», американський магнітофон, золотий кулон, набір порцелянових ваз, дві електропраски в упаковці...

Звідки злодії знали, що знайдуть тут щось, окрім карафи з водою, авторучки та блокнота?

Лідія ТИТАРЕНКО.
Черкаси.

● **Бабусин рецепт**

ЯБЛУЧНИЙ ТОРТ

Цей торт випробуваний мною, всіма моїми подругами. І всім він дуже подобається. А рецепт старовинний і, як усе справжнє, дуже простий.

Для того, щоб він вийшов справжнім, — одна невелична умова: для крему обов'язково потрібні яблука антонівки (2 кг). До речі, якраз настала їхня пора.

Продукти для тіста: 4 склянки білого борошна, 200 г. вершкового масла чи маргарину (звичайно, краще масло), 1 склянка сметани, дрібка солі, 1 чайна ложка соди. До речі, не треба ніякої самодіяльності щодо яєць, цукру в тісто — вони сюди не йдуть.

Продукти для крему: 2 кг яблук антонівок, 1,5—2 склянки цукру і 100—150 г масла.

Технологія: перетерти борошно з маслом (маргарином), всипати соду, сіль і ретельно змішати із сметаною. Тісто має бути досить твердим. Розділити на 4,5 частини. Чотири коржі, невеликі за формою й нетонкі, випікаємо в духовці. Половинка коржа йде на присипку.

Крем: яблука почистити, видалити серцевину, порізати на дрібні шматочки. У казанок чи гусятницю влити 0,25 склянки води, скласти порізані яблука і тушкувати, помішуючи, на маленькому вогні. Коли суміш стане схожою за консистенцією на густу сметану, всипати цукор. Один раз закипить і можна знімати з вогню. Додати масло, добре вимішати.

Охолодженим кремом змазати чотири коржі. Розітертою половинкою присипати верх. Смачного!

ЛІКУВАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ КАМЕНІВ

(Це — продовження, а початок був минулої суботи).

Рубін, сапфір, котяче та тигрове око корисні в разі запалення суглобів, середнього вуха, коли у вас астма, слабкість серцевої діяльності, ревмокардит, хронічна депресія.

Перлини, сапфір, знову ж котяче та тигрове око сприяють лікуванню жіночих недугів.

Алмаз, сапфір показані, якщо є якесь захворювання шкіри.

Перли послаблюють приступи астми.

Якщо рубін, алмаз, очкові камені матимуть контакт з тілом під час нічного сну протягом одного кварталу, то можуть зарадити в лікуванні шизофренії, депресії, безсоння, вони також знімають утому й подразливість.

Звісно, всі ці рекомендації наукової підстави під собою не мають, але чому не спробувати, якщо... в такій кількості у вас є коштовні камені.

Анонс

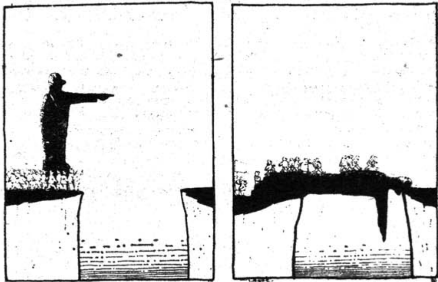
УКРАЇНСЬКІ КАРПАТИ

Їх етнос, культура, історія — такі масштабні теми науково-теоретичної конференції, яка проходитиме з 26 серпня по 1 вересня в Ужгороді. Не менш вагомий і склад її учасників. Це — вчені з Києва, Москви, Ленінграда, обласних центрів України, США, Канади, Югославії, Угорщини, Румунії, Чехо-Словаччини тощо. До виступів подали заявки попередньо 110 доповідачів. Серед них такі відомі серед фахівців імена, як Олекса Мишанич та Борис Євтух (Київ), Іван Поп (Москва), Василь Маркусь, Іван Фізер, Юліан Хімінець, Михайло Поп (США) Олександр Баран (Канада) та інші.

Особливу увагу планується зосередити на маловідомих фактах історії регіону. Все істотне, що прозвучить на конференції, буде видано у двох томному зібранні. Цю роботу взялись виконати американські шанувальники нашої історії.

Микола ГОРВАТ,
власний кореспондент «Голосу України».
Ужгород

Жарт номера

Все ще попереду! Крім того, що позаду...

Григорій ГАРЧЕНКО.

Дніпропетровськ.

Мал. Віктора КУДІНА.

Казочка не про нас

ЧАС ДІЙ

— Здрастуй, народе! Сьогодні я піднявся на цю трибуну, щоб виголосити чергову красиву промову!

— Ура!

— Ми будемо жити при світлому майбутньому!

— Ура!

— У всіх будуть окремі квартири. У кожного — п'ятикімнатна квартира і, як у мене, по шість автомобілів.

— Ура!

— Ні, по шість автомобілів нашим людям не треба, вистачить і по одному на кожну тисячу населення, адже ми, тобто ви — не буржуї!

— Ура!

— П'ять кімнат — це теж забагато, адже наша людина створена для праці!

— Ура!

— Будемо працювати ще краще і ще більше!

— Ура!

— Ми підвищимо вам зарплати. Ви будете одержувати пристойні гроші, але небагато, а то з'являться багаті, а в нас всі повинні жити однаково бідно. Про керівництво не кажу, бо зараз думаю про народ!

— Ура!

— Ми будемо й надалі розвивати нашу демократію. Правда, дехто розуміє демократію як вседозволеність, вони думають, що коли у нас демократія, то їм можна відкрито висловлювати свою думку, критикувати начальство і навіть вимагати дотримання законів. Ну що я можу сказати з цього приводу, коли сказати нічого?! Не будемо нікого лякати — будемо діяти, прийшов час конкретних дій!

— Ура!

— Ну що ви зачастили «ура» та «ура!» Ну й народ! Пора вже кричати «Слава!» і качати мене!

Олександр ПЕРЛЮК.

Кіровоград.

Пародії

ТИХА ЗАВОДЬ

Вересневий вечір тихий, як біда.

Анатолій ПЕРЕВРА

Вірш «СИНЯ ЧАРА ВЕЧОРА...» із збірки «СЕРЕД БІЛОГО ДНЯ»

Вересневий вечір тихий, наче лихо.
Моторошно якось. Хочеться втекти...
Бо хіба ж то жарти, як довкола тихо?
В тихому болоті водяться чорти.

Бійся тих, що діють тихою сапою.
Тиха, як зідомо, греблі рве вода.
Я римую в тиші. І, само собою,
Це для мене радість. Читачам — біда!

Анатолій БОРТНЯК.

Вінниця.

Альтернативні думки

Правоохоронні органи — для правих, лівоохоронні — для лівих.

Автобус слід обходити ззаду, трамвай спереду, а закони — збоку.

Усе пішло до спільного казана, от власний і порожній.

Молотка нема, цвяхів теж, от все і тримається на чесному слові.

Ми так довго рухались уперед, що виявилися позаду.

Иосип ТЕПЛИЦЬКИЙ.

Могилів-Подільський.

Високим штилем

ЧАРЛІ, ТИ ПРАВИЙ!

Сьогодні вчення Дарвіна не в моді.
Вчорашній войовничий атеїст
Наставника свого при всім народі,
Запінившись, товче у гриву й хвіст.
Від древніх мавп відхрещується кожний,
Щоб від Адама вести корінь свій.
А я собі, мавпуючи безбожно,
Кажу із сумом: Чарлі, ти правий.
Он «чудо» на трибуні стадіону,
Мов прапором, вимахує штаньми.
Це до лиця мартишці чи гібону,
Та не нащадку Єви, чорт візьми!
Ось інше, на горилу явно схоже,
Під музику біснується в юрбі.
В якім кошмарнім сні творіння Боже
Могло б таке дозволити собі?!

За імпортну ганчірку йдуть в атаку,
За пляшку «бормотухи» — на таран...
І це — Господні діти? Ні, макаки,
Що зроду-віку б'ються за банан!
У зоопарку без кінця і краю
Законом джунглів позвикали жить.
Ті збились до розгнузданої зграї,
Той тягне, що погано де лежить,
А цей, наглядачеві на догоду,
Приносить Слово в жертву ковбасі...
Ні, люди таки мавп'ячого роду,
Єдине, сподіваюсь,— що не всі.

Григорій ЄЛИШЕВИЧ.

Суми.

Народ скаже, як зав'яжуть!

ПРИСЛІВ'Я І ПРИКАЗКИ В СУЧАСНОМУ ЗВУЧАННІ

Що посіяв, те й пожуєш.
Ні риби, ні м'яса.
Попав смальцем у небо!
Цін боятися — до магазину не ходити.
На чужий коровай купони давай.
Буде й на нашій вулиці телефон.
Знявши голову, за волосся не платять.
Не такий чорт страшний, коли його милують.
З милом рай і в шалаші.

Зібрав Олег КОМЧИН.

Куріньімпорт

Одного разу чи то жартома, чи то всерйоз всесвітньовідомий турецький гумарист і сатирик Азіз НЕСІН зізнався: «Тим, що мої твори мають такий успіх, я передусім зобов'язаний рідній цензурі, бо саме ті нездоланні перешкоди, що їх вона створила, змусили мене шукати нові форми, аби мати змогу донести свої думки до читача».

Сьогодні ми пропонуємо до уваги читачів «Куреня» один з маловідомих творів цього класика світової сатири.

МАШИНА-ПРОМОВЕЦЬ

Машини тепер заміняють людину у всіх сферах життя. Машини — це люди, названі роботами, виконують усе, навіть краще за своїх творців. Коли ми, люди, помиляємося, як правило, кажуть: «Що зробиш, людям властиво помилятися». З роботами такого ніколи не буває.

В Америці придумали нову чудову машину: вона може складати пісні. Так, звичайні пісні. До того ж по тисячі на годину. Називають цю машину-піснярку «Кнопочка Берта». Вона має безліч кнопок. Якщо тобі набридло слухати старі пісні, підійди до мадемуазель Берти, натисни кнопку і слухай ту пісню, яку твоя душа забажає. «Кнопочка Берта» знає безліч пісень. При кожному натиску кнопки вона співає щось нове — відповідно до твого настрою: чи ти закоханий, чи сумний, чи пішла від тебе кохана, чи ти лишився без грошей.

Якщо ти, наприклад, надумаєшся покінчити життя самогубством, тільки скажи: «Мила мадемуазель Берто, наспівайте мені сумної пісні!» — будь ласка, вона тобі тут же заграє траурний марш; захочеш одружитися — слухай весільну мелодію. Загалом, що хочеш...

По-моєму, машина, якої найбільше потребує наша країна, не трактор і не холодильник, не автомобіль і не пральна машина. Ні! Нам потрібна машина, що заміняє людину, але така, котра не співала б, а виголошувала промови — машина-промовець. Така машина необхідна не тільки нашій правлячій партії, але кожній партії, бо промови, що їх виголошують наші діячі, давно всім нам набридло слухати. От уже десять років вони виголошують одні і ті ж промови.

Варто діячеві правлячої партії сказати: «За часів старого режиму...» — і всі вже знають, чим він закінчить.

Платівка партії не правлячої, а опозиційної починається зі слів: «Коли ми прийдемо до влади...».

І так уже десять років підряд одне і те саме і по радіо, і на мітингах, і на з'їздах! Набридло, годі!

Якщо наш друг, Америка, справді хоче нам допомогти, то нехай краще винайде нам машину-промовця. Вона нам потрібна більше, ніж пилососи, пральні машини і електробритви. У всякому разі машина, виголошуючи промови, не помилиться, скаже зайвого.

Промовці з правлячої партії натиснуть у новій машині відповідний гудзик і скажуть:

— Нумо, пане робот, виголоси нам таку промову, щоб знищити опозицію.

І машина-промовець почне:

— Шановні громадяни! Я говорю мовою точних цифр. У порівнянні з минулим роком на дев'яносто відсотків підвищилось і т. д. і т. п.

Не подобається? Тисніть іншого гудзика:

— Шановні громадяни! Черги згубили країну...

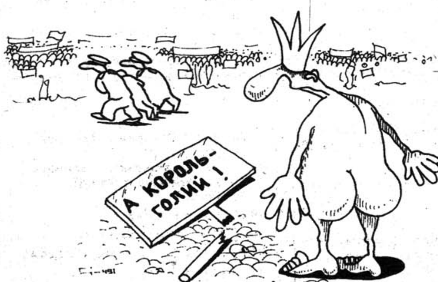
Що хочеш, те й слухай!

Тільки дивна річ! Або через клімат, або ще через щось, але майже всі велемудрі речі, що приходять до нас з-за кордону, скоро стають непридатними до експлуатації. От наприклад: електрифіковані залізниці, телевізори з Італії. Думаєте, вони у нас працюють? Ні, вже ні. От і сумнівно, чи буде в нас працювати машина-промовець. Раптом не знайдеться запасних частин для неї? Все, кінець! Стоп машина! Що б ми не мали, ми все ламаємо. Скрізь у світі роблять технічні відкриття, ми ж відкриваємо світові тільки нові види аварій. От якби ми зуміли спочатку здобути, а потім зберегти машину-промовця з її тисячею кнопок!

Одне маленьке доповнення: якщо машина-промовець у нас все-таки буде, справа не обійдеться без прокурора. Він обов'язково віддасть наказ:

— Такі-от і такі-от номери кнопок машини-промовця натискати не можна!

Переклад з турецької.

Мал. Сергія ФЕДЬКА.

Суботній автограф

Я желаю киевлянам стойкости, спокойствия и уверенности в том, что наше общее будущее во взаимном уважении друг к другу и живой исторической памяти!

Всегда любящий вас Никита

21.08.91. Москва

Цей автограф для читачів «Голосу України» одержано від Микити Михалкова позавчора в аеропорту Внуково. Відомий актор і режисер — радник прем'єр-міністра Росії з питань культури, а того вечора він намагався знайти літак, щоб іноземні посли змогли вилетіти в Крим для зустрічі з Президентом. Послам тоді не пощастило. А киянинові Миколі Грушитському — пощастило. Він і приніс до редакції цей своєрідний документ неспокійних днів...

Навколомистецькі новини

ЗАСВІТИЛАСЬ ВЕЖА

Прем'єрним шоу, основу якого склали давні та сучасні національні мелодії й танці, дебютував Музичний єврейський театр Одеси. Його створено під егідою національно-культурного товариства імені Ноте Лур'є та іудейської релігійної громади. Хоча в трупі «Мигдальора» («Вежа світла») переважно молоді артисти, та вони вважають себе спадкоємцями професіонального єврейського театру, що існував колись в Одесі та був закритий наприкінці 40-их років.

— Ми назвали свій театр «Вежею світла», бо бачимо в ньому надію на позитивні зміни в розвитку культури радянських євреїв,— сказала перед прем'єрою художній керівник «Мигдальору» Кіра Верховська.— Ці надії зміцнює предметне обговорення пов'язаних з цим проблем на зустрічі в Києві Голови Верховної Ради УРСР Л. Кравчука з активом Товариства «Україна-Ізраїль» та радянського Товариства єврейської культури.

Прем'єра «Мигдальора», що виконувалася, до речі, на івриті, ідиші та російській мові, пройшла з великим успіхом. У планах колективу театру — створення сучасного єврейського мюзиклу, який би був доступним і цікавим людям будь-якої національності.

Георгій ВОРОТНЮК,
власний кореспондент «Голосу України».
Одеса.

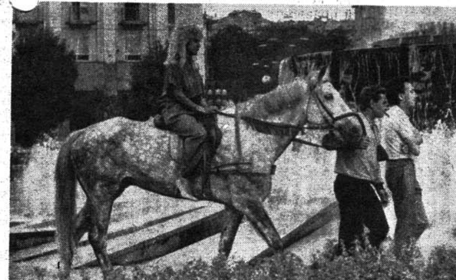

Фото Леоніда ПІДЛУЖНОГО.

ПОГОДА

24 і 25 серпня на Україні буде переважно без опадів. Лише у східній частині республіки подекуди невеликі короткочасні дощі з грозами. Вітер змінних напрямків, 3—5 метрів за секунду. Температура повітря вдень 20—25, уночі 8—13, на півдні вдень 23—28, уночі 12—17 градусів.

По Києву та області сьогодні переважно без опадів. Вітер слабкий. Температура 20—25 градусів.

ПОНЕДІЛОК
26 СЕРПНЯ

ПРОГРАМА УТ—1

16.00 Новини.
16.10 Як Ярема на концерт поспішав. Виступ фольклорного ансамблю «Веселка».
16.40 Для дітей. Сім нот.
17.10 Науково-популярний фільм «По сторінках «Червоної книги».
17.40 Фортепіанна музика.
18.00 Зустріч з майстрами цирку.
19.00 Актуальна камера.
19.30 Дзвони Чорнобиля. Ламінарія проти стронцію.
20.00 Й. Брамс. Квінтет фа мінор.
20.40 Реклама.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 ТБ-шанс. Рейтинг відеокліпів.
21.35 Кіноконцерт.
22.35 Вечірній вісник.
23.05 Співає народний артист СРСР Б. Мінжилкієв.
23.30 Нічний телезал. Художній фільм «Скандальна пригода в Брикміллі». 2 серія.

ПРОГРАМА ЦТ—1

6.30 «Ранок».
9.00 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім». 5 серія.
9.55 Нове покоління вибирає. Екологічний бумеранг.
11.10 «Флейта». Документальний телефільм.
11.40 Співає Ф. Красиловський.
12.00 ТСН.
12.15 Контакт. Економічний огляд.
12.30 Народні казки і притчі різних країн.
12.35 Футбольний огляд.
13.05 Прем'єра документального телефільму «Матір людська».

* * *

15.00 ТСН.
15.15 «Ніч голови». Художній телефільм.
16.25 Світ захоплених.
16.40 Грає квартет Держтелерадіо СРСР.
16.55 Фільм — дітям. «Я — ваш родич».
18.05 Мультфільми.
18.30 ТСН. Міжнародний випуск.
18.45 Наш сад.
19.15 Ми і економіка.
20.00 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім». 5 серія.
21.00 «Час».
21.40 «Ніхто інший не дав би мені стільки щастя». Фільм-концерт.
22.45 Прем'єра документального телефільму «Пенза — моя натхненниця...»
23.05 ТСН.
23.25 Й. Гайдн. Месса ре мінор.
0.15 Легка атлетика. Чемпіонат світу.
1.00 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім». 5 серія.

ПРОГРАМА ЦТ—2 і УТ—2

8.00 Гімнастика.
8.20 Концерт ансамблю пісні і танцю «Байкал».
9.05 «Фантадром». Мультфільм.
9.35 Розминка для ерудитів.
10.20 «Люся». Художній телефільм.
11.30—13.30 Програма Телебачення Росії.
13.30 «Образ». Літературна передача для старшокласників.

* * *

17.00—19.00 Програма Телебачення Росії.
19.00 Легка атлетика. Чемпіонат світу. Передача з Японії.
20.00 Вісті.
20.15 Вечірня казка.
20.30 Телебіржа інформує *.
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.40 Колаж.
21.45—23.50 Програма Телебачення Росії.
23.50 Ранкова зоря.

ВІВТОРОК
27 СЕРПНЯ

ПРОГРАМА УТ—1

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка» (гімнастика, мультфільм, телеекспрес, «Господарю на замітку», музика, «Мальовнича Україна», погода).
9.00 Художній телефільм «Меланхолійний вальс».
10.10 Доброго вам здоров'я. Лікування захворювання суглобів.
10.40 Кіноконцерт.

* * *

16.00 Новини.
16.10 Для дітей. Веселка.
16.40 Телефільм «Експозиція».
17.10 Музичний фільм «Голосушка».
17.50 Документальний телефільм «І знову я належу не собі».
19.00 Актуальна камера.
19.30 «Хто ми...» Громадсько-політичний відеотижневик. Частина 1.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 Фільм-концерт «Жайворонки, прилітайте».
21.40 «Хто ми...» Частина 2.
22.40 Говоримо українською.
23.05 Вечірній вісник.
23.35 Нічний телезал. Художній телефільм «Замах на ГОЕЛРО». 1 серія.

ПРОГРАМА ЦТ—1

6.30 «Ранок».
9.00 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім». 6 серія.
9.55 «Ніхто інший не дав би мені стільки щастя». Фільм-концерт.
11.00 Дитяча година (з уроком французької мови).
12.00 ТСН.
12.15 Актуальний репортаж.
12.30 Маппет-шоу. Ляльковий телефільм-концерт. 21 і 22 серії.

* * *

14.15 Телемікст.
15.00 ТСН.
15.15 «Розсмішіть клоуна». Художній телефільм. 1 серія.
16.20 Світ захоплених.
16.35 Виступ народного хору Талашкінської птахофабрики Смоленської області.
16.45 Фільм — дітям. «Капітан Немо». 1 серія.
18.00 Прем'єра документального телефільму «Азбука в картинках».
18.30 ТСН. Міжнародний випуск.
18.45 Вулиця правди.
19.30 Прем'єра мультфільмів.
20.00 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім». 6 серія.
21.00 «Час».
21.40 Кінопанорама.
22.55 ТСН.
23.15 Вперше на екрані ЦТ. Художній фільм «Мерзотник».
0.50 Легка атлетика. Чемпіонат світу.
1.35 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім». 6 серія.

ПРОГРАМА ЦТ—2 і УТ—2

8.00 Гімнастика.
8.20 Мультфільми.
8.50 Ритмічна гімнастика.
9.20 Концерт.
9.55 «Незнайко в Сонячному місті». Мультфільм. 1 і 2 серії.
10.25 «Східний дантист». Художній телефільм. 1 серія.
11.30—13.40 Програма Телебачення Росії.
13.40 Фільм — дітям. «Пригоди Петрова і Васєчкіна. Звичайні і неймовірні». 1 серія.

* * *

17.00—19.00 Програма Телебачення Росії.
19.00 Легка атлетика. Чемпіонат світу.
20.00 Вісті.
20.15 Вечірня казка.
20.30 Київська панорама. *
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.40 Колаж.
21.45—0.30 Програма Телебачення Росії.
0.30 Міжнародні змагання «Московський тріатлон».

СЕРЕДА
28 СЕРПНЯ

ПРОГРАМА УТ—1

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка» (гімнастика, мультфільм, телеекспрес, «Школа радіаційної гігієни», музика, «Зворотний зв'язок», погода).
9.00 Надвечір'я. Передача для людей старшого віку.
10.15 Співає Ю. Антонов.
10.55 Художній телефільм «Комічний коханець, або Любовні витівки сера Джона Фальстафа».

* * *

16.00 Новини.
16.10 «Дюймовочка». Балетна вистава.
17.15 Телефільм «...тому, що люблю»
17.50 Музичний фільм «Насіба».
18.30 Циркова програма.
18.50 Мультфільм «Відчинене вікно».
19.00 Актуальна камера.
19.30 «Плеяда». Художньо-публіцистична програма.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 Хорова спадщина М. Лисенка.
21.30 Українська біржа повідомляє, пропонує, рекомендує.
21.45 Продовження програми «Плеяда».
23.00 Вечірній вісник.
23.30 Нічний телезал. Художній телефільм «Замах на ГОЕЛРО». 2 серія.

ПРОГРАМА ЦТ—1

6.30 «Ранок».
9.00 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім». 7 серія.
9.55 Батьківщині вклониться...
11.00 Дитячий музичний клуб.
11.45 Разом з чемпіонами.
12.00 ТСН.
12.15 Актуальний репортаж.
12.30 Кінопанорама.

* * *

15.00 ТСН.
15.15 «Розсмішіть клоуна». Художній телефільм 2 серія.
16.25 Світ захоплених.
16.40 Музична скарбниця С. Прокоф'єв. «Російська увертюра».
17.20 Фільм — дітям. «Капітан Немо». 2 серія.
18.30 ТСН. Міжнародний випуск.
18.45 Планета.
19.30 Прем'єра мультфільму «Бочка».
19.45 «Золоте руно». Міжнародний фестиваль-гра.
20.00 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім». 7 серія.
21.00 «Час».
21.40 Футбол. Відбірковий матч чемпіонату Європи. Збірна Норвегії — збірна СРСР.
23.30 ТСН.
23.50 Батьківщині вклониться...
0.55 «Я хочу танцювати». Одноактний балет у постановці В. Васильєва.
1.45 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім». 7 серія.

ПРОГРАМА ЦТ—2 і УТ—2

8.00 Гімнастика.
8.20 Концерт фольклорних колективів.
8.40 Світ грошей Адама Сміта.
9.20 «Ця темновишнева шаль». Із циклу «Охоронна грамота».
9.50 «Незнайко в Сонячному місті». Мультфільм. 3 і 4 серії.
10.25 «Східний дантист». Художній телефільм. 2 серія.

* * *

11.30—13.30 Програма Телебачення Росії.
13.30 Фільм — дітям. «Пригоди Петрова і Васєчкіна. Звичайні і неймовірні». 2 серія.

* * *

17.00—19.00 Програма Телебачення Росії.
19.00 Розповідь про Едуарда Шагєєва — художника.
20.00 Вісті.
20.15 Вечірня казка.
20.30 Київська панорама. *
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.40 Художній фільм.
23.00 Вісті.
23.15 Телевізійний музичний абонемент.

ЧЕТВЕР

29 СЕРПНЯ

ПРОГРАМА УТ—1

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка» (гімнастика, мультфільм, телеекспрес, цікава новина, музика, погода).
9.00 Театр і час. Київський академічний український драматичний театр ім. І. Франка.
10.05 Живе слово. Міжнародна літня школа україністики.
11.00 Мультипанорама.

* * *

16.00 Новини.
16.10 Для дітей. Веселка.
16.30 Музичний фільм «Снігом стелеться життя».
17.00 Говоримо українською.
17.25 Мультфільм «Дива в Гуслярі».
17.45 Фільм-концерт «Карнавал».
18.15 Чиста криниця.
19.00 Актуальна камера.
19.30 Спадщина. На руїнах історичного Дубна.
20.25 Екологія і радіація. Актуальне інтерв'ю.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 Співають «Краяни».
21.30 Реклама.
21.35 Молодіжна студія «Гарт».
23.05 Новини.
23.25 Нічний телезал. Художній телефільм «Замах на ГОЕЛРО». 3 серія.

ПРОГРАМА ЦТ—1

6.30 «Ранок».
9.00 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім». 8 серія.
9.55 Футбол. Відбірковий матч чемпіонату Європи. Збірна Норвегії — збірна СРСР. 2 тайм.
10.45 Мультфільм.
11.00 Дитяча година (з уроком англійської мови).
12.00 ТСН.
12.15 За зведеннями МВС.
12.30 Маппет-шоу. Ляльковий телефільм-концерт. 23 і 24 серії.

* * *

14.15 Телеміксі.
15.00 ТСН.
15.15 «Перед самим собою». Художній телефільм. 1 серія.
16.25 Світ захоплених.
16.40 Фільм — дітям. «Капітан Немо». 3 серія.
17.45 Концерт ансамблю «Дзвони російські».
18.00 Прем'єра документального телефільму «Червоне на голубому».
18.30 ТСН. Міжнародний випуск.
18.45 ...До шістнадцяти і старші.
19.30 Естрадний концерт.
19.50 За зведеннями МВС.
20.05 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім» 8 серія.
21.00 «Час».
21.40 «Краса світозарна». Прем'єра публіцистичного хронікально-документального фільму.
23.05 ТСН.
23.25 Театр естради. В. Толкунова. «Монолог жінки».
0.25 Легка атлетика. Чемпіонат світу.
1.10 Прем'єра художнього телефільму «Холодний дім». 8 серія.

ПРОГРАМА ЦТ—2 і УТ—2

8.00 Гімнастика.
8.20 «Білий аркуш». Документальний телефільм.
8.50 Ритмічна гімнастика.
9.20 «Незнайко в Сонячному місті». Мультфільм. 5, 6 і 7 серії.
10.15 «Бути братом». Художній телефільм. 1 серія.

* * *

11.30—13.30 Програма телебачення Росії.
13.30 Фільм — дітям. «Канікули Петрова і Васєчкіна. Звичайні і неймовірні». 1 серія.

* * *

17.00—19.00 Програма Телебачення Росії.
19.00 Легка атлетика. Чемпіонат світу.
20.00 Вісті.
20.15 Вечірня казка.
20.30 Київська панорама. *
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.40—23.45 Програма Телебачення Росії.

П'ЯТНИЦЯ

30 СЕРПНЯ

ПРОГРАМА УТ—1

7.30 Відеоблок «Ранкова мозаїка» (гімнастика, мультфільм, телеекспрес, «Брати наші менші», музика, «Разом одна сім'я», музика, погода).
9.00 Музичний фільм «Жити — це співати».
10.00 Спадщина. На руїнах історичного Дубна.
10.55 Документальна кінопрограма.

* * *

16.00 Новини.
16.10 Для дітей. До, мі соль.
16.40 Документальні фільми «Що наше життя? Гра!», «Не з першого погляду», «Дивак».
17.30 Фільм-балет «Ольга».
19.00 Актуальна камера.
19.30 На прямому зв'язку — керівництво МВС України.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 Музичний фільм «Композитор Г. Мустя».
21.40 Вперше на екрані УТ. Художній фільм «На вістрі меча». Одеська кіностудія.
23.00 Вечірній вісник.
23.30 Нічний телезал. Концерт народної артистки СРСР Є. Мірошниченко.

ПРОГРАМА ЦТ—1

6.30 «Ранок».
9.00 Прем'єра художнього телефільму «У очікуванні Елізабет».
10.15 Концерт симфонічного оркестру Московської філармонії.
11.05 Мультфільм.
11.15 ...До шістнадцяти і старші.
12.00 ТСН
12.15 Інновація. Маркетинг. Результат.

* * *

15.00 ТСН.
15.10 «Перед самим собою». Художній телефільм. 2 серія.
16.15 Якщо вам після...
17.00 У світі казок і пригод. Художній фільм «Золотий ключик».
18.30 ТСН. Міжнародний випуск.
18.45 Концерт.
19.00 Людина і закон.
19.45 Прем'єра художнього телефільму «В очікуванні Елізабет».
21.00 «Час».
21.40 «ВІД» представляє: Поле чудес, Сільські вчителі, Ельдорадо, Рок проти терору. В перерві — ТСН.
0.55 Спортивна програма.
1.25 Художній телефільм «Кража». 1 серія.

ПРОГРАМА ЦТ—2 і УТ—2

8.00 Гімнастика.
8.20 Мультфільм.
8.40 Прем'єра науково-популярного фільму «Міжнародна виставка «Вугілля-90».
8.50 Звірина книга. Телевистава для дітей.
9.30 «Незнайко в Сонячному місті». Мультфільм. 8, 9 і 10 серії.
10.25 «Бути братом». Художній телефільм. 2 серія.

* * *

11.30—13.30 Програма Телебачення Росії.
13.30 Фільм — дітям. «Канікули Петрова і Васєчкіна. Звичайні і неймовірні». 2 серія.

* * *

17.00—19.00 Програма Телебачення Росії.
19.00 Легка атлетика. Чемпіонат світу.
20.00 Вісті.
20.15 Вечірня казка.
20.30 Київська панорама. *
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.40 Колаж.
21.45—0.30 Програма Телебачення Росії.
0.30 Джаз-тайм.

СУБОТА

31 СЕРПНЯ

ПРОГРАМА УТ—1

7.30 Музичний фільм «Лечу до тебе мрією».
8.00 Ритмічна гімнастика.
8.20 На хвилі дружби. Співає російський народний хор ім. Пятницького.
9.10 Новини.
9.20 Для дітей. Художній фільм «Неспокійне літо».
10.25 Концерт французького оркестру «Арфі».
12.05 Науково-популярний фільм «Авіцена. Етюди про здоров'я».
12.20 «Казка про царя Салтана». Вистава Одеського ТЮГу.
13.25 Новини.
13.40 Доброго вам здоров'я.
14.10 Український авангард. 1910—1930 років. Частина І.
15.10 Художній фільм «Доживемо до понеділка».
16.50 До початку нового навчального року. «Круглий стіл».
18.20 Фільм-концерт «Аріель».
18.30 Актуальна камера.
19.00 Чемпіонат СРСР з футболу. «Динамо» (Київ) — «Арарат».
20.45 На добраніч, діти!
21.00 Чемпіонат СРСР з футболу. «Дніпро» — «Металіст». 2 тайм.
21.45 Реклама.
21.50 Художній телефільм «Поза межами болю».
23.10 Вечірній вісник.
23.40 Нічний телезал. Музичний фільм «Синій птах».

ПРОГРАМА ЦТ—1

6.30 Ліричний концерт.
6.50 Мультфільми.
7.30 Ритмічна гімнастика.
8.00 Ранкова розважальна програма.
8.30 ТСН.
8.45 Наш сад.
9.15 Концерт російського народного оркестру ім. М. Осипова.
10.30 «Бурда моден» пропонує...
11.00 Ранкова зоря.
12.00 Фільми режисера М. Захарова. «Формула кохання».
13.30 Легка атлетика. Чемпіонат світу.
15.00 ТСН.
15.15 Із золотого фонду ЦТ. О. Островський. «Тепленьке місце». Фільм-вистава.
17.50 Виступ ансамблю «Воскресіння».
18.00 Міжнародна панорама.
18.45 Вперше на екрані ЦТ. Художній фільм «Лялечка». 1 і 2 серії.
21.00 «Час».
21.40 Мультфільми для дорослих.
21.55 Хокей. Кубок Канади. Збірна СРСР — збірна ЧСФР.
0.25 «Європа плюс».
1.25 «Кража». Художній телефільм. 2 серія.

ПРОГРАМА ЦТ—2 і УТ—2

8.00 Гімнастика.
8.20 «Дівчинка в цирку». Мультфільм.
8.55 Російська мова.
9.25 Прем'єра документального телефільму «Повітроплавець».
10.05 «Коли стають дорослими». Художній телефільм.
11.10 Фільми режисера Ю. Безпалова. «Стріла часу».

* * *

12.00 Програма Телебачення Росії.
13.55 Фільм — дітям.
15.00 Легка атлетика. Чемпіонат світу.

* * *

17.00—19.00 Програма Телебачення Росії.
19.00 Документальний фільм.
20.00 Вісті.
20.15 Вечірня казка.
20.30 Київська панорама. *
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.40—23.40 Програма Телебачення Росії.

НЕДІЛЯ

1 ВЕРЕСНЯ

ПРОГРАМА УТ—1

7.30 Ритмічна гімнастика.
7.50 Любителям балету.
8.40 У неділю вранці. Інформаційно-музична програма.
9.40 Новини.
9.55 Для дітей. Художній фільм «Першокласниця».
11.05 Вас вітає ансамбль «Юність».
12.00 Прем'єра телефільму «Дзвіночки мої...». «Укртелефільм».
12.20 Український авангард 1910—1930 років. Частина 2.
13.15 Новини.
13.30 «Кукурік і К°». Розважальна передача для дітей.
14.30 Село і люди.
15.15 «Ви нам писали». Музична передача за листами глядачів.
16.00 Солдатські листи із циклу «Служба солдатська».
17.00 Для дітей. Канал «Д».
18.15 Телеспортарена.
19.00 Актуальна камера.
19.30 Альфа і омега. Науково-пізнавальна передача.
20.15 Концерт джазової музики.
20.45 На добраніч, діти!
21.00 Спорт, вода, краса.
21.45 Художній фільм «Женихи».
23.05 Вечірній вісник.
23.35 Нічний телезал. Художній фільм «Молода дружина».

ПРОГРАМА ЦТ—1

8.00 Гімнастика.
8.30 ТСН.
8.45 Тираж «Спортлото».
9.00 З ранку раненько.
9.45 «Алдар-Косе». Мультфільм.
10.00 На службі Вітчизні.
11.00 Ранкова розважальна програма.
11.30 У світі тварин.
13.00 Здоров'я.
13.30 Сільська година.
14.30 Кіноконцерт.
15.00 ТСН.
15.15 «Я пам'ятаю мить чудову». Фільм-концерт.
16.05 «Алтай. Пори року». Документальний телефільм.
16.15 Легка атлетика. Чемпіонат світу.
17.05 Рок-урок.
18.05 Народні казки і притчі різних країн.
18.10 Уолт Дісней представляє...
19.00 Чудовий вечір з Ренцо Арборе і Херрі Коніком.
19.45 Прем'єра художнього телефільму «Жінка для трьох».
21.00 «Час».
21.40 Футбольний огляд.
22.10 Спортивна програма.
23.10 ТСН.
23.30 Грає ансамбль «Каданс».
0.20 «Загибель Марини Цветаєвої». Документальний телефільм.
1.20 Концерт російської хорової капели ім. Юрлова.

ПРОГРАМА ЦТ—2 і УТ—2

8.00 На зарядку ставай!
8.15 «Пам'ятники природи». Документальний телефільм.
8.45 «Музей на Делегатській».
9.15 Прем'єра документального фільму «Концерн «Газпром».
9.30 Відеоканал «Співдружність».

* * *

12.00—14.00 Програма Телебачення Росії.
14.00 Легка атлетика. Чемпіонат світу.
15.40 Фільм — дітям.
17.00—19.00 Програма Телебачення Росії.
19.00 Футбол. Чемпіонат СРСР. «Спартак» — «Динамо» (Мінськ). 2 тайм.
20.00 Вісті.
20.15 Вечірня казка.
20.30 Телебіржа інформує. *
21.00 «Час» (з сурдоперекладом).
21.40 Колаж.
21.45—23.15 Програма Телебачення Росії.
23.15 Художній фільм.

ГОЛОС України

Газета Верховної Ради Української РСР

Головний редактор
Сергій ПРАВДЕНКО

Редколегія:

Олександр БІЛИК
заступник головного редактора

Анатолій ГОРЛОВ
перший заступник головного редактора

Олександр ЄМЕЛЬЯНОВ
член-кореспондент АН УРСР

Володимир КРАСНОДЕМСЬКИЙ

Леонід САМОЙЛЕНКО
заступник головного редактора

Борис СИДОРЕНКО
заступник головного редактора

Анатолій СОЛОНСЬКИЙ

Віталій СУДДЯ
відповідальний секретар

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Перший заступник головного редактора — Анатолій Горлов.

Чергові редактори — Леонід Бровченко, Тимофій Прокопенко.

Автори макета — Анатолій Миронючев, Леонід Підлужний.

Випусковий — Олексій Бондаренко.

Оформлення — Володимир Кисельов.

Коректори: Тамара Баштанник, Наталія Власик, Людмила Морозова, Людмила Несена, Антоніна Сильверстова, Любов Станачич.

Верстальники: Тетяна Балюк, Ольга Яценко, Марія Солодюк.

Лінотипісти: Наталія Позняк, Валентина Чичирко.

Комбінат друку видавництва «Радянська Україна» 252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.

Індекс 60955.

Тираж 155.000

Передплатна ціна на рік 19 крб. 80 коп.

Зам. 03101641.